

บทที่ 4

ปัจจัยที่ลดทอนเสถียรภาพของรัฐบาล

ในระบอบประชาธิปไตย รูปแบบรัฐบาลผสมที่ประกอบขึ้นจากจากรวมพรรคการเมืองต่าง ๆ เข้าไว้ด้วยกัน ย่อมหลีกเลี่ยงความขัดแย้งไม่ได้ ไม่ว่าจะเป็นรัฐบาลใด

รัฐบาลภายใต้การนำของพลเอกชาติชาย ชุณหะวัณ ที่ประกอบด้วยพรรคชาติไทย พรรคประชาธิปัตย์ พรรคกิจสังคม พรรคราษฎร พรรคมวลชน และพรรคสหประชาธิปไตย ก็ไม่อยู่นอกเหนือภาวะความขัดแย้งดังกล่าว แม้ว่าความขัดแย้งจะเป็นเรื่องปกติในระบอบประชาธิปไตย ทว่า ในระดับความรุนแรงของความขัดแย้ง ที่ส่งผลให้เสียงของรัฐบาลไม่มีเอกภาพ หรือ สร้างภาพพจน์ด้านลบต่อประชาชนแล้วนั้น ย่อมส่งผลสะท้อนต่อเสถียรภาพ และความชอบธรรมของรัฐบาลอย่างแน่นอน

4.1 ความขัดแย้งระหว่างพรรคการเมืองร่วมรัฐบาลชาติชาย

สำหรับความขัดแย้งภายในรัฐบาลของพลเอกชาติชาย ชุณหะวัณ สามารถจำแนกได้เป็น 2 หัวข้อใหญ่ ดังนี้

4.1.1 ความขัดแย้งด้านนโยบาย หรืออุดมการณ์

เมื่อเริ่มแรกของการเข้ามาดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีของพลเอกชาติชาย ชุณหะวัณ นโยบายเด่นอย่างหนึ่งที่ถูกชูขึ้นมาก็คือ “การแปรสนามรบให้เป็นสนามการค้า” กล่าวอย่างรวบรัด ก็คือ ความมุ่งหวังที่จะเปลี่ยนสภาวะการสู้รบความขัดแย้งทางการเมืองของประเทศเวียดนาม กัมพูชา ให้เป็นแหล่งการค้าในภาคพื้นอินโดจีน ดังจะเห็นได้จากการแถลงข่าวอย่างเป็นทางการครั้งแรกถึงนโยบายสำคัญ 3 ประการของรัฐบาล ซึ่งหนึ่งในสามมีใจความว่า นโยบายการต่างประเทศเกี่ยวกับการค้ากับอินโดจีน ปัจจุบันทางภาคเอกชนมีการค้าขายกันอยู่แล้วรัฐบาลจะให้การสนับสนุนต่อไป หรือกระทั่งการให้สัมภาระของพลเอกชาติชาย ในนิตยสารนิวสวีค(Newswiek)ที่ว่าตราบเท้าที่เวียดนามยังคงอยู่ในกัมพูชาจะไม่มีการค้าระหว่างรัฐบาลกับรัฐบาล หรือการอำนวยความสะดวกในด้านสินเชื่อ แต่การค้าที่ภาคเอกชนของไทยทำกับเวียดนามนั้นไม่จำเป็นต้องรอให้มีการถอนทหารเวียดนามออกจากกัมพูชา¹ ย่อมยืนยันได้ชัดว่า ถึงแม้เหตุการณ์ความขัดแย้งในกัมพูชา จะยังคงดำรงอยู่รัฐบาลไทยก็จะยังสนับสนุนให้ภาคเอกชนดำเนินการทางการค้าในกัมพูชาต่อไป ซึ่งให้เห็นได้ถึงที่พลเอกชาติชายให้ความสำคัญกับเศรษฐกิจเป็นอย่างมาก

¹ข่าวไทย(8กันยายน2531)

²กรุงเทพธุรกิจ(21พฤศจิกายน2531)

ในขณะที่นายกรัฐมนตรีหิบบยกประเด็นเศรษฐกิจนำการเมืองอย่างเด่นชัด โดยเฉพาะอย่างยิ่งการเข้ามาจับงานด้านต่างประเทศโดยตรง ด้านรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศ ซึ่งขณะนั้น ได้แก่ พลอากาศเอกสิทธิ เสวตศิลา ผู้ที่กุมนโยบายการต่างประเทศของไทยมานานนับ 10 ปี โดยถึงหลักการเมืองนำนโยบายด้านอื่น กล่าวคือ ท่ามกลาง ความขัดแย้งของ 2 ค่ายใหญ่ คือ ค่ายประชาธิปไตยซึ่งมีสหรัฐอเมริกาเป็นผู้นำ กับค่ายสังคมนิยมที่นำโดยสหภาพโซเวียต นโยบายของพล.อ.อ.สิทธิ ยืนหยัดอยู่ข้างประชาธิปไตยมาโดยตลอด นั้นหมายถึงว่า ทรบไต่ที่ปัญหาที่พหุชาวยังไม่ได้รับการแก้ไข ประเทศไทยก็จะไม่เข้าไปเกี่ยวพันกับกลุ่มประเทศอินโดจีนโดยเด็ดขาด เพราะถือว่าอยู่คนละฝ่ายการเมืองกัน

ดังนั้น เมื่อนโยบายด้านต่างประเทศแบบสังกัด "ค่ายประชาธิปไตย" ของไทย ซึ่งดำเนินการมานับ 10 ปี เผชิญหน้ากับนโยบายการเศรษฐกิจนำการเมืองของนาย กษ ชาติชาย จึงเกิดภาวะความขัดแย้งขึ้นอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ ดังจะเห็นจากความรุนแรงของความไม่ลงรอยของสองฝ่ายที่เพิ่มความเข้มข้นขึ้น โดยอาการแห่งสภาพการดังกล่าวแสดงออกจากปรากฏการณ์ต่าง ๆ ดังเช่น บทความของ พลต.ม.ร.ว.ตึกฤทธิ ปราโมช ในคอมลัมน์ขอยสวนพลู นสพ.สยามรัฐ ฉบับวันที่ 1 มี.ค. 2532 เขียนถึงกรณีที่กระทรวงต่างประเทศออกแถลงการณ์ ปฏิเสธข่าวที่ว่ากระทรวงต่างประเทศ มีความเห็นไม่ลงรอยและคัดค้านการมีโทรศัพท์สายตรงจากกรุงวอชิงตันมาถึงทำเนียบนาย กษ ว่า เหตุการณ์ดังกล่าวเคยเกิดขึ้นกับตนเมื่อครั้งตนดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรี ทั้งนี้ เนื่องจากกระทรวงต่างประเทศมักยึดถือปฏิบัติในหลักเกณฑ์ว่า ใครจะปฏิบัติภารกิจในต่างประเทศไม่ว่าเรื่องอะไร ต้องติดต่อผ่านกระทรวงการต่างประเทศ ซึ่งใช้วิธีการทางทูตแบบยอมอ่อนน้อมต่อต่างประเทศมากที่สุด และยังเขียนถึงสาเหตุของปัญหาว่า เนื่องจากกระทรวงการต่างประเทศไม่พอใจขณะที่ปรึกษานายกรัฐมนตรี ที่ทำให้พลเอกชาติชาย นายกรัฐมนตรี ไม่ต้องปรึกษาหารือกับกระทรวงการต่างประเทศ เรื่องนี้ พล.ต.ม.ร.ว.ตึกฤทธิ แสดงความเห็นที่ส่งผลกระทบต่อความเป็นพรรคร่วมรัฐบาลของพรรคกิจสังคม จึงเสนอให้พล.อ.อ.สิทธิลาออกจากตำแหน่ง หรือไม่ก็ให้สลับตำแหน่งกับนาย พงส์ สารสิน (ตำแหน่งขณะนั้นรองนายกรัฐมนตรี สังกัดพรรคกิจสังคม) กระทั่งการที่ นาย พงส์ สารสิน ได้ออกมาให้สัมภาษณ์ แสดงท่าทีไม่พอใจบทบาทการทำงานของคุณะที่ปรึกษาว่า "...ขณะนี้ หน่วยงานสำคัญหลายแห่งกำลังอึดอัดใจกับการทำงานที่ค่อนข้างก้าวก่ายหน้าทีของคุณะที่ปรึกษานาย กษ โดยเฉพาะกระทรวงพาณิชย์เพราะเมื่อมีการไปเจรจากับต่างประเทศ คุณะที่ปรึกษาก็จะขอติดตามไปด้วย แต่เมื่อไปถึงก็จะขอเข้าไปร่วมเจรจาด้วย ทั้ง ๆ ที่เป็นหน้าที่ของปลัดกระทรวง(พาณิชย์) ทั้งยังไปแสดงความเห็นขัดแย้งกับปลัดกระทรวงฯ ซึ่งไม่รู้ว่ามีวิธีว่าปลัดกระทรวงฯ ได้อย่างไร ควรจะให้เกียรติกันบ้าง ถ้าทุกอย่างเข้าที่ปรึกษาหมดก็ยุบกระทรวงไปเลย การพูดเรื่องนี้ตนไม่ได้โกธร

ประกอบด้วย นาย พันธศักดิ์ วิญญรัตน์ นายชวนชัย อัจฉรินทร์ นายสุรเกียรติ์ เสถียรไทย ม.ร.ว.สุขุมพันธ์ บริพัตร นายบวรศักดิ์ อุวรรณโณ นายณรงค์ชัย อัครเศรณี และนาย ไกรศักดิ์ ชุณหะวัณ

ขณะที่ปรึกษา แต่อยากให้ทำหน้าที่ให้ถูกต้อง อยู่ในบทบาท อย่าเกินบทบาท..." ซึ่งจากคำพูดดังกล่าวนี้ ส่งผลให้นายกฯ สั่งให้คณะที่ปรึกษาดอนตัวออกจากคณะกรรมการนโยบายความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจระหว่างประเทศ เพื่อตัดปัญหา³ นอกจากนี้ ยังมีกรณีที่มี ม.ร.ว.สุขุมพันธุ์ หนึ่งในคณะที่ปรึกษา ได้วิจารณ์นโยบายแก้ปัญหาภัยพิบัติของกระทรวงต่างประเทศสวนทางกับนโยบายของนายกรัฐมนตรี และเสนอทางแก้ว่า พล.อ.อ.สิทธิ เศรษฐศิลา รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศต้องลาออกจากตำแหน่ง⁴ (ทั้งนี้ แม้ว่าในขณะนั้น ม.ร.ว.สุขุมพันธุ์ จะลาออกจากตำแหน่งที่ปรึกษานายกฯ แล้วก็ตาม)

เมื่อพิจารณาจากที่กล่าวข้างต้น ไม่ว่าจะเป็นการวิจารณ์การทำงานของคณะที่ปรึกษาฯ หรือตัวรัฐมนตรีต่างประเทศก็ตาม เห็นได้ชัดว่าต้นเหตุแห่งความขัดแย้งมาจาก การมีนโยบายหรือแนวความคิดในการมองและแก้ไขปัญหา รวมทั้งการปฏิบัติตนที่แตกต่างกันของคณะที่ปรึกษากันพิชฌุโลก ซึ่งใกล้ชิดกับพลเอกชาติชาย กับ พล.อ.อ.สิทธิ เศรษฐศิลา รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศผู้กุมนโยบายต่างประเทศมาตั้งแต่สมัยสงครามเย็นของสองประเทศมหาอำนาจยังคงดำรงอยู่ และมีอิทธิพลต่อการกำหนดนโยบายต่างประเทศของไทยเป็นอย่างยิ่ง

อย่างไรก็ตาม ในภายหลัง ก็ปรากฏว่าอิทธิพลของนโยบายด้านเศรษฐกิจของนายกรัฐมนตรี ได้เข้าไปแทรกแซงนโยบายด้านต่างประเทศอย่างหมดจด โดยจะพบว่า ในที่ประชุมหอการค้าสหรัฐประจำประเทศไทย ณ โรมแรมริเจนท์ วันที่ 9 ธค.2532 พล.อ.อ.สิทธิในฐานะ รว.การต่างประเทศ ได้กล่าวถึงแนวทางใหม่ของกระทรวงฯ 8 ประการ ซึ่งมี 3 ประการที่เน้นย้ำถึงการชูประเด็นเศรษฐกิจเป็นหลัก คือ จะผลักดันให้เกิดระบบการค้าเสรีระหว่างประเทศมากขึ้น จะพยายามรักษาสถาบันของไทยในสหรัฐ ญี่ปุ่น และกลุ่มเศรษฐกิจยุโรป (EEC) ไว้ พร้อมทั้งแสวงหาตลาดใหม่เพิ่มขึ้นทั้งในอินโดจีน กลุ่มเอเชียแปซิฟิก ตะวันออกกลาง เอเชียใต้ แอฟริกา และลาตินอเมริกา และจะกระชับความร่วมมือทางเศรษฐกิจในกลุ่มอาเซียนมากขึ้น โดยมีเป้าหมายให้เป็นตลาดอาเซียนแบบเดี่ยว และจะปรับโครงสร้างการค้าระหว่างประเทศในอาเซียนกับประเทศนอกกลุ่มโดยเฉพาะกับสหรัฐ⁵ ทั้งนี้ โดยที่ก่อนหน้านี้ ในวันที่ 16 พย. เขาได้เปิดเผยชัดเจนว่ากระทรวงการต่างประเทศจะลดบทบาทการทำงานด้านการแก้ไขปัญหาภัยพิบัติ และจะหันไปให้ความสนใจปัญหาปากท้องของประชาชน โดยมุ่งไปในด้านเศรษฐกิจ การแสวงหาวัตถุดิบจากต่างประเทศเพื่อส่งเสริมอุตสาหกรรมในประเทศ การร่วมทุนด้านการท่องเที่ยว รวมทั้งการปกป้องสิทธิที่ดินทางการค้า ทั้งนี้ เนื่องจากตลอดระยะเวลา 11 ปี ที่ผ่านมาได้ปฏิบัติภารกิจจนทำให้ภัยคุกคามประเทศจากการสู้รบในกัมพูชาลดน้อยลง และเวียดนามได้ถอนทหารออกไปจากกัมพูชา⁶

³ มติชน(20มีนาคม2532)และแนวหน้า(20มีนาคม2532)

⁴ สำนักข่าวไทย อ.ส.ม.ท.(25ตุลาคม2532)

⁵ ไทยรัฐ(9ธันวาคม2532)

⁶ มติชน(17พฤศจิกายน2532)

จากภาพโดยรวม ท่ามกลางสภาวะของความขัดแย้งในด้านการมุ่งเน้นเศรษฐกิจของ นายกรัฐมนตรีและคณะที่ปรึกษา กับนโยบายต่างประเทศของ พลอ.อ.สิทธิ ที่ตระหนักในสังกัด "ค่ายประชาธิปไตย" ตลอดจนมาก็ไม่ได้ส่งผลกระทบกับเสถียรภาพของรัฐบาลชาติชายแต่อย่างใด แม้ว่าจะตกเป็นข่าว และได้รับการวิพากษ์วิจารณ์ตลอดมาก็ตาม

4.1.2 ความขัดแย้งด้านผลประโยชน์

นอกเหนือจากอุดมการณ์ แนวความคิด หรือนโยบายที่แตกต่างกันภายในรัฐบาล ความขัดแย้งในเรื่องผลประโยชน์ก็ปรากฏให้เห็นเสมอภายในรัฐบาลหนึ่ง ๆ

ความขัดแย้งในเรื่องผลประโยชน์ประการหนึ่งภายในพรรคร่วมรัฐบาลชาติชาย ปรากฏให้เห็นในกรณีการเปิดอภิปรายไม่ไว้วางใจรัฐมนตรี 4 คน ในระหว่างวันที่ 19-20 กรกฎาคม 2532 ภาพของอาการความขัดแย้ง⁷ สังเกตได้จาก หนึ่ง ไม่มีรายชื่อรัฐมนตรีของพรรคชาติไทย แม้แต่คนเดียว ที่ถูกอภิปรายไม่ไว้วางใจ สอง การดำเนินการเพื่อพิจารณารายชื่อผู้ที่จะ ถูกยื่น อภิปรายไม่ไว้วางใจเป็นไปอย่างล่าช้า สาม มีเพียงส.ส.พรรคเอกภาพและพรรคปวงชนชาวไทย เท่านั้นที่ ร่วมลงชื่อในญัตติฯ ส่วนพรรคประชากรไทย, สังกมประชาธิปไตย, สังกม ประชาธิปไตย, เสรีนิยม, พลังธรรม ซึ่งมีข่าวในตอนแรกว่าจะร่วมลงชื่อกับฝ่ายค้าน ไม่ได้ร่วมลง ชื่อในญัตติแต่อย่างใด

ในช่วงที่มีการดำเนินการเพื่อหาข้อมูลการเปิดอภิปราย มีการวิ่งเต้นเพื่อให้ระงับการ อภิปรายไม่ไว้วางใจรัฐมนตรีบางคน ซึ่งในเรื่องนี้ฝ่ายค้านเองก็ยอมรับ รวมทั้งมีการเคลื่อนไหว ในหมู่พรรคฝ่ายค้านที่จะยกเว้นรัฐมนตรีที่เอื้อประโยชน์ ให้พรรคฝ่ายค้านในการไม่ถูกอภิปราย ไม่ไว้วางใจ โดยมีการเคลื่อนไหว ดังนี้

30มิถุนายน 2532 พรรคฝ่ายค้านประชุม มีมติยืนยันจะอภิปรายไม่ไว้วางใจรัฐมนตรี 4 คนเท่านั้น จากเดิมที่เคยประกาศว่ารัฐมนตรีที่จะถูกอภิปรายมีถึง 20 คน⁸ สร้างความไม่พอใจให้ กับนายสมัครเป็นอย่างยิ่ง ถึงกับเดินออกจากที่ประชุม และเป็นผลให้หัวหน้าพรรคเสรีนิยม พลัง สังกมประชาธิปไตยและพลังธรรมถอนตัวตามไปด้วย โดยให้เหตุผลว่า ผู้ที่ถูกอภิปรายไม่ไว้วางใจไม่ใช่คนที่พรรคต้องการ⁹

ท่ามกลางกระแสข่าวความไม่โปร่งใสของการยื่นญัตติอภิปรายไม่ไว้วางใจรัฐบาล ส่งผล ให้นำหนักความน่าเชื่อถือของพรรคฝ่ายค้านลดลงอย่างเห็นได้ชัด ทั้งนี้ เพราะคนทั่วไปไม่ได้ สนใจว่า รัฐมนตรีที่ถูกอภิปรายจะสามารถแก้ข้อกล่าวหา หรือมีเหตุผลในการชักจูงให้ฝ่ายค้าน

⁷"เปิดอภิปราย 4 รัฐมนตรี ยุทธการกลุ่มประชาธิปไตย เอทีเอ็มร้อน ๆ 20 ล้าน," มติชน สดสัปดาห์ 9(กรกฎาคม 2532):9.

⁸เชิงอรรถ"เอกภาพที่ไร้เอกภาพความเสื่อมทรุดของฝ่ายค้าน สนิมเกิดแต่เนื้อในตน,"มติ ชนสดสัปดาห์9(กรกฎาคม 2532):6.

⁹"เปิดอภิปราย4รัฐมนตรียุทธการกลุ่มประชาธิปไตยเอทีเอ็มร้อนๆ20ล้าน,"มติชนสด สัปดาห์ 9 (กรกฎาคม 2532):9.

และประชาชนไว้วางใจได้หรือไม่ หากประเด็นความสนใจกลับไปอยู่ที่ว่าทำไมฝ่ายค้านละเว้นรัฐมนตรีบางคน¹⁰

ในขณะที่เดียวกับที่กระแสข่าวด้านฝ่ายค้านมีขึ้น ด้านรัฐบาลเองก็มีข่าวลือต่างๆมากมาย ได้แก่ การที่พรรคร่วมรัฐบาลแอบให้ข้อมูลแก่ฝ่ายค้าน หรือ มีการแทงข้างหลังกันเกิดขึ้น การที่รัฐมนตรีที่จะถูกอภิปรายให้เงินฝ่ายค้าน และรัฐบาลเพื่อให้เกิดการสนับสนุนในการอภิปรายครั้งนี้¹¹

ไม่ว่าความจริงจะเป็นเช่นใด แต่ในทัศนะของประชาชนที่ติดตามความเคลื่อนไหวของการอภิปราย ย่อมเกิดข้อกังขา มีเบื้องหลังอะไรหรือไม่ในการอภิปราย อันอาจก่อให้เกิดความไม่มั่นใจต่อระบบการตรวจสอบควบคุม และระบบการทำงานของคณะรัฐบาล แม้กระทั่งระบบรัฐสภาว่าจะสามารถรักษาผลประโยชน์ของพวกเขาได้มากน้อยเพียงไร โดยเฉพาะท่ามกลางสงคราม "ข่าวลือ" ที่โหมกระหน่ำทั้งสองฝ่ายในสภา

ในการอภิปรายไม่ไว้วางใจรัฐบาล กล่าวได้ว่า ด้วยระบบการล้อมบีบรัดของพรรคการเมืองไทยที่มีประสิทธิผล และด้วยคะแนนเสียงของฝ่ายรัฐบาลถึง 229 เสียง ส่งผลให้มีความเป็นไปได้น้อยกว่าที่ฝ่ายค้านจะสามารถเอาชนะการลงมติในสภาได้ ทั้งนี้ แม้ว่าฝ่ายค้านจะสามารถผนึกกันได้อย่างเป็นเอกภาพก็ตาม

อย่างไรก็ตาม มิใช่ว่าการอภิปรายไม่ไว้วางใจของฝ่ายค้านจะไร้ผลไปทีเดียว เนื่องจาก การทำหน้าที่ตรวจสอบและควบคุมการทำงานของรัฐบาล โดยการเปิดอภิปรายไม่ไว้วางใจเป็นการปฏิบัติในฐานะตัวแทนของปวงชน ถึงแม้ว่าในที่สุดรัฐมนตรีที่ถูกอภิปรายจะสามารถผ่านการลงมติในสภา ทว่า หากรัฐมนตรีคนใดไม่สามารถให้ความกระจ่างต่อข้อกล่าวหาของฝ่ายค้านได้ชัดเจน รัฐมนตรีนั้น ก็จะได้รับคามเชื่อถือจากประชาชนลดลง อันส่งผลโดยตรงต่อเสถียรภาพของรัฐบาลที่เขาดำรงอยู่ ดังนั้น ผลในด้านประชามติ จึงมีความสำคัญอย่างยิ่งในระบบรัฐสภาตามระบอบประชาธิปไตย เพราะเป็นการโยนโยไปถึงความอยู่รอดของรัฐบาลโดยตรง โดยเฉพาะอย่างยิ่งกรณีการที่มีข่าวการวิ่งเต้น "ซื้อเสียง" ในสภากัน ถึงหากข้ามประเด็นข่าวจริงไม่จริงไป ความน่าเชื่อถือในเหตุผลของแต่ละฝ่ายในสภานั้นเองที่จะตัดสินว่า ความชอบธรรมของรัฐบาล จะลดลงหรือเพิ่มขึ้น

ต่อเมื่อผลการลงคะแนนเสียงในการอภิปรายไม่ไว้วางใจของรัฐบาลออกมาเมื่อวันที่ 21 กรกฎาคม 2532 รายละเอียดตามตารางที่ 6 หน้าต่อไป

¹⁰ เรื่องเดียวกัน.

¹¹ "หลังอภิปราย 4 มต. ระวิงชาติไทยเดินเกมปลดชนวน" มติชนสุดสัปดาห์ 9 (กรกฎาคม 2532) : 11.

ตารางที่ 6

ผลการลงมติในการอภิปรายไม่ไว้วางใจรัฐบาล(21ก.ค.2532)

รายชื่อรัฐมนตรี	คะแนนเสียงไว้วางใจ	คะแนนเสียงไม่ไว้วางใจ
ร.ต.อ.เฉลิม อยู่บำรุง	210	90
นายสุบิน ปิ่นขยัน	208	70
นายประจวบ ไชยสาส์น	205	88
พล.ต.สนั่น ขจรประศาสน์	186	89

จากคะแนนที่ปรากฏ แม้ว่า ร.ต.อ.เฉลิมจะได้คะแนนเสียงไว้วางใจสูงที่สุด แต่เขาก็ได้รับคะแนนเสียงไม่ไว้วางใจมากที่สุดเช่นกัน โดยเมื่อพิจารณาตามสภาพความเป็นจริง คะแนนของพรรคเอกภาพและพรรคพลังชนชาวไทยรวมกันมีเพียง 79 เสียง และลงนามในญัตติเพียง 78 เสียง เนื่องจากขาดไป 1 เสียงคือเรือตรีสุพจน์ ตั้งตระกูลส.ส.พรรคเอกภาพ จึงพบว่าคะแนนเสียงไม่ไว้วางใจ ร.ต.อ.เฉลิม มิได้มีเพียงจากฝ่ายค้านที่ยื่นญัตติฯ (78 คะแนน) เท่านั้น หากแต่ยังมีอีก 12 คะแนน จากพรรคพลังธรรมด้วย

ในทางตรงข้าม คะแนนไม่ไว้วางใจของนายสุบิน ปิ่นขยัน 70 คะแนน ย่อมแสดงให้เห็นถึงการที่ฝ่ายค้านที่ยื่นญัตติให้ความไว้วางใจเขาถึง 8 คะแนน

ในบรรดารัฐมนตรี 4 คน ผู้ที่เป็นที่วิพากษ์วิจารณ์มากที่สุด ก็คือ พล.ต.สนั่น ขจรประศาสน์ เลขาธิการพรรคประชาธิปัตย์ และรัฐมนตรีว่าการกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ ทั้งในแง่ของความไว้วางใจ (186 คะแนน) และความไม่ไว้วางใจ (89 คะแนน) ไม่ว่าจะโดยเปรียบเทียบกับผู้ใดจากสามรัฐมนตรีที่ถูกร่วมอภิปรายไม่ไว้วางใจ เนื่องจากคะแนนไม่ไว้วางใจจัดอยู่ในอันดับ 2 และคะแนนไว้วางใจจัดอยู่ในอันดับ 4¹²

หลังจากการอภิปรายผ่านไป มีการตรวจสอบพบว่า มีส.ส.พรรคร่วมรัฐบาลประมาณ 30 คนไม่อยู่ในห้องประชุมสภาฯ ขณะที่มีการลงมติของพลตรีสนั่น¹³ กล่าวคือเมื่อ ร.ต.อ. เฉลิม ได้รับการลงมติเป็นอันดับที่ 2 ต่อจากนายสุบิน ด้วยคะแนนไว้วางใจ 210 เสียง และไม่ไว้วางใจ 90 เสียง ก็ถึงวาระของพลตรีสนั่น ซึ่งปรากฏว่าคะแนนไว้วางใจลดลงมาเหลือ 186 และไม่ไว้วางใจ 89 เสียง (ซึ่งรวมเสียงของพรรคพลังธรรมด้วย) ทว่า เมื่อถึงวาระการลงคะแนนให้กับนายประจวบต่อมา คะแนนไว้วางใจกลับเพิ่มขึ้นเป็น 205 เสียง คะแนนไม่ไว้วางใจ 88 เสียง ย่อม

¹² ชิงอรรด "อภิปรายไม่ไว้วางใจ สงครามสั่งสอนพรรคประชาธิปัตย์ จากพรรคชาติไทย" มติชนสุดสัปดาห์ 9 (กรกฎาคม 2532): 8.

¹³ เรื่องเดียวกัน.

หมายถึงว่ามีการเดินออกนอกห้องประชุมช่วงที่มีการลงคะแนนให้แก่ พล.ต.สนั่นอย่างแน่นอนอย่างน้อย 30 คน¹⁴

ประเด็นการลงคะแนนเสียงที่มีการหักหลังพลตรีสนั่น ได้รับการยืนยันจาก ส.ส.พรรคประชาธิปัตย์ว่า "...เรารู้ว่ามีขบวนการที่ต้องการให้พรรคประชาธิปัตย์ถูกกดดัน จนต้องลาออกจากการเป็นพรรคร่วมรัฐบาล และพรรคยังยืนยันที่จะอยู่ในฐานะนี้ต่อไป ทั้งนี้ เพื่อกันไม่ให้พรรคการเมืองหนึ่งพรรคการเมืองใดฉวยโอกาสเข้ามาร่วมรัฐบาล..."¹⁵

ภายหลังการลงมติไม่ไว้วางใจดังกล่าวเสร็จสิ้น ภาพของความขัดแย้งที่ส่งผลให้มีการหักหลังกันในสภาทวิความรุนแรงมากยิ่งขึ้น เมื่อ นายชวน หลีกภัย รมต.ก.สาธารณสุข และนายเจริญ คันธวงศ์ รมช.ก.เกษตรและสหกรณ์ ส.ส.พรรคประชาธิปัตย์ ให้สัมภาษณ์สื่อมวลชนว่าได้มีพรรคร่วมรัฐบาลจำนวนหนึ่งได้ติดต่อกับนายเจริญ คันธวงศ์ เพื่อเรียกร้องค่ายกมือ 5 ล้านบาท เพื่อแสดงความไว้วางใจให้กับรัฐมนตรีพรรคประชาธิปัตย์ 2 คนที่ถูกอภิปรายไม่ไว้วางใจ แต่เมื่อไม่บรรลุเป้าหมาย ส.ส.กลุ่มนั้นจึงมีมติคณะกรรมการประสานงานสภาผู้แทนราษฎรพรรคร่วมรัฐบาลด้วยการเดินออกจากที่ประชุมสภา เมื่อมีการลงมติ ให้กับ พล.ต.สนั่น ขจรประศาสน์ ทั้งนี้ แม้ว่านายชวน และนายเจริญจะไม่ได้ระบุชื่อ ส.ส.กลุ่มที่เรียกร้องเงิน¹⁶ ทว่าหลังจากวันลงมติเพียงวันเดียว หนังสือพิมพ์หลายฉบับได้ลงรายชื่อ ส.ส.ประมาณ 30 คน จากพรรคชาติไทย กิจสังคม และราษฎร ซึ่งส่วนใหญ่เป็น ส.ส.จากภาคอีสาน ที่เดินออกจากที่ประชุมดังกล่าว ในขณะเดียวกัน นายอุดมศักดิ์ ทั้งทอง รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ก็ได้กล่าวในที่ประชุมคณะรัฐมนตรีว่า การไม่ลงคะแนนเสียง โดยการเดินออกที่ประชุมเมื่อถึงเวลาลงมติ ให้กับพลตรีสนั่น เนื่องจากการได้รับเงิน 40,000-50,000 บาทต่อหัว¹⁷

บรรดา ส.ส.ที่ตกเป็นข่าวว่าไม่ยกมือให้กับพลตรีสนั่นตามมติวิปรัฐบาล ได้แบ่งแยกเป็นหลายกลุ่ม บางกลุ่มประกาศตัวว่าเหตุที่ไม่ยกมือให้ความไว้วางใจ เพราะเห็นว่าตอบไม่ชัดเจน โดยเฉพาะเรื่องการซื้อปุ๋ยได้แก่ นายประสพ บุษราคัม ส.ส.พรรคกิจสังคม ส่วนบางคนก็ปฏิเสธว่าตนก็ได้ยกมือตามมติของวิปรัฐบาลเช่น นายดุสิต รังคสิริ ส.ส.พรรคชาติไทย¹⁸

อย่างไรก็ตาม ส.ส.กลุ่มหนึ่งจากชาติไทยและกิจสังคม ก็ออกมาแสดงปฏิกริยาต่อข่าวดังกล่าว กล่าวคือ

¹⁴ เรื่องเดียวกัน ,น.12.

¹⁵ เรื่องเดียวกัน.

¹⁶ เชิงอรธร, "ยุทธการยกก้อนหินทุ่มฆาตตนเองของพรรคประชาธิปัตย์" มติชนสุดสัปดาห์ 9 (สิงหาคม 2532):6 และ "วิกฤตรัฐบาล คึกในอก ป.ช.ป.เกลือเป็นหนอนล้มชวน-สนั่น" มติชนสุดสัปดาห์ 9 (สิงหาคม 2532):4

¹⁷ "สรุปข่าวในประเทศ" มติชนสุดสัปดาห์ 9 (สิงหาคม 2532): 4.

¹⁸ "ยุบสภา เกมลึกลับ ยุทธการล้างไฟ" มติชนสุดสัปดาห์ 9 (สิงหาคม 2532): 4.

ในวันที่ 27 ก.ค. นายชาญชัย พรหมสาขา ณ สกลนคร (จ.สกลนคร) นายเสน่ห์ โสริน (จ.สกลนคร) และนายกิตติศักดิ์ หัตถสงเคราะห์ (จ.อุดรธานี) พรรคชาติไทย ได้เรียกร้องให้นายชวณัฐชื่อ 3 ส.ส.ที่อ้างว่ารับเงิน ถ้าไม่เช่นนั้น ส.ส.จากหลายพรรคจะเคลื่อนไหวต่อต้าน นอกจากนี้ ส.ส.กลุ่มหนึ่งจากพรรคกิจสังคม อันประกอบด้วยนายพุง ชำของ(จ. ร้อยเอ็ด) นายชาติ พิริยะกิจไพบูลย์ (จ.อุบลฯ) และนายสนิท จันทรวงศ์ (จ.อุบลฯ) ได้กล่าวปฏิเสธการรับเงินตามที่เป็นข่าว พร้อมนั้นก็ได้กล่าวถึงความขัดแย้งกับนายเจริญ ซึ่งเกิดขึ้นในการประชุมคณะกรรมการการเกษตรฯ เมื่อวันที่ 13 ก.ค.32 โดยระบุว่ามีการถกเถียงกันเรื่องการจัดซื้อปุ๋ยของกระทรวงเกษตรที่ดำเนินไปอย่างรีบร้อน ซึ่งนายเจริญได้กล่าวว่า "...มีส.ส.เลวๆหลายคน พัวพันเรื่องปุ๋ย และพวกตนได้เรียกร้องให้นายเจริญ ถอนคำพูด แต่นายเจริญไม่ยอม นอกจากนี้ นายพุงยังได้กล่าวอีกว่า ตนได้รับการติดต่อจากบุคคลที่อ้างว่าเป็นเจ้าหน้าที่อ.ต.ท. โทรศัพท์มาบอกว่า การซื้อปุ๋ยมีการได้ประโยชน์ประมาณ 200 ล้านบาท เรื่องอะไรจะให้สัก 5 ล้านไม่ได้หรือ..."¹⁹

ไม่เพียงเท่านั้น ความขัดแย้งได้ขยายตัวออกไปเรื่อย ๆ ดังปรากฏว่าส.ส.จากพรรคชาติไทย และกิจสังคมดังกล่าวประมาณ 40 คน ภายใต้การนำของนายประยุทธ์ ศิริพานิชย์ ได้จัดการสัมมนาเกี่ยวกับปัญหาเรื่องนี้ขึ้นที่จ.อุดรฯเมื่อวันที่ 26 ส.ค.2532 ส่งผลให้กลุ่มนี้ถึงกับดำเนินการเรียกร้องให้ ส.ส.เข้าชื่อ 1 ใน 4 เพื่อขับฟอกขับนายชวณัฐชื่อออกจากความเป็น ส.ส.ตามมาตรา 82 แห่งรัฐธรรมนูญฯ โดยให้เหตุผลเพื่อรักษาภาพพจน์ของสภาและผลประโยชน์ของเกษตรกร

ตรงนี้ มีข้อสังเกตอย่างหนึ่งว่า ในการออกมาเคลื่อนไหวของ ส.ส.ปึกชาติไทย และกิจสังคมดังกล่าว มีกลุ่มส.ส.ที่ผิดหวังจากการไม่ได้ดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีเข้าร่วมสนับสนุนด้วย ซึ่งสะท้อนให้เห็นได้ว่า ส.ส.กลุ่มนี้มีความมุ่งหวังให้มีการเปลี่ยนแปลงทางการเมือง โดยเฉพาะการปรับเปลี่ยนตำแหน่งรัฐมนตรี แม้กระทั่งพรรคการเมืองร่วมรัฐบาล เพื่อที่พวกตนจะได้มีโอกาสในการเข้าไปแทนที่ในตำแหน่งภายในคณะรัฐมนตรี²⁰

ปฏิกริยาต่อเนื่องของพรรคประชาธิปัตย์ ในอีกมุมหนึ่ง นายชวณัฐชื่อ และนายบัญญัติ บรรทัดฐานและส.ส.ภายใต้จำนวนหนึ่ง มีความรู้สึกและความเห็นร่วมกันภายหลังว่าพรรคประชาธิปัตย์ควรจะพิจารณาถอนตัวออกจากการร่วมรัฐบาล เนื่องจากเป็นจังหวะที่เหมาะสม เป็นคุณต่อภาพลักษณ์ทางการเมืองในอนาคต ทั้งต่อพรรคประชาธิปัตย์และพวกตน ทว่าการตัดสินใจของเสียงส่วนใหญ่ในพรรค โดยเฉพาะนายพิชัย พลตรีสนั่น และกรรมการบริหารที่

¹⁹ "ยุบสภา เกมลึกลับครุฑ ยุทธการล้างไฟ" มติชนสุดสัปดาห์ 9 (สิงหาคม 2532):8.

²⁰ "วิกฤตรัฐบาล คึกในอก ปชป.เกลือเป็นหนอนล้มชวณัฐสนั่น" มติชนสุดสัปดาห์ 10 (กันยายน 2532):8.

เป็นรัฐมนตรีว่าพรรคฯ ควรร่วมรัฐบาลต่อไป ทำให้การถอนตัวออกจากการร่วมรัฐบาลชาติชายหยุดชะงักลงไป²¹

อย่างไรก็ตาม กรณีการกล่าวหาส.ส.พรรคร่วมรัฐบาลของพรรคประชาธิปัตย์ ก็ไม่ได้หมายความว่า จะทำให้คะแนนเสียงไว้วางใจที่ได้ต่ำกว่ารัฐมนตรีคนอื่นของพล.ต.สนั่น มีความชอบธรรมขึ้นมา เนื่องจากไม่ได้เกี่ยวข้องกับคำชี้แจงอันไม่กระจ่างเพียงพอต่อกรณีการซื้อปุ๋ย อ.ต.ก.ของ พลตรีสนั่น²² ในทางตรงข้าม นอกจากพลตรีสนั่นจะสูญเสียความนิยมหรือความเชื่อมั่นจากประชาชน ยังส่งผลสะท้อนไปถึงส.ส.พรรคร่วมรัฐบาล โดยเฉพาะที่เป็นรัฐมนตรีอีกด้วย กล่าวได้ว่า ประเด็นความขัดแย้งในเรื่องผลประโยชน์ของส.ส.ได้นำมาสู่ภาวะความเสื่อมถอยความชอบธรรมของรัฐบาลอีกระดับหนึ่ง ดังที่ พลตรี ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ได้แสดงความเห็นว่า ยากยิ่งที่จะยุติปัญหานี้ได้โดยง่าย และหากปล่อยให้ไฟการเมืองลามเสียทุกอย่างต่อไป โอกาสที่รัฐบาลจะตกอยู่ภายใต้วิกฤตการณ์มีอยู่สูงยิ่ง²³

ทว่าที่สุดแล้ว ปัญหาของความขัดแย้งระหว่างนายชวณกับกลุ่มส.ส.ร่วมรัฐบาลดังกล่าวก็ยุติลง(ชั่วคราว) เมื่อพลเอกชาติชาย เข้ามาแก้ไขโดยการเชิญผู้ที่เกี่ยวข้องทั้งหมด อันได้แก่ พล.อ.อ.สิทธิ เศวตศิลา หัวหน้าพรรคกิจสังคม นายพิชัย รัตตกุล หัวหน้าพรรคประชาธิปัตย์ นายชวณ หลีกภัย นายประยุทธ์ ศิริพานิชย์ ฯลฯ ร่วมรับประทานอาหารที่ชอยราชครุ หลังจากนั้น ทั้งนายชวณ และนายประยุทธ์ต่างก็ให้สัมภาษณ์ไปในแนวทางเดียวกัน คือ ยุติปัญหา นายชวณให้สัมภาษณ์ยืนยันความบริสุทธิ์ของส.ส.3คนว่า มิได้มีส่วนเกี่ยวข้องกับการเรียกร่องเงินค่ายกมือเรื่องปุ๋ยจำนวน 5 ล้าน ส่วนนายประยุทธ์ ก็ยุติการเคลื่อนไหวเพื่อขอให้สภาเปิดซักฟอกนายชวณ²⁴ อย่างไรก็ดี การแก้ไขปัญหามาตรวมมือกันระหว่างระดับหัวหน้าพรรคฯ คือ ชาติไทย กิจสังคม และประชาธิปัตย์ต่อกรณีความขัดแย้งระหว่างลูกพรรคของตน ก็ไม่ได้หมายความว่า ทุกฝ่ายจะยุติเรื่องโดยฉับพลัน หากแต่ความขัดแย้ง ความไม่กระจ่างในแต่ละฝ่ายที่ดำรงอยู่ ได้เป็นแรงกดดันให้เกิดความขัดแย้งในภายในได้ยิ่ง เนื่องจาก เป็นลักษณะการแก้ไขปัญหา โดยเชิงบีบบังคับเพื่อผลประโยชน์ ความมั่งคั่งของรัฐบาลเป็นหลัก ไม่ได้เป็นการคลายความขัดแย้ง ด้วยความเข้าใจระหว่างสองฝ่ายแต่ประการใด ดังจะเห็นได้ว่า ร่องรอยของความขัดแย้งปรากฏให้เห็นจากการที่ พรรคประชาธิปัตย์อภิปรายโจมตีพรรคร่วมรัฐบาลด้วยกัน

²¹ เชิงอรธ "คอรัปชั่น 90% จึงอึดอัดเต็มอก ทางออกอยู่ที่ไหน" มติชนสุดสัปดาห์ 9 (สิงหาคม 2532):8.

²² เชิงอรธ "ระวิงยุทธการยกก้อนหินทุบขาตัวเองของพรรคประชาธิปัตย์" มติชนสุดสัปดาห์ 9 (สิงหาคม 2532):7.

²³ วิฤตรัฐบาลศึกในอกปชป.เกลื่อนเป็น นหนอนล์ มชวณ-สนั่น, มติชนสุดสัปดาห์ 10(กันยายน 2532):8.

²⁴ เชิงอรธ "บาดแผลกรณีชวณ-เจริญ ยุติได้ในระดับรัฐบาล แต่ความขัดแย้งภายในยังมีอยู่" มติชนสุดสัปดาห์ 10(กันยายน 2532):6.

โดยเฉพาะพรรคชาติไทยและกิจสังคมที่หาดสมิหลา จ.สงขลา ในวันที่ 23 กันยายน 2532 หลัง พลเอกชาติชาย-ยุดิเรืองลงได้ไม่นานนัก ในข้อหาการคอร์รัปชันภายในรัฐบาล และเหตุผลที่ พรรคประชาธิปัตย์ยังคงร่วมรัฐบาล ก็เพื่อเป็นการกันไม่ให้พรรคร่วมรัฐบาลคอร์รัปชันมากเกินไป²⁵

สถาบันวิทยบริการ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

²⁵เชิงอรรถ"สัญญาณแยกตัวจากรัฐบาลของประชาธิปัตย์สั่งจากหาดสมิหลา", มติชนสุดสัปดาห์ 10 (ตุลาคม 2532):6.

4.2 การรุกของทุนนิยมสู่ระบบการเมืองไทย(2504-2534)

ผลกระทบอย่างหนึ่งต่อสังคมการเมืองไทยจากการเติบโตของกลุ่มเศรษฐกิจทุนนิยมตั้งแต่ พ.ศ.2504 เป็นต้นมา คือ การที่กลุ่มทุนนิยมทางเศรษฐกิจค่อย ๆ รุกคืบเข้าไปมีบทบาททางการเมือง ทั้งในลักษณะการให้เงินสนับสนุนพรรคการเมือง การมีส่วนกำหนดหรือตัดสินใจในนโยบายต่างๆของรัฐบาล และโดยเฉพาะอย่างยิ่งการเข้าไปมีตำแหน่งทางการเมืองในคณะรัฐบาล เหตุผลหนึ่งของพวกเขา ก็คือ ความพยายามที่จะสร้างและขยายฐานอำนาจทางเศรษฐกิจของตนเอาไว้ โดยการใช้พรรคการเมืองเป็นฐานสำคัญในการไต่เต้าขึ้นสู่การเมืองในระดับคณะรัฐมนตรี ความเปลี่ยนแปลงดังกล่าวเห็นได้จากสัดส่วนที่เพิ่มขึ้น และมีแนวโน้มที่จะเพิ่มขึ้นต่อไปเรื่อยๆของส.ส.และรัฐมนตรีที่มีภูมิหลังอาชีพเป็นพ่อค้าและนักธุรกิจตั้งแต่ปีพ.ศ. 2518 เป็นต้นมา²⁶

ในยุคของรัฐบาลชาติชายนั้น เห็นชัดเจนว่า 2 ใน 3 ของผู้ได้รับเลือกเป็นส.ส.ทั้งหมดในการเลือกตั้งเดือนกรกฎาคม 2531 นั้นมีภูมิหลังเป็นนักธุรกิจ นับว่าเป็นสัดส่วนที่สูงกว่าทุกครั้งที่ผ่านมา²⁷ ที่สำคัญ สัดส่วนของรัฐมนตรีที่มาจากข้าราชการลดลงเหลือเพียง 15% (ดูตารางที่ 7 ในหน้าต่อไปประกอบการอธิบาย) ทว่า สัดส่วนของรัฐมนตรีที่มาจากกลุ่มพ่อค้านายทุนกลับมีถึง 58.7% และเพิ่มขึ้นเป็น 62.2% ในการปรับเปลี่ยนคณะรัฐมนตรีเมื่อวันที่ 26 สิงหาคม 2533 และไต่ขึ้นเป็น 66.7% ในรัฐบาลชาติชาย 2 เมื่อวันที่ 14 ธันวาคม 2533 อย่างไรก็ตาม กลุ่มข้าราชการก็ยังคงสัดส่วนที่สูงเอาไว้ได้อย่างแข็งแกร่งในวุฒิสภา ด้วยโครงสร้างคณะรัฐมนตรีที่เป็นอยู่ในรัฐบาลชาติชาย จึงไม่ต้องสงสัยเลยว่ากลุ่มเศรษฐกิจทุนนิยมจะไม่ดูตกถิ่นส่วนเกินทางเศรษฐกิจ อันเกิดจากการบริหารนโยบายเศรษฐกิจ ซึ่งแต่เดิมเคยตกอยู่กับกลุ่มข้าราชการ ไปจนเกือบหมดสิ้น²⁸

²⁶ รั้งสรรค์ชนะพรพันธุ์, อนิจลักษณะของการเมืองไทย: เศรษฐศาสตร์วิเคราะห์ว่าด้วยการเมือง, หน้า 209-216. และ จุมพล หนีมพานิช, "สถานภาพ บทบาทของนักธุรกิจในสังคมการเมืองไทย," มติชน (25 มกราคม 2532): 9. และ วิสุทธิ์ ชรรณวิริยะวงศ์, "ชนชั้นนำทางธุรกิจกับการเมืองไทย: ศึกษาเฉพาะกรณี การเข้ามา มีบทบาททางการเมืองโดยตรง," ในการเมืองไทยยุคใหม่, อโณทัย วัฒนพร, บรรณาธิการ (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แพรววิทยา, 2527), หน้า 137.

²⁷ Pasuk Phongpalchit and Chris Baker, Thailand Economy and Politics, p.349.

²⁸ รั้งสรรค์ชนะพรพันธุ์, อนิจลักษณะของการเมืองไทย: เศรษฐศาสตร์วิเคราะห์ว่าด้วยการเมือง, หน้า 74, 210-211. และ อุกฤษ ปัทมานันท์, "บทบาทของชนชั้นนำทุนไทยจากปี 2519-2534," ใน รัฐ ทุน เจ้าพ่อท้องถิ่นกับสังคมไทย, ผาสุก พงษ์ไพจิตร และ สังคิต พิริยะ รั้งสรรค์, บรรณาธิการ, หน้า 69-70.

ตารางที่ 7

จำนวนรัฐมนตรีในรัฐบาลชาติชาย จำแนกตามภูมิภาคหลังทางอาชีพ

ภูมิภาคหลังทางอาชีพ	รัฐบาลชาติชาย1(9ส.ค. 2531-26ส.ค.2533)		ปรับคณะ รัฐมนตรี(26ส.ค. 2533)		รัฐบาลชาติชาย2(14ธ.ค. 2533-23ก.พ.2534)	
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ
1.ข้าราชการและ ตำรวจ	6	13	5	11.1	5	11.1
1.1ทหารบก	4	8.7	3	6.7	4	8.9
1.2ทหารเรือ	-	-	-	-	-	-
1.3ทหารอากาศ	1	2.2	-	-	-	-
1.4ตำรวจ	1	2.2	2	4.4	1	2.2
2.ข้าราชการ พลเรือน	1	2.2	1	2.2	1	2.2
3.นักธุรกิจ	27	58.7	28	62.2	30	66.7
4.พลเรือนอื่นๆ	12	26.1	11	24.4	9	20
รวมทั้งสิ้น	46	100	45	100	45	100
ข้าราชการ รวม(1+2)	7	15.2	6	13.3	6	13.3
พลเรือน รวม(2+3+4)	40	87	40	88.9	40	88.9

ที่มา: รังสรรค์ชนะพรพันธ์, อนิจลักษณะของการเมืองไทย: เศรษฐศาสตร์วิเคราะห์ว่าด้วยการเมือง, หน้า 214.

ในยุครัฐบาลพลเอกเปรม ติณสูลานนท์ ชนชั้นนายทุนไทยเริ่มเข้าไปมีบทบาทในการกำหนดนโยบายด้านเศรษฐกิจในรัฐบาล โดยผ่านระบบพรรคการเมือง โดยสังเกตได้จากการที่ชนชั้นนายทุนไทยได้เข้าไปมีส่วนร่วมในการตัดสินใจนโยบายเศรษฐกิจในกระทรวงเศรษฐกิจ เช่น กระทรวงพาณิชย์ กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ กระทรวงอุตสาหกรรม กระทรวงคมนาคม และกระทรวงการต่างประเทศ ในคณะรัฐมนตรี 5 คณะของพลเอกเปรม ทั้งนี้ โดยที่พวกเขาในนามของสมาชิกพรรคชาติไทย พรรคกิจสังคม พรรคประชาธิปไตย และพรรคสหประชาธิปไตย ได้

ผลัดเปลี่ยนกันดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีว่าการ รัฐมนตรีช่วยว่าการ ในกระทรวงเศรษฐกิจที่มีส่วนในการกำหนดนโยบายเศรษฐกิจตลอด 8 ปี²⁹

โดยแท้จริงแล้วนั้น กระแสวิพากษ์วิจารณ์การทุจริตมีมาตั้งแต่สมัยรัฐบาลพลเอกเปรมฯ ทั้งนี้ เห็นได้จากงานวิชาการในยุคนายกฯเปรม ซึ่งได้เน้นไปที่การเปิดเผยพฤติกรรมของการบริหารของนักการเมืองและพรรคการเมืองในการหุ้มนเงินชื่อเสียงในการเลือกตั้ง หรือพฤติกรรมการบริหารของนักการเมืองที่มีการเล่นพรรคเล่นพวก หรือทุจริตโกงกิน รวมถึงเสียงวิพากษ์วิจารณ์ของสื่อมวลชนอิสระในขณะนั้นที่เต็มไปด้วยรายงานข่าวเกี่ยวกับเศรษฐกิจผู้หุ้มนเงินมหาศาลให้กับชาวบ้าน และหมู่บ้าน โดยหวังจะเอาตำแหน่งทางการเมืองที่ได้มาไปแสวงหาตำแหน่งหน้าได้โต๊ะ หรือสิทธิประโยชน์จากการประมูลสัมปทานต่างๆ ตลอดจนแนวคิดฝ่ายทหารที่มองนักการเมืองตั้งแต่สมัยพลเอกเกรียงศักดิ์ว่า นักธุรกิจที่เข้ามาเล่นการเมืองนั้น ไม่มีคุณธรรมและความสามารถ มุ่งเอาผลประโยชน์ส่วนตัวเป็นหลัก ดังจะเห็นได้ว่า ผู้นำทหารมุ่งที่จะโจมตีนักการเมืองและพรรคการเมืองว่า เป็นกลุ่มที่เข้ามาฉกฉวยผลประโยชน์จากกิจการของบ้านเมือง ทว่าในขณะนั้น ภาพลักษณ์แห่งความซื่อสัตย์ของพลเอกเปรมฯ ยังมากพอที่จะทำให้ผู้คนเชื่อว่า การทุจริตโกงกินในคณะรัฐมนตรีนั้นหากจะมีอยู่บ้าง ก็คงไม่ลุกลามมากนักต่อเมื่อมาถึงสมัยรัฐบาลชาติชายฯ ซึ่งเห็นชัดว่าคณะรัฐมนตรีล้วนแต่เป็นนักการเมืองเก่าที่เคยร่วมในรัฐบาลเปรมฯซึ่งถูกสงสัยว่ามีพฤติกรรมเป็นที่น่าสงสัยมาก่อน อีกทั้งยังประกอบไปด้วยนักธุรกิจเป็นส่วนใหญ่ดังกล่าวมาแล้ว ภาพลักษณ์ของรัฐมนตรีชุดนี้ จึงไม่เป็นที่ยอมรับของชนชั้นกลางมากนัก โดยในเบื้องต้นแรกที่เข้ามาบริหารประเทศ รัฐมนตรีบางคนถึงกับถูกฉกฉวย ด้วยเหตุที่มีประวัติพัวพันกับการคอร์รัปชัน หรือขึ้นชื่อในเรื่องความอ่อนด้อยในการบริหารงาน³⁰

4.3 การคอร์รัปชันกับรัฐบาลชาติชาย

ปัญหาทางการเมืองในระยะเริ่มแรกเมื่อรัฐบาลพลเอกชาติชาย ชุณหะวัณเข้ามาบริหารประเทศที่ได้รับการวิจารณ์จากหลายฝ่าย ก็คือ ภาพพจน์ของคณะรัฐมนตรี ซึ่งมีความไม่โปร่งใสและไม่เป็นที่เชื่อถือของประชาชนและสื่อมวลชน อาทิ นายบรรหาร ศิลปอาชา รัฐมนตรีว่าการกระทรวงอุตสาหกรรม นายประมวล สภาวสุ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการคลัง นายมนตรี พงษ์พานิช รัฐมนตรีว่าการกระทรวงคมนาคม ทว่า ด้วยความโดดเด่นในการตัดสินใจ และบุคลิกเฉพาะตัวของพลเอกชาติชาย ผู้นำรัฐบาล ทำให้ปัญหาดังกล่าวด้อยลงไป

²⁹ อุกฤษ ปัทมานันท์, "บทบาทของชนชั้นนายทุนไทยจากปี 2519-2534," ใน รัฐ ทุนเจ้าพ่อ ท้องถิ่นกับสังคมไทย, ผาสุกพงษ์ไพจิตรและสังคีต พิริยะรังสรรค์, บรรณาธิการ, หน้า 69.

³⁰ เอนก เหล่าธรรมทัศน์, มี ออบมี อธิ: ชนชั้นกลางและนักธุรกิจกับการพัฒนาประชาธิปไตย, หน้า 73-77.

กระนั้นก็ตาม กระแสการคอร์รัปชันซึ่งมีมาทุกยุคทุกสมัย ทุกรัฐบาล³¹ ก็กลับมาเล่นสะท้อนเสียดสีภาพของรัฐบาลชาติชายเป็นระยะ ๆ โดยเฉพาะในช่วงปลายปี 2533 ดังนั้น การทำความเข้าใจต่อปัญหาที่เผชิญกับรัฐบาลชาติชายในแง่นี้ จะก่อให้เกิดความเข้าใจในการล่มสลายของรัฐบาลชาติชายเป็นอย่างมากทีเดียว ทั้งนี้ เนื่องจากเหตุผลหนึ่งในห้าของคณะร.ส.ช.ที่รัฐประหารรัฐบาล ก็คือ การคอร์รัปชันของคณะรัฐมนตรี

เพื่อให้ผู้อ่านมองเห็นภาพจริงของกระแสคอร์รัปชันที่ตัดทอนความชอบธรรมของรัฐบาลชาติชาย ผู้ศึกษาได้ลำดับกระแสข่าวดังกล่าวตามลำดับ ดังนี้

กันยายน 2531

กรณีนายสัญญา สติรบุตร ส.ส.พรรคประชากรไทยกล่าวหานายสันติ ชัยวิรัตนะ รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงมหาดไทย ในข้อหานำเครื่องมือทางราชการไปใช้เป็นการส่วนตัว คือ นำเครื่องชุดเจาะน้ำบาดาลเข้าไปชุดเจาะน้ำบาดาลในบ้านพักของตนเอง จนนำไปสู่การขอเปิดอภิปรายไม่ไว้วางใจรัฐมนตรีผู้นี้ ในช่วงเดือนตุลาคม 2531³² ทำให้ทัศนคติของประชาชนต่อความสะอาดในการทำงานของรัฐบาลปรากฏในด้านลบ แม้ว่านายสันติจะได้รับความไว้วางใจจากสภาผู้แทน ด้วยการฉีกกำลังของ ส.ส.พรรคร่วมรัฐบาลก็ตาม กล่าวได้ว่ามีปรากฏการณ์ทางการเมือง 2 ประการ ที่นำไปสู่ความไม่ไว้วางใจของประชาชนต่อนายสันติดังกล่าว คือ

หนึ่ง การที่เนื้อหาการอภิปรายไม่ไว้วางใจนายสันติ ชัยวิรัตนะ ไม่เพียงโจมตีประเด็นการนำเครื่องชุดเจาะน้ำบาดาลไปใช้เป็นการส่วนตัวเท่านั้น ยังรวมถึงเรื่องการทุจริตเรื่องการตั้งบั้งแก๊ส และการย้ายที่ตั้งกิ่งอ.ภักดีชุมพลจ.ชัยภูมิอีกด้วย³³ ซึ่งเป็นการเพิ่มน้ำหนักในการอภิปราย อันจะมีอิทธิพลต่อความคิดเห็นต่อรัฐมนตรีมากยิ่งขึ้น และเมื่อปรากฏว่านายสันติ ไม่สามารถให้ความกระจ่างต่อข้อกล่าวหาของฝ่ายค้านในสภาผู้แทนได้ ส่งผลให้เขาตกอยู่ในฐานะลำบากในตำแหน่งรัฐมนตรี โดยแม้จะได้รับคะแนนไว้วางใจในที่สุดก็ตาม

สอง กรณีที่นายทวี ไกรคุปต์ ส.ส.พรรคเดียวกันกับนายสันติ(กิจสังคม)ออกมาเปิดโปงหลักฐาน กล่าวหานายสันติว่ารับสินบนเพื่อแก้ไขกฎกระทรวงมหาดไทย ว่าด้วยการจัดตั้งบั้งแก๊ส หลักจากการอภิปรายไม่ไว้วางใจผ่านพ้นไปแล้ว และในการอภิปราย ยังปรากฏว่าเขาได้อภิปรายโจมตีนายสันติ อีกด้วย³⁴ ซึ่งจากการเคลื่อนไหวทางการเมืองของนายทวี ยิ่งยืนยันถึงความไม่ชอบมาพากลในการทำงานของรัฐมนตรีผู้นี้มากขึ้น เนื่องจากเขาสังกัดพรรคการเมือง

³¹ ไกรศักดิ์ ชุณหะวัณ, ที่ปรึกษานายกรัฐมนตรีด้านนโยบายทั่วไป, สัมภาษณ์, 18 กุมภาพันธ์ 2541.

³² ไทยรัฐ (22 มิถุนายน 2531)

³³ แนวหน้า (20 ตุลาคม 2531)

³⁴ มติชน (26 ตุลาคม 2531)

เดียวกันกับนายสันติ และเขาได้ฝ่าฝืนมติพรรคที่มีมติให้สนับสนุนนายสันติ โดยไม่ให้เปิดลงคะแนนโดยเสรี "ควั่นหลง" ภายหลังจากอภิปรายครั้งนี้ จึงทำให้ภาพพจน์ของรัฐมนตรีสันติ ยิ่งตกต่ำลงไปอีก

ตุลาคม 2531

-กรณีสื่อมวลชนเกือบทุกฉบับเสนอข่าวบรรดานักการเมือง พวกกันเคลื่อนไหววิ่งเต้นเพื่อขอตำแหน่งวุฒิสมาชิก โดยการเสนอเงินก้อนโตแก่พรรคการเมือง ทั้งนี้ เนื่องจากในเดือนเมษายน 2532 จะเป็นวาระครบรอบ 6 ปีของสมาชิกวุฒิสภาประมาณ 92 คน ซึ่งส่วนใหญ่อยู่ในสายของพลเอกเปรม ติณสูลานนท์ อดีตนายกรัฐมนตรีนี่ จึงมีบรรดาผู้นำระดับสูงของบางพรรคขอต่อรองไคว้ตำแหน่งวุฒิสมาชิกในอัตราส่วนเช่นเดียวกับไคว้ดำรงรัฐมนตรี พร้อมกันนั้นบรรดาสมาชิกพรรคร่วมรัฐบาล และนักธุรกิจที่สนับสนุนพรรคการเมืองต่างๆ ก็ได้เคลื่อนไหวโดยอ้างความชัดเจนทางการเมืองที่สามารถช่วยเหลือรัฐบาลได้ ที่สำคัญก็คือว่าบางคนที่เป็นนายทุนของพรรคการเมืองได้เสนอเงินก้อนโตถึง 6 ล้านบาทแก่พรรค และคาดว่าในต้นปี 2532 อัตราการต่อรองเพื่อแลกตำแหน่งนี้ จะมีราคาสูงขึ้นถึง 12 ล้านบาท³⁵

กันยายน 2532

- กรณี พลเอกชวลิต ยงใจยุทธ กล่าวผ่านการสัมมนากับคณะผู้แทนสภาองค์การนายจ้าง เรื่องการลงทุน เมื่อต้นเดือนสิงหาคม 2532 ว่าประเทศไทยมีการคอร์รัปชันเป็นอันดับที่ 9 และขณะนี้ไทยมีการคอร์รัปชันเพิ่มสูงถึง 90%³⁶

จากการที่โดยทั่วไปพลเอกชวลิต มีท่าทีสนับสนุนและปกป้องรัฐบาลมาตลอด ดังนั้นการที่เขากล่าวถึงการคอร์รัปชันครั้งนี้ จึงมีผลอย่างยิ่งต่อรัฐบาล กล่าวคือ ถึงตอนนั้นฝ่ายทหารไม่อาจนิ่งเฉยอยู่ได้ เนื่องจากการคอร์รัปชันได้เกิดขึ้นมากมาย นัยหนึ่ง แสดงว่ารัฐบาลชาติชายอยู่ในสภาวะวิกฤตเรื่องความชอบธรรม ควรจะต้องมีการแก้ไขปรับปรุง หรือปรับเปลี่ยนภาพพจน์ที่ไม่ดีออกไป การออกมาแสดงความคิดเห็นทางการเมืองครั้งนี้ ถือว่ามีน้ำหนักต่อทุกฝ่ายเป็นอย่างยิ่ง เนื่องจากผู้พูดคือ ผู้บัญชาการทหารบก และรักษาการผู้บัญชาการทหารสูงสุด

กรกฎาคม 2532

- กรณีที่นายชวน หลีกภัย รัฐมนตรีว่าการกระทรวงสาธารณสุขและนายเจริญ คันชวงศ์ รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงมหาดไทย พรรคประชาธิปัตย์ ให้สัมภาษณ์ภายหลังเกิดการ "หักหลัง" พลตรีสนั่น ขจรประศาสน์ ในการลงมติไม่ไว้วางใจรัฐมนตรี 4 คน ระหว่างวันที่ 19-21

³⁵ มติชน.แนวหน้า.ไทยรัฐ (2 ตุลาคม 2531)

³⁶ สยามรัฐ(8 สิงหาคม 2532)

กรกฎาคม 2532 ว่า มีการเรียกร้องเงินนายเจริญเพื่อเป็นการแลกเปลี่ยนกับการยกมือไม่ไว้วางใจให้พลตรีสนั่นของส.ส.พรรคร่วมรัฐบาลกลุ่มหนึ่ง ในขณะเดียวกัน นายอุดมศักดิ์ ทั้งทอง รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ พรรคชาติไทย ก็กล่าวเรื่องเดียวกันในที่ประชุมคณะรัฐมนตรีว่า "...ไม่เพียงแต่เด็กที่ไม่ยกมือ คนหัวหงอกก็ไม่ยกการยกมือครั้งนี้มีการจ่ายเงินอย่างแน่นอนในวงเงิน 40,000-50,000 บาท มีบางคนได้ประโยชน์..." ส่งผลให้ บรรยากาศทางการเมืองร้อนขึ้นทันที โดยส.ส.ที่ถูกกล่าวหามีการเคลื่อนไหวตอบโต้ถึงขั้นจะขับนายชวน หลีกภัยและนายเจริญ คั้นขวางษ์ ออกจากตำแหน่งรัฐมนตรี ในระหว่างนั้น มีกระแสข่าวเกี่ยวพันไปถึงเรื่องผลประโยชน์ของคณะกรรมการเกษตรกรเกี่ยวกับปุ๋ยเป็นจำนวนเงินถึง 200 ล้านบาท อย่างไรก็ตาม การที่ส.ส.พรรคกิจสังคมที่ถูกกล่าวหา ให้สัมภาษณ์ว่า "...ต้นเหตุของข่าวลือเรื่องเงิน 5 ล้านบาท มาจากหลังจากการประชุมคณะกรรมการเกษตรกร มีเจ้าหน้าที่ อ.ต.ก.โทรศัพท์มาขอเคลียร์เรื่องปุ๋ยกับตนที่บ้าน โดยบอกว่าเขาได้เสียกันกว่า 200 ล้านบาท แค่ 5 ล้านจะให้พวกคุณไม่ได้เขียวหรือ ซึ่งได้ตอบว่าไม่รู้เรื่อง แต่เจ้าหน้าที่ อ.ต.ก. บอกให้พวกตน 3 คน ไปพบนายเจริญ..." ซึ่งเท่ากับเป็นการยอมรับว่ามีการคอร์รัปชันในคณะกรรมการเกษตรกรจริง และประเด็นการเรียกร้องเงิน 5 ล้าน มีมูลความจริง³⁷

กันยายน 2532

พรรคประชาธิปัตย์ เปิดปราศรัยที่หาดสมิหลา อ.เมือง จ.สงขลา(23 กันยายน) โดยเนื้อหาส่วนหนึ่งกล่าวหาว่า รัฐบาลมีการคอร์รัปชันและการที่พรรคประชาธิปัตย์ยังร่วมรัฐบาลก็เพื่อสกัดนักการเมืองบางพรรคที่หาโอกาสโกงชาติ ทำให้ไม่กล้าทำอย่างออกหน้าออกตา เพราะคนของพรรคเป็นผู้รักษาผลประโยชน์ของชาติ³⁸

ตุลาคม 2532

พลเอกชวลิต ได้กล่าวถึงการคอร์รัปชันของรัฐบาลอีกครั้ง ในการกล่าวให้บรรดาผู้ที่สำเร็จการศึกษาจากมหาวิทยาลัยศรีปทุม เมื่อวันที่ 28 ตุลาคม 2532³⁹

ธันวาคม 2532 - มีนาคม 2533

พรรคเอกภาพ จัดสัมมนาสมาชิกของพรรคเรื่องบทบาทและแนวทางแก้ไขปัญหาภาคอีสาน ที่นครราชสีมา โดยเนื้อหาที่เน้น คือ ปัญหาของประชาชนในเรื่องสินค้าราคาแพง เนื่อง

³⁷ มติชน(21กรกฎาคม-8กันยายน2532)

³⁸ มติชน,ข่าวไทย (25-26 กันยายน 2533)

³⁹ แนวหน้า (1 พฤศจิกายน 2532)

จากการขึ้นราคาน้ำมัน ปัญหาความแตกแยกในพรรคร่วมรัฐบาล และที่สำคัญก็คือ ปัญหาการคอร์รัปชันของรัฐบาลชาติชาย⁴⁰

นอกจากนั้น พรรคเอกภาพยังเดินสายปราศรัยโจมตีรัฐบาลนอกสภาผู้แทนฯ ในภาคอีสานและภาคใต้ระหว่างเดือนมกราคม-มีนาคม 2533 โดยเน้นประเด็นการคอร์รัปชันในหมู่รัฐมนตรีอีกด้วย

กุมภาพันธ์ 2533

พรรคพลังธรรม ให้สัมภาษณ์หลังจากประชุมสัมมนา ส.ส.ส.ก.ส.ข และกรมการบริหาร พรรคว่าปัจจุบันรัฐบาลกำลังประสบปัญหาหลายด้าน ซึ่งส่งผลกระทบต่อเสถียรภาพของรัฐบาล และปัญหาสำคัญ ร้ายแรงที่สุด ก็คือ ปัญหาการคอร์รัปชัน⁴¹

มีนาคม 2533

ส.ส.พรรคกิจสังคม(ร่วมรัฐบาล)กลุ่มหนึ่ง ได้เคลื่อนไหวยื่นข้อเสนอเข้าที่ประชุมพรรค เพื่อให้รับนายภิญญา ช่วยปลอด รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงพาณิชย์ ออกจากตำแหน่ง รัฐมนตรี เนื่องจากมีปัญญาคความฉาวโฉ่เรื่อง การอนุมัติตุ้มเกมไฟฟ้า ซึ่งสร้างความเสียหายและทำให้ประชาชนเกิดภาพพจน์ไม่ดีกับพรรค⁴²

-กรณีพลตรีสนั่น ขจรประศาสน์ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ มีข่าวเกี่ยวพันการคอร์รัปชันร่วมกับบริษัทสวนป่ากิตติ ซึ่งถูกเจ้าหน้าที่ตำรวจบุกเข้าจับกุมที่จ. ฉะเชิงเทรา ในข้อหาบุกรุกป่าสงวนแห่งชาติ โดยไม่ได้รับอนุญาต⁴³ กรณีดังกล่าว แม้จะไม่มี ความชัดเจนเกี่ยวกับความผิด ทว่า จากความคิดเห็นของประชาชน ซึ่งเห็นได้จากการสำรวจของมหาวิทยาลัยรามคำแหงร่วมกับหนังสือพิมพ์มติชน ที่ปรากฏว่า กรณีประชาชนมีความนิยมพรรคประชาธิปัตย์น้อยลงมีผู้ตอบถึง 63.7% และเห็นว่าควรมีการเปลี่ยนแปลง คือ พลตรีสนั่น ควรลาออก หรือพรรคประชาธิปัตย์ถอนตัว หรือสับเปลี่ยนตำแหน่ง รมต.กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ถึง 53.7% ย่อมชี้ลงไปได้ว่า ความศรัทธาของประชาชนต่อพลตรีสนั่น และพรรคประชาธิปัตย์ลดน้อยลง⁴⁴

⁴⁰ มติชน(9 ธันวาคม 2532), แนวหน้า(11-14 ธันวาคม 2532)

⁴¹ แนวหน้า, มติชน (10-11 กุมภาพันธ์ 2533)

⁴² กรุงเทพธุรกิจ (13 มีนาคม 2533)

⁴³ มติชน (22 มกราคม - 2 กุมภาพันธ์ 2533)

⁴⁴ มติชน(7 มีนาคม 2533)

กรกฎาคม 2533

พรรคฝ่ายค้านเปิดอภิปรายไม่ไว้วางใจรัฐบาลทั้งคณะ ระหว่างวันที่ 20-21 กรกฎาคม 2533 โดยระบุถึง ปัญหาการใช้อำนาจหน้าที่มุ่งแสวงหาผลประโยชน์ส่วนตนและพรรคพวก การบริหารงานล้มเหลวขาดเอกภาพ และไร้ประสิทธิภาพ นอกจากนี้ รัฐบาลอาศัยความเป็นประชาธิปไตยเต็มใบอันมาจากการเลือกตั้งเป็นฉากก้ำบัง เพื่อใช้อำนาจการบริหารเป็นประโยชน์ในการดำเนินธุรกิจการเมือง ทั้งเพื่อประโยชน์ของบุคคล หมู่คณะและพรรคการเมือง มากกว่าผลประโยชน์ของประชาชน โดยเป้าหมายสำคัญของการโจมตีอยู่ที่ประเด็นการคอร์รัปชัน อาทิ

-ประเด็นการเซ็นอนุมัติแก้ไขกฎกระทรวงเกี่ยวกับระยะเวลาปลอดภัยของการตั้งมัมแก๊ส การสร้างถนนสายบ้านโนนสาธิต-บ้านหนองปลาเฒ่าซึ่งตัดคดเคี้ยวเพื่อให้ผ่านที่ดินของนักการเมือง ซึ่งเป็นการโจมตีนายสันติ ชัยวิรัตนะ รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงมหาดไทย

-ความไม่ชอบมาพากลในการประมูลโครงการรถไฟฟ้ามูลค่า 4 หมื่นล้านบาท และการปล่อยให้ที่ดินที่รัชดาของบริษัทเอราวัณทรัสต์พ้นระยะเวลาเวนคืน ซึ่งมีมูลค่าถึง 19,800 ล้านบาท ที่เป็นการโจมตีนายบรรหาร ศิลปอาชา รัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย

-การเซ็นอนุมัติการนำเข้าตู้มาไฟฟ้า ที่โจมตีนายภิญญา ช่วยปลอด รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงพาณิชย์⁴⁵

-การจัดซื้อปุ๋ยด้วยวิธีพิเศษ ทำให้ปุ๋ยราคาแพงถึง 3 แสนตัน

-การที่รัฐมนตรีอนุมัติให้เอกชนปลุกต้นยูคาลิปตัส หรือสวนป่ากิตติ กลับอนุญาตให้ทำได้ ที่โจมตีพลตรีสนั่น ขจรประศาสน์ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงเกษตรและสหกรณ์

-การทุจริตคอร์รัปชันในกระทรวงสาธารณสุข และกระทรวงศึกษาธิการ

-การทุจริตกรณียกเลิกสัญญาฉบับบริษัทผลิตเต็ลด์็ก ของ อ.ส.ม.ท.

-การที่ อ.ส.ม.ท.ทำสัญญากับบริษัทไอพีซี เคเบิลทีวีโดยไม่มีการเปิดประมูล และได้รับค่าตอบแทนมากมาย ที่โจมตี ร.ต.อ.เฉลิม อยู่บำรุง รัฐมนตรีประจำสำนักนายกรัฐมนตรี⁴⁶

ภายหลังเขาโดนปลดออกจากตำแหน่งรัฐมนตรี,ออกจากพรรค และถูกดำเนินคดี เนื่องจากมีความผิดเรื่องมัมแก๊ส ตามข้อกล่าวหาของนายทวี ไกรคุปต์ ส.ส.พรรคเดียวกัน(กิจสังคม)

⁴⁵มติชน,ไทยรัฐ(19 กรกฎาคม 2533)และภายหลังนายภิญญา ช่วยปลอดก็ถูกปลดจากพรรคกิจสังคม กรณีอื้อฉาวเรื่องตู้มาไฟฟ้า

⁴⁶ไทยรัฐ,แนวหน้า(20 กรกฎาคม 2533)

สิงหาคม 2533

กรณีนายสันติ ชัยวิรัตน์เปิดโปงพรรคกิจสังคม โดยระบุว่านายมนตรี พงษ์พาณิชย์ เลขานุการพรรคฯ เป็นผู้เสนอกลไกการหาเงินเข้าพรรค โดยมีการตั้งเป้าหมายจำนวนเงินไว้ที่ 500 ล้านบาท

ตุลาคม 2533

กรณีคณะรัฐมนตรีอนุมัติโครงการขยายโทรศัพท์ 3 ล้านเลขหมาย ซึ่งมีมูลค่า 1.5 ล้านบาท ประเด็นที่น่าสงสัยก็คือ มีผู้เสนอเงื่อนไขมาจำนวน 5 ราย แต่ที่สุดบอรรถ.ศ.ท.ซึ่งนายมนตรี พงษ์พาณิชย์ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงคมนาคมเป็นประธาน กลับตัดสินใจอนุมัติให้บริษัท เครือเจริญโภคภัณฑ์ หรือซีพีเป็นผู้ได้รับสัมปทาน เพื่อดำเนินการในโครงการนี้ทั้งประเทศแต่เพียงผู้เดียว⁴⁷

เมื่อพิจารณาจากลำดับปรากฏการณ์ทางการเมืองข้างต้นทั้งหมดที่แม้บางเหตุการณ์จะเป็นเพียงการกล่าวหา และยังไม่สามารถพิสูจน์ทราบได้(ยกเว้นคดีนายสันติ ชัยวิรัตน์) แต่ประเด็นที่บันทึกตอนเสถียรภาพของรัฐบาลชาติชาย ไม่ได้อยู่ที่มี“ใบเสร็จ”มาแสดงว่าเกิดการคอร์รัปชันหรือไม่ เพราะคงไม่มีนักการเมืองคนใดคอร์รัปชันแล้วทิ้งหลักฐานเอาไว้ให้มีการฟ้องร้องดำเนินคดี แต่อยู่ที่ว่าในการตกเป็นข่าวและการถูกกล่าวหาจากพรรคฝ่ายค้านว่ามีการคอร์รัปชันในรัฐมนตรีนั้น พวกเขาสามารถให้เหตุผลหรือทำให้ประชาชนและฝ่ายค้านเชื่อได้เพียงใดว่า ไม่ได้มีการคอร์รัปชันตามที่กล่าวหาแต่อย่างใด นัยหนึ่ง รัฐมนตรีที่ถูกกล่าวหาต้องสามารถจัดข้อสงสัยของประชาชนให้หมดไป พร้อมกันนั้นต้องสร้างความชอบธรรมให้เกิดขึ้นด้วย เพื่อสร้างเสถียรภาพให้กับรัฐบาล

4.3.1 ทิศนะต่อการคอร์รัปชันของกลุ่มต่าง ๆ ในสังคม

ในประเด็นการคอร์รัปชันของรัฐบาลชาติชาย ซึ่งฝ่ายค้านกล่าวว่ามีคอร์รัปชันมากที่สุดในรอบ 12 ปีนั้น ได้มีหลายฝ่ายในสังคมไทย แสดงความคิดเห็น ความเชื่อ อันส่งผลต่อเสถียรภาพของรัฐบาลเป็นอย่างมาก ดังนี้

ก. นักการเมือง

ในสภาวะที่รัฐบาลตกเป็นข่าวว่า มีการคอร์รัปชันในการบริหารงานนั้น ปรากฏว่าได้มีนักการเมืองร่วมรัฐบาลบางคนแสดงความเห็นเกี่ยวกับปัญหาคอร์รัปชันของรัฐบาลด้วย ได้แก่

- นายบุญเฮื้อ ประเสริฐสุวรรณ รัฐมนตรีประจำสำนักนายกรัฐมนตรี ซึ่งรับผิดชอบสำนักงานป.ป.ป.ที่ว่า“...การที่ผู้ใหญ่บางคนพูดถึงเรื่องคอร์รัปชัน ดนถือเป็นสัญญาณเตือนภัยมาถึง

⁴⁷“รายงาน 10 โครงการบุฟเฟต์คาบิเน็ต” แนวหน้า(26 กุมภาพันธ์ 2534) : 2,3.

รัฐบาล ซึ่งต้องระมัดระวังมากขึ้น และตามที่พรรคฝ่ายค้านพูดเรื่องนี้ ก็เชื่อว่าคงมีหลักฐานอยู่บ้าง คงไม่ได้พูดแบบเลื่อนลอยทีเดียว..."⁴⁸

- นายไตรรงค์ สุวรรณคีรี รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงมหาดไทย กล่าวว่า ปัญหาการทุจริต คอร์รัปชันเป็นผลมาจากการซื้อเสียงเลือกตั้ง⁴⁹

- พลเอกชวลิต ยงใจยุทธ รองนายกรัฐมนตรี และรัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหม ในฐานะผู้รับผิดชอบป.ป.ป. กล่าวปาฐกถาพิเศษเรื่อง ปัญหาคอร์รัปชันกับความอยู่รอดของบ้านเมืองที่มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์เมื่อวันที่ 28 พ.ค.2533ว่า ประเทศไทยมีปัญหาการคอร์รัปชันสูงและหากไม่ได้รับการแก้ไขประเทศชาติจะอยู่ไม่รอด และยกตัวอย่างกรณีที่ป.ป.ป. ซึ่มูลความผิดกรณีอ.ส.ม.ท.ยกเลิกสัญญากับบริษัทผลิตเตี๊ตต์กว่า เรื่องนี้ ตนไม่อยากพูดมาก เพราะอายุและบอกคณะกรรมการป.ป.ป. ว่าให้จัดการให้จริงจังขึ้น..."⁵⁰

ข. นักวิชาการ

- ศ.ดร.สุจิต บุญบงการ อาจารย์ประจำคณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ประเมินการบริหารของรัฐบาลชาติชายสองปีที่ผ่านมาว่า รัฐบาลชุดนี้กำลังประสบวิกฤตศรัทธาจากประชาชนมาก เพราะในคณะรัฐบาลมีการแสวงหาผลประโยชน์กันมาก ซึ่งเสถียรภาพของรัฐบาลนั้น ต้องอยู่บนพื้นฐานของผลประโยชน์เท่านั้น การที่รัฐบาลชุดนี้อ้างว่ามีความเป็นประชาธิปไตย เพราะมาจากจากการเลือกตั้งนั้น ก็ไม่น่าจะถูกต้องนัก จะเห็นว่ารัฐบาลชุดนี้ ไม่กลัวการเลือกตั้ง เพราะเมืองไทยยังมีปัญหาในเรื่องการซื้อเสียง และการใช้อำนาจอิทธิพลเพื่อให้ได้เป็นส.ส.อยู่⁵¹

- รศ.วิสุทธิ โพธิ์แท่น แสดงความคิดเห็นในการอภิปรายเรื่อง "เงินกับพรรคการเมือง" ที่มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ เมื่อวันที่ 28 สิงหาคม ว่า โดยทั่วไปประชาชนมักจะมองว่าการหาเงินเข้าพรรคเป็นสิ่งชั่วร้าย ซึ่งในความเป็นจริงแล้ว เป็นเรื่องที่สำคัญและจำเป็นมาก เพราะทางพรรคต้องมีค่าใช้จ่ายในเรื่องต่างๆอย่างมา การซื้อเสียงโดยการจ่ายเงินหว่านเป็นสิ่งที่มีจริง แต่ก็อยากให้มองว่าในหลายประเทศที่มีระบบประชาธิปไตยที่พัฒนาแล้ว ก็ล้วนแต่มีการซื้อเสียงทั้งสิ้น สิ่งเหล่านี้สามารถแก้ไขได้ ถ้าเห็นคุณค่าและเข้าใจในระบบ การซื้อเสียงก็จะน้อยลง

- ผศ.ดร.ระดม น้อมวงษ์ กล่าวในงานเดียวกันว่า จุดอ่อนของการเมืองไทยอยู่ที่การหาเงินของพรรคการเมืองไทยเป็นไปในลักษณะที่ไม่มีสาขาและไม่มีสมาชิกถาวรที่มีการลงทะเบียนว่าเป็นสมาชิกของพรรค ทำให้รายได้หลักที่จะมาบำรุงพรรคขาดหายไป ทางรัฐบาลก็ไม่ได้ให้เงินช่วยเหลือ ดังนั้น รัฐบาลควรมีโครงการให้เงินช่วยเหลือแก่ทุกพรรค และขอให้พรรคการเมือง

⁴⁸ ข่าวไทย (7-8 ธันวาคม 2532)

⁴⁹ เรื่องเดียวกัน

⁵⁰ ไทยรัฐ (29 พฤษภาคม 2533)

⁵¹ แนวหน้า (12 สิงหาคม 2533)

เมืองขยายฐานเปิดสาขา มีการลงทะเบียนสมาชิกที่ถาวร และปัญหาที่ควรเร่งแก้ไขคือ กฎหมายหลายข้อแสดงถึงความไม่ไว้วางใจในพรรคการเมือง เช่น ต้องทำบัญชีรายรับ-รายจ่าย ห้ามไปรับเงินช่วยเหลือจากต่างประเทศ ซึ่งการใช้เงินและการหาเงินของพรรคการเมือง มักจะเปิดเผยในรายได้ส่วนน้อยมาก รายได้ส่วนใหญ่เป็นเรื่องที่ไม่สามารถที่จะเปิดเผยได้ เพราะมักจะเป็นเรื่องที่ได้มาโดยไม่ถูกต้อง ดิดขัดในหลักของกฎหมาย⁵²

ในการอภิปราย เรื่อง“น้ำมัน-วิกฤตศรัทธาประชาธิปไตย”โดยรัฐบาลชาติชาย 2” ที่โรงแรมเวียงใต้ เมื่อวันที่ 13 ต.ค.⁵³

-ดร.พรศักดิ์ ผ่องแผ้ว ได้กล่าวในงานเดียวกันถึงรัฐบาลชาติชาย 2 ว่า ขณะนี้การเมืองกำลังอยู่ในขั้นวิกฤต พรรคการเมืองที่สมควรจะออกจากการเป็นพรรคร่วมรัฐบาลก็ไม่ออก สาเหตุที่สำคัญที่สุดของการไม่ปรับเนื่องมาจากผลประโยชน์ที่ยังเก็บเกี่ยวกันไม่หมด เหตุการณ์ต่างๆคงจะยืดเยื้อต่อไปจนถึงเดือนพ.ย.นี้ ซึ่งคงจะมีการปรับหรือยุบสภา และการเลือกตั้งครั้งใหม่กำลังมีการเตรียมการอย่างดีแล้ว และจะต้องมีการใช้เงินหาเสียงกันมากที่สุดอีกด้วย

-รศ.พงศ์เพ็ญ ศกุนตาทัย ได้กล่าวในงานเดียวกันถึงการเมืองไทยว่า เป็นเรื่องของผลประโยชน์ซึ่งดำเนินการโดยพวกพ่อค้าที่โอดลงมาเล่นการเมือง ซึ่งถ้าว่าการซื้อเสียงเป็นการลงทุนอย่างหนึ่ง หลังจากนั้นก็เข้ามาครอบงำเพื่อเรียกทุนคืน โดยไม่คำนึงถึงผลประโยชน์ของส่วนรวมแต่อย่างใด ดังนั้นจะเป็นได้ว่าในปัจจุบันนี้ประเทศไทยการปกครองในระบบคณะราษฎรโดย แบบธุรกิจการเมือง แม้ว่ารัฐบาลจะมาจากการเลือกตั้ง แต่ก็มาจากการซื้อเสียง ไม่ได้มาจากความศรัทธาของประชาชน

นอกจากนั้น ในช่วงปลายปี 2533 นักวิชาการหลายคนได้ออกมาแสดงความคิดเห็นต่อสถานะของรัฐบาล⁵⁴ ดังนี้

-ศ.ดร.สุจิต บุญบงการ คณบดีคณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย กล่าวถึงสถานการณ์การเมืองไทยในปัจจุบันว่ามีปัญหาหลายอย่าง ทั้งเรื่องการคอร์รัปชัน พรรคฝ่ายค้านไม่มีความเข้มแข็ง เพราะพร้อมที่จะร่วมกับรัฐบาลทุกเมื่อ และยังมีกรณีขัดแย้งกับทหาร ส่วนรัฐบาลก็แก้แค่เพียงปัญหาเฉพาะหน้าและหลอกลวงประชาชนในการปรับกรม.“ชาติชาย3” สรุปว่าอย่างไรก็ตามการเมืองไทยยังไม่ถึงทางตัน หากนายภจะลาออกหรือยุบสภา

-ศ.ดร.ลิขิต ธีระเวคิน รองอธิการบดีม.ธรรมศาสตร์ กล่าวว่าการเมืองไทยกำลังประสบปัญหาหลายอย่าง อาทิ การใช้เงินซื้อเสียงเป็นระบบธุรกิจการเมืองการคอร์รัปชัน นักการเมืองขาดจริยธรรมและมารยาททางการเมือง แม้แต่นายภเองก็ขาดมารยาททางการเมือง เวลานี้การ

⁵² สยามรัฐ(29 สิงหาคม 2533)

⁵³ สยามรัฐ(14 ตุลาคม 2533)

⁵⁴ สารสนเทศ(มกราคม 2534):100/62.

เมืองไทยได้มาถึงทางตันแล้ว เพราะความศรัทธาในตัวผู้นำรัฐบาลได้เสื่อมถอยลงจากการปรับ
 ปรุงที่ไม่เป็นที่พอใจของทุกฝ่าย

-รศ.ดร.โกศล พลกุล รองอธิการบดีฝ่ายวิชาการ ม.รามคำแหง กล่าวถึง อดีตรัฐมนตรี
 และนักการเมืองในปัจจุบันนี้ว่า กลายเป็นคนงมงายที่เชื่อหมอดู ไร้คุณธรรม ขาดความรับผิดชอบ
 ชอบ การที่นายกฯต้องการจะอยู่ให้ครบ 4 ปี ไม่ใช่เพื่อพัฒนาระบบประชาธิปไตยแต่เป็นเพียง
 ความต้องการให้เป็นเกียรติแก่วงศ์ตระกูลเท่านั้น แต่ถ้าเป็นทางออกตามระบอบประชาธิปไตย
 แล้ว รัฐบาลจะต้องยุบสภา

-อาจารย์แก้วสรร อติโพธิ์ กล่าวเปรียบเทียบรัฐบาลในชุดนี้ไว้ว่า"...เป็นรัฐบาลแรมโบ้
 ปลาไหล ไชยวงศ์..." เนื่องจากแสดงเก่ง หาทงออก เอาตัวรอดเฉพาะหน้าไปได้เรื่อยๆ แต่ไม่ใช่
 เป็นการแก้ไขปัญหาที่แท้จริงและได้กล่าวถึงนายกฯว่าเปรียบเสมือนผีดิบ เพราะได้ตายจาก
 คุณธรรมและสัจจะไปแล้ว ขณะนี้รัฐบาลได้ตายไปจากความศรัทธาของประชาชนไปแล้ว ถ้าหา
 นายกฯไม่ลาออกหรือไม่ประกาศยุบสภา ก็น่าจะไปเปิดประชุมสภาสมัยวิสามัญ

อนึ่ง ผู้ร่วมอภิปรายครั้งนี้หลายคนมีความเห็นตรงกันว่าการเมืองไทยจะมีปัญหารุนแรง
 ขึ้น เพราะอิมคริมมานัน และคาดว่าจะรุนแรงมากขึ้น หลังวันที่ 5 ธันวาคมนี้ พร้อมกับแนะนำให้
 รัฐบาลใช้วิถีทางการต่อสู้ตามระบอบประชาธิปไตย

-นายธีรยุทธ บุญมี นักวิชาการจากกลุ่มวิจัยนโยบายสังคม แถลงเมื่อวันที่ 2 ธ.ค. เรื่อง
 รัฐบาลควรเปิดสภาสมัยวิสามัญเพื่อคลี่คลายความขัดแย้งทางการเมือง โดยชี้ถึงปัญหาหลัก 3
 ประการคือ 1)กองทัพไม่พอใจที่ ร.ต.อ.เฉลิม อยู่บำรุง ยังอยู่ในรัฐบาล 2)ความเชื่อถือของ
 ประชาชนต่อนายกฯลดลง เพราะผิดคำพูด 3)ความศรัทธาของประชาชนต่อนักการเมืองและ
 ระบบการเมืองเสื่อมลง เพราะการซื้อเสียงและการคอร์รัปชัน การที่นายกฯจะปรับครม. โดยยังมี
 ร.ต.อ.เฉลิม อยู่บำรุง อยู่ร่วมรัฐบาล ก็จะไม่สามารถแก้ปัญหาได้

ขณะนี้ประชาชนเกิดความคิดที่สับสนและแบ่งออกเป็น 2 ขั้ว คือ ส่วนหนึ่งเห็นว่าบ้าน
 เมืองมีประชาธิปไตยพอแล้ว โดยไม่สนใจว่าคุณธรรมของนักการเมืองจะเป็นอย่างไร กับอีกส่วน
 มองว่านักการเมืองโกงกินกันมาก และเริ่มเห็นว่าเผด็จการทหารจะดีกว่านายทุน ดังนั้น นายธีร
 ยุทธ ได้เสนอให้แก้ไขด้วยการแก้กฎหมายรัฐธรรมนูญ และกฎหมายเลือกตั้งให้เสร็จก่อนการ
 เลือกตั้งครั้งใหม่ จะช่วยลดความสับสนและสกัดกั้นนักธุรกิจการเมืองได้

ค.ความคิดเห็นของกลุ่มต่าง ๆ

-การสำรวจความคิดเห็นประชาชนในเขตกรุงเทพ โดยหนังสือพิมพ์มติชนร่วมกับคณะรัฐ
 ศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง สรุปว่ามีประชาชนถึง 49.7% ที่เชื่อว่ามีกาทุจริตเพียงบางส่วน
 43%เชื่อว่าการทุจริตเป็นจริงทั้งหมด มีเพียง 5.6% ที่ไม่แน่ใจ และเพียง 1.6% ที่เชื่อว่าไม่เป็นจริง
 เลย

-ในเดือนสิงหาคม 2533 หนังสือพิมพ์เดอะเนชั่นได้เสนอผลของการสำรวจความคิดเห็นของประชาชนในกรุงเทพฯต่อการบริหารงานของรัฐบาลในช่วง 2 ปีที่ผ่านมา โดยใช้จำนวนคำถาม 10 ข้อ และข้อที่รัฐบาลชาติชายได้รับคะแนนจากประชาชนต่ำที่สุด ก็คือ เรื่องความซื่อสัตย์สุจริต ซึ่งได้เพียง 2.64 คะแนน(คะแนนเต็ม 10)เท่านั้น⁵⁶

-นายธีรยุทธ บุญมี นักวิจัยจากสถาบันวิจัยสังคม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ได้แถลงถึงผลการสำรวจความคิดเห็นของประชาชนในกรุงเทพฯต่อรัฐบาลชาติชาย หลังจากอภิปรายไม่ไว้วางใจรัฐบาลเมื่อ 18-19 กรกฎาคมที่ผ่านมา ปรากฏว่าความนิยมลดลง⁵⁷

-ในเดือนกันยายน 2533 "มติชน"และชมรมพัฒนาสังคม นิด้า สถาบันเทคโนโลยีสังคม(เกริก)ร่วมมือกันสำรวจทัศนคติของประชาชนที่มีต่อผลการปรับปรุงคณะรัฐมนตรี สรุปโดยรวบยอดพบว่า เจตนาในการปรับภาพลักษณ์ของรัฐบาลล้มเหลวเป็นส่วนใหญ่ ทั้งนี้เนื่องจากประชาชนผู้ตอบแบบสำรวจ ยังมีความสงสัยไม่แน่ใจในเรื่องความซื่อสัตย์สุจริต ฝีมือในการบริหาร และความรับผิดชอบหน้าที่ ตลอดจนรัฐมนตรีที่ปรับใหม่นี้ยังไม่เป็นที่รู้จักของประชาชน โดยทั่วไป 50%ของผู้ตอบไม่แน่ใจในความซื่อสัตย์ของกรม. ชาติชาย 1 ชาติชาย 2 รองลงไป 24%เห็นว่ากรม.ทั้งชุดเก่าและใหม่มีความซื่อสัตย์สุจริตไม่แตกต่างกัน ในขณะที่อีก 14% เชื่อว่า ชาติชาย 2 มีความน่าเชื่อถือกว่าชาติชาย 1⁵⁸

นอกจากนี้ ประเด็นการคอร์รัปชันของรัฐบาล ยังส่งผลให้เกิดการชุมนุมของนักศึกษามหาวิทยาลัยรามคำแหง ประท้วงขับไล่รัฐบาล โดยเนื้อหาการโจมตีที่สำคัญคือ การคอร์รัปชันของรัฐบาล จนกระทั่งเกิดการเผาตัวเองของนายชนาวุฒิ คลิ่งเชื้อ นักศึกษาชั้นปีที่ 2 คณะบริหารธุรกิจ มหาวิทยาลัยรามคำแหง ในวันที่ 14 ตุลาคม 2533⁵⁹

4.3.2 บทวิเคราะห์

การที่ภาพพจน์ของพรรคชาติไทยเป็นพรรคของนักธุรกิจ และพรรคที่มีผู้ถือหุ้น หรือเจ้าพ่อท้องถิ่น⁶⁰ ซึ่งในภายหลังถึงกับกล่าวกันว่า บรรดานายกรัฐมนตรีที่เป็นส.ส.ตั้งแต่ปีพ.ศ.

⁵⁶ กรุงเทพฯธุรกิจ(13 สิงหาคม 2533)

⁵⁷ ไทยรัฐ(2 สิงหาคม 2533)

⁵⁸ มติชน(10 กันยายน 2533)

⁵⁹ ไทยรัฐ (15 ตุลาคม 2533)

⁶⁰ สังคิต พิริยะรังสรรค์, "พรรคชาติไทยจากกลุ่มขอยราชครูถึงกลุ่มเจ้าพ่อท้องถิ่น," ใน จิตสำนึกและอุดมการณ์ของขบวนการประชาธิปไตยร่วมสมัย, สังคิต พิริยะรังสรรค์ และผาสุกพงษ์ไพจิตร, บรรณาธิการ, หน้า 38.

2475-2534 มีเพียงคนเดียวที่ถูกกล่าวหาว่ามีความร้ายว้ยผิดปกตคือพลเอกชาติชาย ชุณหะวัน⁶¹

กระแสข่าวการคอร์รัปชันในยุครัฐบาลชาติชายที่ขยายวงกว้างขึ้น สะท้อนถึงความเชื่อของผู้คนทั่วไปว่า การคอร์รัปชันในช่วงที่เศรษฐกิจของประเทศขยายตัวมีความเป็นไปได้สูงทีเดียว⁶² กล่าวคือ ภายหลััรัฐบาลชาติชายฯเข้ารับตำแหน่งไม่ถึงปี ก็มีการกล่าวหากันอย่าง กว้างขวางทั้งจากบทความในหน้าหนังสือพิมพ์ นักวิชาการ องค์กรพัฒนาเอกชนหรือNGO และนิสิตนักศึกษา ว่า รัฐบาลคอร์รัปชัน โดยได้เรียงลำดับกระแสข่าวดังกล่าวแล้ว ขอสรุปดังนี้⁶³

ปลายปีพ.ศ.2531 นายทวี ไตรคุปต์ ส.ส.พรรคกิจสังคมกล่าวหา นายสันติ ชัยวิรัตนะ รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงมหาดไทย ในข้อหาคอร์รัปชัน และใช้อำนาจจากตำแหน่งหน้าที่ในทางที่ผิด ยังผลให้ต่อมานายสันติ ชัยวิรัตนะ พ้นจากตำแหน่งในรัฐบาล และถูกขับออกจากพรรคกิจสังคมจนหมดสภาพการเป็นส.ส.ในที่สุด ภายหลััเขาได้เปิดเผยวิธีการคอร์รัปชันของตนเองและแสดงความเห็นว่าพฤติกรรมเช่นนั้นมิได้เลวร้ายพิเศษแต่อย่างใด พร้อมกันนั้น เขายังให้สัมภาษณ์พาดพิงไปถึงนายมนตรี พงษ์พานิช หัวหน้าพรรคกิจสังคมที่เดิมเขาเคยสังกัดว่า เป็นผู้ที่แนะนำวิธีการปกปิดใบเสร็จหรือการคอร์รัปชันให้กับตน หลังจากนั้นเรื่องราวของการคอร์รัปชันในคณะรัฐบาลก็เป็นที่โจษจันกันไปทั่ว โดยเฉพาะในหน้าหนังสือพิมพ์⁶⁴

เดือนมีนาคม 2532 วารสารสยามรัฐสัปดาห์วิจารณ์เสนอบทความเรื่อง "คอร์รัปชันเงื่อนไขการรัฐประหาร"มีเนื้อหาถึงความพยายามของฝ่ายค้านที่จะลงมติไม่ไว้วางใจรัฐบาล เพราะปัญหาคอร์รัปชัน พร้อมทั้งเดือนให้รัฐบาลริบหามาตรการป้องกันปัญหานี้โดยด่วนก่อนที่ฝ่ายทหารจะใช้เป็นสาเหตุก่อรัฐประหารขึ้นมาอีก

เดือนสิงหาคม 2532 วารสารสยามรัฐสัปดาห์วิจารณ์ขึ้นหน้าปกว่า"คอร์รัปชันล้างร้ายของรัฐบาล"โดยสาระในเล่มรายงานถึงการขาดคุณธรรมและความซื่อสัตย์ของบางคนในรัฐบาลว่ามีมูลความจริง อีกทั้ง พรรคประชาธิปัตย์ซึ่งเป็นพรรคฯเดียวที่ไม่มีภาพพจน์มัวหมองเรื่องการคอร์รัปชัน ก็กล่าวด้วยว่า เหตุผลที่พรรคฯเข้าร่วมรัฐบาล ก็เพื่อที่จะขวางความชั่วไม่ให้ใช้อำนาจหน้าที่ในทางมิชอบได้ง่ายๆ

⁶¹ รั้งสรรค ชนะพรพันธุ์, อนิจลักษณะของการเมืองไทย: เศรษฐศาสตร์วิเคราะห์ว่าด้วยการเมือง, หน้า100.

⁶² Pasuk Phongpaichit and Chris Baker, Thailand Economy and Politics, p.353.

⁶³ เอนก เหล่าธรรมทัศน์, มือมือถือ: ชนชั้นกลางและนักธุรกิจกับการพัฒนาประชาธิปไตย, หน้า77-80. และ Pasuk Phongpaichit and Chris Baker, Thailand Economy and Politics, p.353

⁶⁴ Pasuk Phongpaichit and Chris Baker, Thailand Economy and Politics, p.353

พลเอกชวลิต ยงใจยุทธ รองนายกรัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหม อ้างถึง นิตยสารออสเตรเลียฉบับหนึ่ง ซึ่งรายงานว่า ในบรรดาประเทศแถบแปซิฟิกมีการคอร์รัปชันกัน มากขึ้น ที่สำคัญก็คือ ประเทศไทยติดอยู่ในอันดับ 9 ของโลก

หม่อมราชวงศ์คึกฤทธิ์ ปราโมช วิจารณ์เชิงเสียดสีรัฐบาลด้วยการวิงวอนให้รัฐบาล หยุดกอบโกยโกงกินสักปี เพื่อเห็นแก่ประเทศชาติ

เช่นเดียวกัน ฝ่ายนักวิชาการก็ได้ออกมาแสดงความเห็นคัดค้านการคอร์รัปชัน โดยผ่าน การสัมภาษณ์และงานเขียน อาทิ ดร.ลิขิต ธีรเวคิน อาจารย์ประจำคณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ถึงกับขนานนามรัฐบาลชาติชายว่าเป็น“ชนาธิปไตย” หรือ“บุฟเฟต์คาบิเนต(Buffer Cabinet)” ซึ่งให้ภาพของความตะกรุมตะกรามแย่งกันหาเงินที่ไม่สุจริตวิ่งวายนไปหมด ดร.เขียน ธีรวิทย์ อาจารย์ประจำ จากจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เสนอบทความตอนหนึ่ง ว่า“...บ้านเมืองนี้ มีคนจำพวกหนึ่งจะทำอะไรก็ได้หรือ พวกเขาบอกว่าได้รับเลือกตั้งมาจาก ประชาชน พวกที่วางอำนาจบาตรใหญ่ทุกคนในทุกวันนี้ได้ตำแหน่งมาด้วยการซื้อด้วยเงินใช้ ใหม ถ้าใช้ เผด็จการเงินตรากับเผด็จการโดยทหารจะแตกต่างกันที่ตรงไหน...” อีกท่านหนึ่ง อาจารย์พงศ์เพ็ญ ศกุนตภัยอดีตอาจารย์ประจำคณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ถึงกับ กล่าวว่“...ถ้าหากจะต้องเป็นระบอบเผด็จการ ระหว่างเผด็จการทหารกับรัฐบาลธุรกิจการเมือง ตนเองขอเลือกเผด็จการทหาร...” ไม่เพียงแต่ส่วนกลางเท่านั้นที่มีปฏิกิริยาต่อข่าวการคอร์รัปชัน ของรัฐบาล แม้แต่ในต่างจังหวัดเองก็เช่นกัน ทั้งนี้ จากผลการวิจัยเรื่อง หกเดือนรัฐบาลชาติชาย ปรากฏผลการศึกษาในสวนหนึ่งว่า ประชาชนส่วนใหญ่เห็นว่ารัฐมนตรียังขาดคุณสมบัติในเรื่อง ความซื่อสัตย์สุจริต และความจริงใจในการเข้ามาบริหารบ้านเมือง⁶⁵

ความเคลื่อนไหวในด้านองค์การพัฒนาเอกชน(NGO) นายแพทย์ประเวศ วะสีในฐานะผู้ นำทางความคิดของกลุ่ม กล่าวเอาไว้ว่า“...เป็นเพราะนักธุรกิจเข้ามาสู่วงการเมืองมาก ทำให้เขา เข้าใจไปอย่างนั้น สภาพการเมืองของเราจึงใช้เงินเป็นใหญ่ เป็นคณาธิปไตย คนที่ใช้เงินซื้อเสียง คนที่ออกเงินมาก ให้พรรคมาก ก็เป็นรัฐมนตรี เราจึงได้รัฐมนตรีที่ร่ำรวย เมื่อคนมีเงินเข้ามากุม การเมืองเขาก็ย่อมเข้าใจแต่เรื่องธุรกิจ เรื่องการค้าขายมากเป็นธรรมดา เพื่อจะหาเงินทองให้ได้ มากๆ จึงเข้าใจเรื่องมนุษย์ เรื่องสังคม เรื่องของสิ่งแวดล้อมน้อย...”

⁶⁵จักรพันธ์ุ วงษ์บุรณาวาทย, หกเดือนรัฐบาลชาติชาย(ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคม ศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2532)

อย่างไรก็ตาม ดร.เอนกก็แสดงความเห็นด้วยว่า อันที่จริงกลุ่มนักปฏิรูปสังคมเหล่านี้ โดยทั่วไปไม่ได้สนใจเรื่องการเปิดโปงการคอร์รัปชันมากนัก แต่ด้วยความไม่พอใจกับแนวทาง ของรัฐบาลที่สนับสนุนเพียงกลุ่มนักธุรกิจแต่ฝ่ายเดียว อีกทั้งยังเห็นว่า การที่มีแต่นักธุรกิจเข้าไป

ไม่เฉพาะเพียง 3 กลุ่มใหญ่ดังกล่าวมาแล้วเท่านั้น กระแสการต่อต้านรัฐบาลชาติชาย ยังถูกโหมด้วยกลุ่มนิสิตนักศึกษา โดยการจัดการนิทรรศการและอภิปรายเป็นระยะๆ แต่ที่เป็นข่าวโด่งดังมาก ก็คือ การเผาตัวตายของนักศึกษามหาวิทยาลัยรามคำแหง ในเดือนตุลาคมพ.ศ. 2533 ในระหว่างการประท้วงเรียกร้องรัฐบาลให้รัฐบาลลาออก หากแก้ปัญหาคอร์รัปชันไม่ได้ และก่อนหน้าการรัฐประหารในเดือนกุมภาพันธ์ ก็มีการจัดนิทรรศการและการอภิปรายเพื่อต่อต้านการคอร์รัปชันของรัฐบาลที่มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์โดยสหพันธ์นิสิตนักศึกษาแห่งประเทศไทย ภายใต้ชื่องานที่สะท้อนถึงความไม่ไว้วางใจที่สาธารณชนมีต่อรัฐบาลชาติชายอย่างถึงที่สุดว่า "มหกรรมโกงบ้านกินเมือง"

ทั้งหนังสือพิมพ์และแวดวงวิชาการต่างเห็นพ้องกันว่า การซื้อเสียงอย่างกว้างขวางในชนบทเกี่ยวข้องกันอย่างมากกับการคอร์รัปชันของรัฐบาล การทุ่มเงินในการเลือกตั้งเป็นเรื่องที่คุ้มค่าน่าลงทุน เพราะเมื่อเข้าไปได้ตำแหน่งที่มีอำนาจก็จะใช้อำนาจนั้นรับสินบน และแสวงหาผลประโยชน์ได้ง่าย ในทางกลับกัน ในเมื่อต้องใช้เงินซื้อเสียงมากมาย ก็ย่อมต้องเข้ามาถอนทุนด้วยการคอร์รัปชันอย่างกว้างขวาง⁶⁶

ในปลายปีพ.ศ.2533 รัฐบาลชาติชาย ชุณหะวัณ ประสบภาวะวิกฤติทางการเมืองอย่างรุนแรง ในข้อหาที่ว่ารัฐบาลมีพฤติกรรมคอร์รัปชันอย่างกว้างขวาง ดังจะเห็นได้ว่า รัฐบาลพยายามหาทางออกโดยการเชิญพรรคพลังธรรมภายใต้การนำของพลตรีจำลอง ศรีเมืองซึ่งมีภาพพจน์ทางการเมืองสะอาด เข้าร่วมรัฐบาล และภาพพจน์การทุจริตของรัฐบาลชาติชายยังได้รับการยืนยันจากการให้เหตุผลของการไม่เข้าร่วมรัฐบาลของพรรคพลังธรรมโดยน.พ.อุดมศิลป์ ศรีแสงนาม ส.ส.และเลขาธิการของพรรคพลังธรรมในขณะนั้นว่า "ภายหลังการอภิปรายไม่ไว้วางใจรัฐบาล ทำให้เกิดวิกฤตศรัทธาต่อระบอบประชาธิปไตยและพรรคการเมือง ทำให้ประชาชนเสื่อมศรัทธาทั้งสองระบบ มีผู้ตั้งใจตั้งสถานการณ์ขยายผลในวงกว้างจากผู้เสียโอกาส หวังจะใช้กำลังเข้ายึดอำนาจ"⁶⁷

ความขัดแย้งในมโนธรรมที่เป็นอุปสรรคต่อการยอมรับประชาธิปไตยที่ดำรงอยู่ในหมูชนชั้นกลาง กล่าวคือ ในขณะที่พวกเขาต้องการให้มีการเลือกตั้ง ทว่าก็ไม่เคยพอใจกับความซื่อสัตย์สุจริตในหน้าที่ และความสามารถในการบริหารงานของผู้ที่ได้รับการเลือกตั้ง เมื่อประกอบกับ

ในวงการรัฐบาลมากนั้น ทำให้รัฐบาลมุ่งแต่การพัฒนาที่เน้นเฉพาะความเจริญเติบโต ไม่คำนึงถึงผลเสียหายต่อสังคมและสิ่งแวดล้อม

⁶⁶ เอนก เหล่าธรรมทัศน์, มือบมือถือ:ชนชั้นกลางและนักธุรกิจกับการพัฒนาประชาธิปไตย, หน้า 79.

⁶⁷ สังคิต พิริยะรังสรรค์, "พรรคพลังธรรมจากบุญนิยมสู่บุญผสมบุญนิยม," ใน จิตสำนึกและอุดมการณ์ของขบวนการประชาธิปไตยร่วมสมัย, สังคิต พิริยะรังสรรค์ และผาสุก พงษ์ไพจิตร, บรรณาธิการ, หน้า 132.

ข่าวการทุจริตในตำแหน่งหน้าที่ของผู้ดำรงตำแหน่งในคณะรัฐบาล จึงเกิดกระแสความไม่พอใจ รัฐบาลเกิดขึ้นอย่างแพร่หลายทั้งในหมู่นักศึกษา ปัญญาชนและนักวิชาการ อันมีผลให้ความชอบธรรมของรัฐบาลลดน้อยถอยลงไป⁶⁸

ข้อกล่าวหานี้ แม้จะไม่สามารถพิสูจน์ได้ว่ามีมูลความจริง แต่สิ่งนั้นไม่สำคัญเท่ากับว่า คนจำนวนมากในขณะนั้นเชื่อว่าการทุจริต ความเชื่อเช่นนี้อาจเกิดจากการที่ไม่มีคนกลางที่เชื่อ กันว่าซื่อสัตย์อยู่ในรัฐบาลเลย เมื่อประกอบเข้ากับความจริงที่ว่า เศรษฐกิจขณะนั้นเติบโตเป็น ประวัติการณ์ และรัฐบาลกำลังเร่งทำโครงสร้างพื้นฐานต่างๆมากมายมหาศาล ทำให้ผู้คนต่างพากันจ้องดูรัฐบาลอย่างระแวงใจ เพราะคาดกันว่า หากมีการโกงกินกันแม้เพียงไม่กี่โครงการผลประโยชน์ของประเทศที่จะต้องสูญหายไปคงมีจำนวนมากสุดจะคณานับ⁶⁹

ประเด็นเรื่อง *คุณธรรม* ดูเหมือนจะเป็นเรื่องสำคัญที่สุดต่อชนชั้นกลาง เพราะเมื่อพิจารณาตามความเป็นจริงแล้ว ถือได้ว่า รัฐบาลชาติชายมีผลงานพอสมควร ไม่ต้องไปกล่าว รัฐบาลใดๆ แม้กระทั่งรัฐบาลเปรมฯ กล่าวคือ ด้านการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจนั้น ประเทศไทยก็จัดอยู่ในระดับแนวหน้าของโลกทีเดียว ในด้านความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ รัฐบาลไทยก็ มีความเป็นตัวของตัวเองมากขึ้น จากการแสดงความเป็นอิสระจากสหรัฐฯแล้วหันไปเป็นมิตรกับ คัดรูเก่าอย่างเวียดนามและกัมพูชา ด้านการรักษาเสถียรภาพและการให้สิทธิประโยชน์กับ ประชาชน รัฐบาลก็ได้ยกเลิกกฎหมายที่เคยจำกัดเสรีภาพสื่อมวลชน พร้อมทั้งประกาศใช้พระ ราชบัญญัติประกันสังคม และในด้านสิ่งแวดล้อม รัฐบาลได้ประกาศปิดป่าทั่วประเทศ เพื่อไม่ให้เกิด การตัดไม้เพื่อการพาณิชย์ กระนั้นก็ตาม การเป็นรัฐบาลที่ดีในความคิดของชนชั้นกลางหรือคน เมืองที่มีการศึกษานั้นไม่ได้ขึ้นอยู่กับแค่ผลงานเท่านั้น หากแต่คณะรัฐมนตรียังต้องมีคุณธรรมและ ความซื่อสัตย์อีกด้วย และทั้งสองส่วนนี้อาจทดแทน หรือหักล้างกันได้เลย⁷⁰

ปรากฏการณ์ที่สะท้อนให้เห็นถึงความไม่พอใจ“รัฐบาลชาติชาย”และไม่ปฏิเสธ“ทหาร” เห็นได้จากในช่วงก่อนวันที่ 23 กุมภาพันธ์ 2534 ชนชั้นกลางบางส่วนถึงกับเรียกร้องให้ทหาร เข้ามาแก้ไขปัญหา และชนชั้นกลางบางส่วนไม่ได้เรียกร้อง ต่อเมื่อมีการยึดอำนาจแล้วก็สนับสนุน หรือกระทั่งเข้าร่วมรัฐบาลใหม่ที่ทหารตั้งขึ้นมา อย่างไรก็ตาม ความไม่พอใจต่อรัฐบาลดัง กล่าว มิได้แสดงว่าพวกเขานิยมชมชอบระบอบเผด็จการ หากแต่ประเด็นอยู่ที่ว่า จากการที่ ระบอบประชาธิปไตยในประเทศไทยนั้น ยังไม่ได้เป็นจุดมุ่งหมายและคุณค่าในตัวของมันเอง ดัง นั้น การที่ชนชั้นกลางจะสนับสนุนระบอบใดระบอบหนึ่ง จึงอยู่ที่ว่ารัฐบาลนั้นมีผลงานหรือไม่ โดยไม่สนใจว่าระบอบนั้นมีกระบวนการได้มาซึ่งอำนาจอย่างไร และชอบธรรมหรือไม่ ด้วยเหตุนี้

⁶⁸ เอนก เหล่าธรรมทัศน์, มือบมือถือ: ชนชั้นกลางและนักธุรกิจกับการพัฒนาประชาธิปไตย, หน้า 24.

⁶⁹ เรื่องเดียวกัน, หน้า 77.

⁷⁰ เรื่องเดียวกัน, หน้า 77.

คนส่วนใหญ่จึงตกอยู่ในสภาพกำกวม เลือกไม่ถูกว่าจะอยู่กับระบอบใดดี เพราะเมื่ออยู่กับประชาธิปไตยโดยสักพักหนึ่งก็เบื่อหน่าย แต่เมื่อบ้านเมืองกลายเป็นเผด็จการก็รู้สึกอึดอัด⁷¹

การรัฐประหารในวันที่ 23 กุมภาพันธ์ 2534 ของคณะร.ส.ช. ชี้ให้เห็นถึง อุปสรรคสำคัญสามประการในการสถาปนาระบอบประชาธิปไตยที่ยั่งยืนในประเทศไทย อันได้แก่ การซื้อขายเสียงในการเลือกตั้ง ปัญหาคุณธรรมและความสามารถของนักการเมือง และความเข้มแข็งของคณะทหาร⁷²

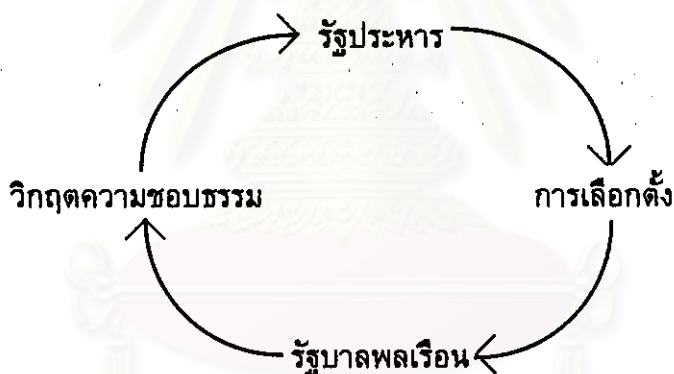
สถาบันวิทยบริการ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

⁷¹ เอนก เหล่าธรรมทัศน์, มือมือถือ:ชนชั้นกลางและนักธุรกิจกับการพัฒนาประชาธิปไตย, หน้า 43-44, 46.

⁷² เรื่องเดียวกัน, หน้า 15.

จากประวัติศาสตร์การเมืองการปกครองไทยในช่วงระยะเวลา 56 ปี(2475-2531) ปรากฏการณ์ทางการเมืองอย่างหนึ่ง อันมีผลกระทบต่อพัฒนาการของระบอบประชาธิปไตยไทย ตลอดมาก็คือ การแทรกแซงทางการเมืองของกองทัพ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการแทรกแซงโดยวิธีการรัฐประหาร ซึ่งส่งผลให้รัฐบาลต้องสิ้นสุดลง ดังจะเห็นได้ว่าภายในระยะเวลา 56 ปีดังกล่าว มีการรัฐประหารเกิดขึ้นถึง 10 ครั้ง (ดูตารางที่ 8 หน้าต่อไปประกอบการอธิบาย) ทั้งนี้ โดยมีความพยายามที่จะทำรัฐประหารแต่ไม่สำเร็จ ซึ่งเรียกกันว่าการกบฏถึง 7 ครั้ง

จำนวนผู้นำทางทหารที่เข้ามาดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีคำนวณเป็นระยะเวลาการดำรงตำแหน่งถึง 54 ปี โดยแบ่งเป็นการปกครองแบบเผด็จการ 39 ปี 4 เดือน และเป็นการปกครองแบบประชาธิปไตยครึ่งใบ 15 ปี 6 เดือน เป็นสิ่งที่ยืนยันได้ชัดเจนถึงความสำคัญของกองทัพต่อระบบการเมืองไทย ในขณะที่นักการเมืองซึ่งเป็นพลเรือนที่มาจากการเลือกตั้งเข้ามาดำรงตำแหน่งคิดเป็นระยะเวลาการดำรงตำแหน่งเพียง 10 ปี 2 เดือน ปรากฏการณ์ทางการเมืองลักษณะนี้ ทำให้ได้รับการวิจารณ์จากนักวิชาการต่างๆว่าเป็นลักษณะของ“วงจรอุบาทว์”ตามแผนภาพที่ปรากฏข้างล่าง

วงจรอุบาทว์

4.4 ความขัดแย้งระหว่างรัฐบาลกับกองทัพ

: ความคับแค้นของทหาร

เมื่อปีพ.ศ.2531พลเอกชาติชายเข้ามาปกครองและบริหารประเทศ นับได้ว่าเป็นช่วงที่สำคัญอย่างยิ่งของระบอบการเมืองไทย ทั้งนี้ เนื่องจากระยะเวลาดังกล่าวเป็นช่วงรอยต่อระหว่างระบอบประชาธิปไตยครึ่งใบกับระบอบประชาธิปไตย โดยก่อนหน้าที่รัฐบาลชาติชายจะเข้ามากุมอำนาจทางการเมือง อำนาจดังกล่าวได้ตกอยู่กับกลุ่มการเมืองนอกระบบ หรือกองทัพ

ตารางที่ 8
การรัฐประหาร และกบฏในประเทศไทย

ครั้งที่	การรัฐประหาร กบฏ	ผล		ผู้ก่อการ
		สำเร็จ	ไม่สำเร็จ	
1	24 มิถุนายน 2475	/		คณะราษฎร
2	20 มิถุนายน 2476	/		คณะราษฎร
3	11 ตุลาคม 2476		/	พล.อ.พระองค์เจ้าบรมเดช
4	8 พฤศจิกายน 2490	/		พล.ท.ผิน ชุณหะวัณ พล.อ.ท.กาจ กาจสงคราม
5	1 ตุลาคม 2491		/	พล.ต.สมบูรณ ศรานุกิต พล.ต.เนตร เขมะโยธิน
6	26 กุมภาพันธ์ 2492		/	นายปรีดี พนมยงค์
7	29 มิถุนายน 2494		/	น.อ.อานนท์ ปญฺหริกาภา
8	29 พฤศจิกายน 2494	/		พล.อ.ผิน ชุณหะวัณ พล.ท.เดช เดชประดิษฐ์ พล.ท.สฤษดิ์ ธนะรัชต์
9	16 กันยายน 2500	/		จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์
10	20 ตุลาคม 2501	/		จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์
11	17 พฤศจิกายน 2514	/		จอมพล ถนอม กิตติขจร
12	6 ตุลาคม 2519	/		พล.ร.อ.สัจจ ชลคอยู่
13	26 มีนาคม 2520		/	พล.อ.ประเสริฐ ธรรมศิริ พล.อ.ฉลาด หิรัญศิริ
14	20 ตุลาคม 2520	/		พล.ร.อ.สัจจ ชลคอยู่
15	1 เมษายน 2524		/	พล.อ.สัณฑ์ จิตปฏิมา พล.ท.วศิน อิศรางกูรฯ พ.อ.มัญญ รุปรจ พ.อ.ประจักษ์ สว่างจิตร และกลุ่ม "ยังเติร์ก"

ครั้งที่	การรัฐประหาร กบฏ	ผล		ผู้ก่อการ
		สำเร็จ	ไม่สำเร็จ	
16	9 กันยายน 2528	/		พล.อ.เสริม ณ นคร พล.อ.มัญญ รูปขจร
17	23 กุมภาพันธ์ 2534	/		พล.อ.สุนทร คงสมพงษ์ พล.อ.สุจินดา คราประยูร พล.ร.อ.ประพัฒน์ กฤษณจันทร์ พล.อ.อ.เกษตร โรจนนิล พล.อ.อิสระพงศ์ หนุนภักดี

ที่มา : ปรับปรุงช้อยอนันต์ สมุทวณิช, ปัญหาการพัฒนาทางการเมืองไทย, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2530), น.186-187.

นานถึง 9 ปี ตั้งแต่สมัยพลเอกเกรียงศักดิ์ ชมะนันทน์(2522-2523)จนถึงรัฐบาลพลเอกเปรม(2523-2531)ภายใต้ระบอบประชาธิปไตยครั้งโบ ดั้งนั้น ในฐานะเป็นรัฐบาลที่มาจากการเลือกตั้งของประชาชนโดยเฉพาะอย่างยิ่งด้วยนายกรัฐมนตรี อีกทั้งได้รับขนานนามว่า รัฐบาลประชาธิปไตยชุดแรกที่เข้ามาบริหารประเทศต่อจากกองทัพหรือระบอบเผด็จการ และระบอบประชาธิปไตยครั้งโบที่ประชาชนเบื่อหน่าย จึงจำเป็นต้องสร้างการยอมรับ ความศรัทธาจากประชาชนให้เกิดทัศนคติที่ดีต่อรัฐบาล อันจะได้ก่อให้เกิดความมั่นใจต่อระบอบการปกครองแบบประชาธิปไตยของประชาชน นอกจากนี้ รัฐบาลชาติชายยังจะต้องทำการปรับเปลี่ยนบทบาททางการเมืองของกองทัพจากผู้ปกครองให้กลับกลายมาเป็นทหารอาชีพให้ได้อีกด้วย ทั้งนี้ เพื่อสร้างเสถียรภาพอันถาวรให้กับรัฐบาล รวมทั้งเป็นการวางรากฐานระบบการเมือง เพื่อสร้างความมั่นคงให้กับรัฐบาลและระบอบประชาธิปไตยต่อไปอีกด้วย

จึงกล่าวได้ว่าการสร้างระบอบประชาธิปไตยนั้น ต้องอาศัยปัจจัยทางการเมืองสองอย่าง นั่นคือ การยอมรับและศรัทธาของประชาชนต่อรัฐบาลและระบอบการปกครอง และการนำทางการเมืองของรัฐบาลเพื่อปรับเปลี่ยนบทบาทของกองทัพให้มีลักษณะที่ระบอบการปกครองแบบประชาธิปไตยจะดำรงอยู่อย่างมั่นคงได้

อย่างไรก็ตาม ในระบอบประชาธิปไตย ซึ่งนักการเมืองจะต้องนำกลุ่มต่างๆ โดยเฉพาะผู้นำทางทหาร แน่หน่อนว่าย่อมเกิดผลกระทบต่อบทบาทของกองทัพซึ่งเคยดำรงตนเป็นผู้ปกครองมาก่อน โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ประเด็นของการสูญเสียอำนาจทางการเมือง เพราะฉะนั้น ในทางปฏิบัติการดำเนินการเพื่อบ่มงู่มั่นคงของระบอบประชาธิปไตยไทย ย่อมต้องอาศัยระยะเวลา เนื่องจากภารกิจที่จะให้กองทัพเปลี่ยนบทบาทดังกล่าวในทันทีทันใด ย่อมเป็นไปได้ยากยิ่ง นอกจากนั้น การสร้างการยอมรับและความศรัทธาจากประชาชน ยังเป็นสิ่งที่ท้าทายต่อรัฐบาลชาติชายเป็นอย่างยิ่งอีกด้วย

คำถามสำคัญตรงนี้ ก็คือ ภายใต้กระบวนการปรับเปลี่ยนบทบาทของกองทัพ ซึ่งจำเป็นต้องมีการดำเนินการทางการเมืองจากฝ่ายรัฐบาล เพื่อดึงอำนาจทางการเมืองกลับคืนมาสู่ตนเอง และประชาชน จะเกิดปฏิกิริยาจากกองทัพหรือไม่ อย่างไร และปฏิกิริยาทางการเมืองดังกล่าว จะมีความรุนแรงหรือส่งผลกระทบต่อเสถียรภาพรัฐบาลมากน้อยเพียงไร

ในขณะที่รัฐบาลพลเอกชาติชายเข้ามาบริหารประเทศ ทางด้านกองทัพได้มีการแต่งตั้งผู้บัญชาการทหารบกคนใหม่จากเดิมคือพลเอกชวลิต ยงใจยุทธมาเป็นพลเอกสุจินดา คราประยูร ดังนั้น ผู้ศึกษาจึงได้แยกประเด็นความขัดแย้งระหว่างรัฐบาลกับกองทัพเป็นสองระยะเวลา ดังนี้

4.4.1 ความขัดแย้งระหว่างรัฐบาลชาติชายกับกองทัพภายใต้การนำ

ของพลเอกชวลิต ยงใจยุทธ

ในช่วงที่พลเอกชวลิต ยงใจยุทธดำรงตำแหน่งผู้บัญชาการทหารบกและรักษาการผู้บัญชาการทหารสูงสุด กล่าวได้ว่า ความสัมพันธ์ระหว่างรัฐบาลกับกองทัพดำเนินไปอย่างราบรื่น จนกระทั่งสิงหาคม ปี 2532 ท่ามกลางกระแสข่าวการจะลาออกตำแหน่งทางกองทัพของพลเอกชวลิต ได้เกิดความขัดแย้งระหว่างกองทัพกับรัฐบาลขึ้น เมื่อพลเอกชวลิตได้ออกมาสัมภาษณ์กับคณะผู้แทนสภาองค์การนายจ้างเรื่องการลงทุน เนื้อหาส่วนหนึ่งพลเอกชวลิตระบุว่าประเทศไทยมีการคอร์รัปชันเป็นอันดับที่ 9⁷³ และในขณะนี้ประเทศไทยมีการคอร์รัปชันเพิ่มสูงขึ้นถึง 90%

จากการเคลื่อนไหวทางการเมืองของพลเอกชวลิต ฝ่ายรัฐบาลก็ได้มีปฏิกิริยาโต้ตอบ โดย ม.ร.ว.สุขุมพันธุ์ บริพัตร หนึ่งในคณะที่ปรึกษาในคณะนายภยในดำเนินนโยบายทั่วไป ได้อภิปรายที่มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราชเมื่อวันที่ 6 สิงหาคม 2532 ว่า "...ให้ผู้พูดกลับไปเก็บกวาดบ้านของตัวเองเสียก่อน.." พร้อมกันนั้นก็ได้ออกแนะให้มีการเปลี่ยนแปลงกองทัพให้เป็นกองทัพสมัยใหม่ โดยการปรับปรุงหลักสูตรโรงเรียนนายร้อย จ.ป.ร.ตั้งแต่ระดับล่างจนถึงระดับบน⁷⁴ จากคำพูดดังกล่าว ส่งผลให้ฝ่ายกองทัพมีปฏิกิริยาไม่พอใจอย่างมากและได้จัดชุมนุมนายทหารระดับผู้นำขึ้น ณ โรงแรมเซ็นทรัลพลาซ่าเพื่อหารือและร่วมลงชื่อเสนอต่อพลเอกชาติชายให้ปลด

⁷³ สยามรัฐ(8 สิงหาคม 2532)

⁷⁴ มติชนสุดสัปดาห์(7 สิงหาคม 2532)

ม.ร.ว.สุขุมพันธุ์ บริพัตรออกจากตำแหน่งที่ปรึกษาฯ โดยให้เหตุผลว่า ม.ร.ว.สุขุมพันธุ์ทำลายชื่อเสียงของทหาร⁷⁵

กรณีดังกล่าวได้ส่งผลให้ม.ร.ว.สุขุมพันธุ์ยื่นหนังสือลาออกจากที่ปรึกษาฯในวันที่ 8 สิงหาคม 2532 ทั้งนี้ โดยที่พลเอกชาติชายตระหนักว่าหากไม่ทำเช่นนั้น จะคุมกำลังระดับนายพันไม่ได้⁷⁶ และแม้ว่าม.ร.ว.สุขุมพันธุ์จะให้สัมภาษณ์หลังการลาออกว่า"...เป็นการลาออกเอง โดยไม่มีใครบังคับ และสิ่งที่พูดไปตบตบในฐานะส่วนตัวของนักวิชาการ ไม่ได้พูดในฐานะตำแหน่งที่ปรึกษาและxorองทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องอย่าให้หน่วยงานที่ตนทำงานอยู่ต้องเดือดร้อนเพราะตน..."⁷⁷ แต่ในความเป็นจริง เขาก็ยังถูกเรียกใช้ และทำหน้าที่ที่ปรึกษาฯอย่างเดิม⁷⁸

จากความขัดแย้งดังกล่าว จะพบว่ากองทัพยังคงมีอำนาจทางการเมือง และมีทัศนคติใครจะมาล่วงเกินผู้บังคับบัญชาไม่ได้ โดยพื้นฐานความคิดของพลเอกชาติชายที่ว่า ระบบการเมืองไทยจะมั่นคงได้ต้องอาศัยกองทัพเป็นองค์ประกอบคอยสนับสนุนอยู่⁷⁹ ประกอบกับการแสดงพลังของนายทหารระดับนายพันดังกล่าว ซึ่งถือว่าเป็นการกดดันรัฐบาลในระดับหนึ่ง ทำให้พลเอกชาติชายต้องกระทำตามความต้องการของกองทัพ เพื่อขจัดความขัดแย้งให้หมดไป โดยที่แม้ว่าตนเองจะดำรงฐานะเป็นผู้บังคับบัญชาของกองทัพในฐานะรัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหมก็ตาม

ทางด้านพลเอกชวลิต ได้กล่าวถึงกรณีทหารชุมนุมที่โรงแรมเซ็นทรัลพลาซ่าว่า "...พวกเรามีความคิดเห็นอย่างไรกันบ้าง คงจะเข้าใจ ทุกคนพยายามอดทนและอดกลั้นอยู่ในใจมานานแสนนาน ทุกคนจะตระหนักดีว่าโรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้า หรือ จปร.ความเป็นจริงไม่ใช่เป็นของกองทัพ หากทุกยุคทุกสมัยเป็นขององค์พระประมุขของชาติ นี่เป็นความรู้สึกแท้จริงที่สำนึกในความเป็นทหารของพวกเรามาโดยตลอด..."⁸⁰

จะพบว่า ทหารได้นำประเด็นเรื่องการที่ม.ร.ว.สุขุมพันธุ์ลบล้างสถาบันทางทหาร ซึ่งเป็นของพระมหากษัตริย์ว่าเป็นการกระทำที่ทหารไม่สามารถอดทนและอดกลั้นได้อีกต่อไป นายพันพลเอกชวลิตไม่ได้ออกมาห้ามกลุ่มทหารที่ชุมนุมดังกล่าว ทั้งยังกลับต้องการให้รัฐบาลดำเนินการอย่างใดอย่างหนึ่งกับม.ร.ว.สุขุมพันธุ์อีกด้วย

⁷⁵ ไทยรัฐ (8 สิงหาคม 2532)

⁷⁶ ลิขิต จงสกุล, "เลิกแต่ไม่ลับ", มติชนสุดสัปดาห์ 9 (สิงหาคม 2532):5.

⁷⁷ เดลินิวส์ (8 สิงหาคม 2532)

⁷⁸ "สัมภาษณ์พิเศษ พล.อ.ชาติชาย ชุณหะวัณ นายกรัฐมนตรี แยกกันเดินร่วมกัน", มติชนสุดสัปดาห์ 10 (ตุลาคม 2532):12

⁷⁹ ไกรศักดิ์ ชุณหะวัณ, "ที่ปรึกษานายกรัฐมนตรีดำเนินนโยบายทั่วไป", สัมภาษณ์ วันที่ 18 กุมภาพันธ์ 2541.

⁸⁰ ข่าวไทย (8 สิงหาคม 2532)

ถึงแม้ว่าการลาออกจากราชการที่ปรึกษานายกฯของมรว.สุขุมพันธ์จะไม่มีผลต่อเสถียรภาพของรัฐบาล ในแง่ของเสียงสนับสนุนของส.ส.ในรัฐสภา ทว่าเหตุการณ์นี้ ย่อมชี้ชัดว่ากลุ่มทหารยังมีอำนาจที่จะต่อรองกับรัฐบาลได้ และผู้นำรัฐบาลจำเป็นที่จะต้องระวังไม่ให้เกิดการกระทบกระทั่ง จนนำไปสู่ภาวะวิกฤตเสถียรภาพของรัฐบาลในที่สุด

4.4.2 ความขัดแย้งระหว่างรัฐบาลกับทหารโดยการนำ

ของพลเอกสุจินดา คราประยูร ผบ.ทบ.

สืบเนื่องจากปัญหาการจัดสรรตำแหน่งทางทหาร ซึ่งหากผู้นำสูงสุดไม่ลงจากตำแหน่ง ย่อมกระทบถึงนายทหารระดับล่าง กรณีของพลเอกชวลิตก็ไม่ได้รับการยกเว้น จนถึงกับมีกระแสข่าวออกมา 2 ครั้งว่า เขาจะลาออกจากราชการก่อนเกษียณอายุราชการ ซึ่งขณะนั้นดำรงตำแหน่ง ผบ.ทบ.และรักษาการ ผบ.สส.แต่ก็ได้รับการคัดค้านจากพลเอกชาติชาย นายกรัฐมนตรีซึ่งขณะนั้นเป็นรัฐมนตรีกระทรวงกลาโหมด้วย

อย่างไรก็ตาม เมื่อวันที่ 27 มี.ค. 2533 พลเอกชวลิต ยงใจยุทธ ผู้บัญชาการทหารบก(ขณะนั้น)ได้ลาออกจากราชการ สาเหตุหนึ่งคือ การกดดันจากนายทหารกลุ่มจ.ป.ร.5 ให้ทำตามสัญญาที่เคยกล่าวว่าจะลาออกภายใน 2 ปีนับตั้งแต่วันเข้ารับตำแหน่งเพื่อเปิดทางให้กับนายทหารรุ่นน้อง⁸¹ ภายหลังจากการได้รับอนุมัติจากนายกฯ ในวันที่ 28 มี.ค.33 พลเอกชวลิตได้เข้ามาดำรงตำแหน่งรองนายกฯฝ่ายความมั่นคงและมว.กลาโหมในรัฐบาลชาติชาย⁸² เมื่อ 29 มี.ค. 2533 โดยที่ก่อนหน้านี้เข้ารับตำแหน่ง มีการวิพากษ์วิจารณ์กันมาว่าพลเอกชวลิตเคยเป็นทหาร การเข้ามาดำรงตำแหน่งจึงไม่ได้มาตามขบวนการ ดังนั้น เมื่อมีการเลือกตั้งซ่อม พลเอกชวลิตควรสมัครรับเลือกตั้ง

ในขณะเดียวกันกับการลาออกของพลเอกชวลิต ตำแหน่งระดับผู้นำทางการทหารก็มีการเปลี่ยนแปลงกันอย่างมากมาย โดยพลเอกสุนทร คงสมพงษ์เป็น ผบ.สส. พลเอก สุจินดา คราประยูรเป็น ผบ.ทบ. พลเอกเกษร โรจนนิลเป็น ผบ.ทอ.และ พล.ร.อ.ประพัฒน์ กฤษณจันทร์เป็น ผบ.ทร. กล่าวสั้นๆ การลาออกของพลเอกชวลิต ส่งผลให้นายทหารรุ่นจ.ป.ร.5 ขึ้นมาคุมตำแหน่งสำคัญในกองทัพไว้ได้ทั้งหมด โดยมีพลเอกสุนทร คงสมพงษ์เพื่อนร่วมรุ่นกับพลเอกชวลิตเป็นหัวหน้ากลุ่ม⁸³

ในความขัดแย้งภายหลังจากเปลี่ยนตัวผู้นำทางการทหารดังกล่าว มีการเชื่อมโยงปัญหาถึงตัว 2 ผู้นำ คือ พลเอกชวลิต ยงใจยุทธ และพลเอกสุจินดา คราประยูร กล่าวคือ จุดอ่อนการลาออกมารับตำแหน่งทางการเมืองของพลเอกชวลิต ที่ได้รับการวิจารณ์จากนักการเมืองและสื่อมวลชนหลายคน คือ ไม่ได้มาจากการเลือกตั้งโดยประชาชน เพียงแต่อาศัยบารมีทางการทหาร

⁸¹ Pasuk Phongpaichit and Chris Baker, Thailand Economy and Politics, p.354.

⁸² ไทยรัฐ (28,29,30 มี.ค.2533)

⁸³ Pasuk Phongpaichit and Chris Baker, Thailand Economy and Politics, p. 354.

ไต่ขึ้นไปมาดำรงตำแหน่งทางการเมือง ดังนั้น การขัดแย้งใดๆกับพลเอกชวลิต จึงต้องฟังเอาเรื่องด้านทหารมากกว่าถึง ซึ่งด้านหนึ่งโจมตีพลเอกชวลิต อีกด้านหนึ่งยอมกระพ่ายทหาร นอกจากนี้ ความเป็น "นายเก่า" ของพลเอกชวลิตต่อนายทหารรุ่นน้อง ก็เป็นปัจจัยสำคัญประการหนึ่งในการออกมาแสดงปฏิกิริยาของผู้นำทางทหาร โดยอาจเรียงลำดับความขัดแย้งระหว่างนักการเมืองกับทหาร ในยุคที่พลเอกสุจินดา คราประยูร เป็นผบ.ทบ.ได้ ดังนี้

1)เม.ย.33 จากการที่นายทรงธรรม ปัญญาดีส.ส.เชียงราย พรรคชาติไทย ได้กล่าวว่าเมื่อสภาเปิดจะยื่นกระทู้พลเอกชวลิต 6 ข้อ คือ

- (1)ทราบหรือไม่ว่า กองทัพบกมีสถานีวิทยุก็แห่ง
- (2)เงินรายได้จากการเช่าเวลารวมเป็นเท่าใด และนำเงินไปทำอะไร
- (3)ทราบหรือไม่ว่าเอกชนที่เช่าเวลาของสถานี นำไปจำหน่ายอีกทอดหนึ่ง
- (4)จัดรายการต้องเสียค่าเช่าช่วงแพง ทำให้คิดค่าโฆษณาสูงขึ้น
- (5)เงินรายได้จากค่าโฆษณาที่กองทัพจะจัดเป็นรายได้แผ่นดิน 30% ได้ดำเนินการแล้วหรือไม่

(6)เมื่อหมดสัญญากับผู้รับเหมาเช่าเวลาแล้ว จะสามารถให้นักจัดรายการเช่าโดยตรงได้หรือไม่

ส่งผลให้เป็นความขัดแย้งระหว่างนักการเมืองกับทหาร โดยเฉพาะเมื่อพลเอกสุจินดา คราประยูร ผบ.ทบ.คนใหม่ กล่าวแสดงความไม่พอใจว่าพลเอกชวลิต เพิ่งจะเข้ารับตำแหน่ง ไม่ควรถามเรื่องของการปฏิบัติงาน ข้อสำคัญอย่าให้ทหารมองว่านักการเมืองที่เจตนาร้ายต่อทหารเท่านั้นพอ ทางด้านพล.ต.อนุสรณ์ กฤษณะเศเรณี เลขานุการกองทัพบกได้ให้สัมภาษณ์ว่า นายทหารชั้นผู้ใหญ่และทหารใน จ.เชียงใหม่ไม่พอใจมาก พร้อมจะเคลื่อนไหวตอบโต้

หลังจากนั้น เหตุการณ์ก็ยุติลงเมื่อนายบรรหาร ศิลปอาชา เลขานุการพรรคชาติไทย ออกมาเตือนนายทรงธรรม และนายทรงธรรมได้กล่าวว่าจะต่อไปขอร้องไม่ให้สื่อมวลชนถามเรื่องกองทัพอีก พร้อมกับเรียกร้องว่าขอให้ฝ่ายอื่นหยุดด้วย พร้อมกันนั้นก็นำปลาสเตอร์ 2 ชั้น มาปิดปากไม่ยอมพูดอะไรอีก⁸⁴

2.)เหตุการณ์ซึ่งถือว่า เป็นจุดเริ่มต้นของการแตกหักระหว่างกองทัพกับรัฐบาลเริ่มต้นจากวันที่ 28 พฤษภาคม เมื่อพล.อ.ชวลิต รองนายภย ผู้กำกับดูแลงาน ป.ป.ป.กล่าวในตอนหนึ่งในการปราศรัยเรื่องปัญหาคอร์ปชั่นกับปัญหาการเมือง ณ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ว่า "...เรื่องบริษัทลิติกเติ้ลติก ผมว่าอย่าไปพูดเรื่องนี้กันมาก ต้องทำความเข้าใจ ผมบอกกับคณะกรรมการ ป.ป.ป.ต้องทำกันจริง ๆ เพราะผมอายุ ยิ่งพูดมากยิ่งอายุ เพราะเป็นปัญหาที่น่าอายที่สุด และเมื่อส่วนใหญ่ให้เราพูดเราก็ต้องออกมาพูด แต่ต้องระมัดระวัง..."⁸⁵

⁸⁴ แนวหน้า(11 เมษายน 2533)

⁸⁵ สยามรัฐ(2 พ.ค.2533)

วันที่ 4 มิถุนายน ร.ต.อ.เฉลิม รมต.ประจำสำนักนายกฯ ซึ่งกำกับดูแลงานอ.ส.ม.ท.อัน เกี่ยวพันกับการยกเลิกสัญญาบริษัทลิตเติ้ลดีทีกกล่าวว่ "...สนุกหรือที่ร่วมรัฐบาลเดียวกันแล้วมา ดำรัฐบาลด้วยกัน ใครก็ตามที่พูดบ่อย ๆ ว่าจะต้องตัดหัวคิ้วแห่งคนที่ทุจริตนั้น ขอให้ระวังไว้ เถอะ ถ้าจะเอากันจริง ๆ จะโดนเป็นคนแรก..."⁸⁶, "...ผมไปบ้านน้องชาย ผมจะบอกว่าบ้านเขาไม่ สะอาดเลย ผมก็ต้องดูให้ในบ้านผมสะอาดเสียก่อน ผมจึงจะว่าเขาได้ ถ้าบ้านผมยังสกปรก แม้ กกราวนด์ผมไม่ดี ผมไปว่าน้องชายผม ผมก็อายเขา ผมไม่ใช่ลิเกที่ผัดหน้าทาแป้งแต่งตัวกลีบ โจ้งออกมาหน้าโรง แต่หลังโรงทุแบ็ด(too bad-ผู้ศึกษา) ลูกเมียใครบางคนคุณเห็นไหมไปไหนยัง กับตุ้เพชรเคลื่อนที่..."⁸⁷

คำสัมภาษณ์ของ ร.ต.อ.เฉลิม ก่อให้เกิดปฏิกิริยาจากฝ่ายกองทัพ โดย พล.อ.สุนทร คง สมพงษ์ ผู้บัญชาการทหารสูงสุดกล่าวว่ "...มาดูหมิ่นผู้บังคับบัญชาของเรามากก็ไม่ไหว เหยียด หยามกัน เหลือเกิน ก็คงจะทนไม่ไหวเหมือนกัน...ไอ้พวกปากพล่อย ๆ นี้เอาไว้ไม่ได้..."⁸⁸

นอกจากนี้ ยังมีการประชุมของทหารทั้งที่กรมทหารราบที่ 11 ร.อ. ที่ค่ายวิภาวดีรังสิต สุราษฎร์ธานี ที่จังหวัดบึงกาฬ, ที่กรมทหารช่างราชบุรี และที่กองทัพภาคที่ 2

พล.ท.ไพบุลย์ ห่องสินหลาก แม่ทัพภาคที่ 2 ประกาศกร้าว "...ถ้ายังไม่หยุดก้าวร้าวยังซ่า อยู่อย่างนี้ผมไม่รับประกันว่าจะอะไรจะเกิดขึ้น..."⁸⁹

ท่ามกลางกระแสความไม่พอใจของนายทหาร พล.อ.ชวลิตก็ได้ตัดสินใจลาออกจาก ตำแหน่งรองนายกรัฐมนตรี และรัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหม เมื่อวันที่ 12 มิ.ย. 2533⁹⁰ ส่งผล ให้บรรยากาศทางการเมืองเริ่มตึงเครียด และล่อแหลมต่อการเกิดรัฐประหารเป็นอย่างยิ่ง พล.อ.สุ จินดา ผบ.ทบ.ซึ่งในขณะนั้นอยู่ระหว่างการไปราชการที่สิงคโปร์ถึงกับเดินทางกลับ เพื่อคลี่คลาย ปัญหาดังกล่าว อย่างไรก็ตาม ภายหลังจากพล.อ.สุนทร คงสมพงษ์ พล.อ.สุจินดา คราประยูร พล.อ.อ.เกษตร โรจนนิลเข้าพบพล.อ.ชาติชาย ชุณหะวัณที่บ้านซอยราชครู และต่อมาได้เดิน ทางไปส่งพล.อ.ชาติชายชุณหะวัณที่ท่าอากาศยานดอนเมือง พล.อ.สุนทรก็ได้ให้สัมภาษณ์ ว่า "...การที่ทหารเรียกร้องให้รัฐมนตรีลาออกนั้น ทหารจะให้อิสระแก่นายกรัฐมนตรีตัดสินใจ โดยที่ทหารจะไม่มีกรรวมพลังหรือเตรียมพร้อม..." และ พล.อ.เกษตร โรจนนิล ก็ยืนยัน "...ตอนนี้เราพยายามประนีประนอม ถ้า ร.ต.อ.เฉลิม อยู่ปาร์จไม่ลาออกเราขอให้เป็นเรื่องทางการ

⁸⁶ บ้านเมือง(5 มิ.ย.2533)

⁸⁷ เติลินิวส์(5 มิ.ย.2533)

⁸⁸ "นายกฯชาติชาย ชี้นิ้ว กริ้ว หนังสือพิมพ์ "ไฉนส่องกระจกแล้วอยากทุบกระจก", มติ ขนสตุลล์ปดาห์ 10(กรกฎาคม 2533):13.

⁸⁹ เรื่องเดียวกัน.

⁹⁰ แนวหน้า(22 มิถุนายน 2533)

เมือง..."⁹¹ เหตุการณ์ทางการเมืองดังกล่าวจึงเริ่มสงบลง ท่ามกลางความเข้าใจว่า เมื่อพล.อ.ชาติชายเดินทางกลับมาจากสหรัฐแล้ว จะปรับคณะรัฐมนตรีโดยไม่มีร้อยตำรวจเอกเฉลิมตามข้อเสนอของกองทัพ

ต่อมา กองบัญชาการทหารสูงสุดได้ประกาศแต่งตั้งพล.อ.ชวลิตเป็นที่ปรึกษา 4 เหล่าทัพ (16 มิ.ย.33) รวมทั้งได้เชิญพล.อ.ชวลิตเป็นองค์ปรารุกสภาต่อหน่วยทหารแบบไม่กำหนดหัวข้อ (18 มิ.ย.33)⁹² ซึ่งจะเห็นได้ว่า ภายหลังจากลาออกจากตำแหน่งทางการเมือง กองทัวกก็พยายามที่จะส่งเสริมฐานะของพลเอกชวลิต โดยการแต่งตั้งให้มีตำแหน่งทางการเมืองชดเชย ซึ่งให้เห็นชัดว่า กลุ่มนายทหารขณะนั้น ยังมีความสัมพันธ์แนบแน่นกับพลเอกชวลิต ทั้งนี้โดยอาศัยความสัมพันธ์ในฐานะเจ้านายลูกน้องผูกเข้าไว้ด้วยกัน ซึ่งเรื่องนี้พลเอกชวลิตเองก็ยอมรับ โดยเขาได้เปิดเผยความในใจในระหว่างการประชุมหน่วยขึ้นตรงของกองทัพกับนายทหารกว่า 200 นาย(19 มิ.ย.33)ซึ่งผ.ทบ.พลเอกสุจินดาได้จัดขึ้นว่า"...ลาออกจากกองทัพ เพื่อดำเนินการด้านการเมืองเป็นหลัก เพื่อค้ำประกันให้กับการดำเนินงานของกองทัพ และในช่วงนั้นเลือกหนทางร่วมกับรัฐบาลพลเอกชาติชายซึ่งเป็นพี่ใหญ่ของกองทัพคนหนึ่ง แต่สถานการณ์ที่เกิดขึ้น ถ้าร่วมรัฐบาลต่อไปจะมีปัญหา โดยเฉพาะมีปัญหาคือกองทัพแน่นอนที่สุด เพราะใน 45 คนที่นั่งอยู่ในสภา ผมเป็นคนเดียวที่ไม่เหมือนคนอื่นใน 357 คนที่นั่งอยู่ในสภา ผมก็เป็นคนเดียวที่ไม่เหมือนคนอื่น และจะมีผลกระทบต่อคนที่เรารักเคารพคือ นายกรัฐมนตรีที่จะอยู่ในฐานะกลืนไม่เข้า คายไม่ออก นอกจากนี้ ได้ย้าขอให้ใช้ความอดทนอย่างถึงที่สุด ผมเป็นคนขอร้องผ.บ.สส.,ผ.บ.ท.ภ.ร.ได้ไปส่ง ขพันฯ นายกฯ พวกเราจะต้องมีความยึดมั่นในปัญหาของส่วนรวมมากกว่าปัญหาของส่วนตน และแม้กระทั่งจะไปรับ ผมก็เรียนท่านว่าสมควรที่จะไป และตัวเองอาจจะมี ความเจ็บปวดบ้าง แต่มันก็เป็นความเจ็บปวดเพื่อแผ่นดิน มันเป็นความเจ็บปวดที่เปรียบเทียบกับไม่ได้เลยกับความเจ็บปวดในอดีตที่ปฏิบัติงานเพื่อชาติ..."⁹³

ท่ามกลางกระแสข่าวที่ประชาชนเชื่อว่าจะมีการปรับเฮอร์.ต.อ.เฉลิมออกจากคณะรัฐบาล ภายหลังจากเดินทางกลับจากสหรัฐของนายกฯ แต่ก็ปรากฏว่า ภายหลังจากการปรับคณะรัฐมนตรี .ต.อ.เฉลิม ก็ยังมีตำแหน่งในคณะรัฐมนตรีดั้งเดิม อย่างไรก็ตาม ภายหลังจากเดินทางกลับจากสหรัฐ(20 มิ.ย.) พลเอกชาติชายก็แต่งตั้งให้พลเอกชวลิตให้เป็นที่ปรึกษานายกฯ ดูแลงานด้านปัญหาแก้มพู่ชา ยาเสพติด และด้านความมั่นคงทั้งหมด แต่ก็ได้รับการปฏิเสธจากพลเอกชวลิต⁹⁴

⁹¹"นายกฯชาติชาย ชี้นำ กริ้ว หนังสือพิมพ์ "ไฉนส่องกระจกแล้วอยากทุบกระจก", มติชนสุดสัปดาห์ 10 (กรกฎาคม 2533):13.

⁹²สารสนเทศ(กรกฎาคม 2533),น.733-4.

⁹³มติชน(20 มิ.ย.2533)

⁹⁴ไทยรัฐ (21 มิถุนายน 2533) และหมายเหตุประชาชน "วันเผด็จศึกชาติชายชีชวลิตเตรียมพร้อม 100%" มติชนสุดสัปดาห์ 10 (กรกฎาคม 2533):6.

ความพยายามที่จะดึงพลเอกชวลิตกลับมาช่วยรัฐบาลของพลเอกชาติชาย ยังปรากฏจากการให้สัมภาษณ์ของพลเอกชาติชายว่า ต้องการให้ชวลิตมาเป็นหัวหน้าพรรคชาติไทย ในระหว่างนั้นก็มีการแสข่าวว่าพลเอกชวลิตได้รับการทาบทามให้ไปเข้าพรรคต่าง ๆ ได้แก่ กิจสังคม ชาติไทย จนในที่สุด(26 มิ.ย.33)พลเอกชวลิตก็เปิดเผยว่าตัดสินใจตั้งพรรคการเมือง และจะลงสมัครเลือกตั้งทางภาคอีสาน กระแสข่าวต่างๆจึงสงบลง

ในการปฏิเสธตำแหน่งทางการเมือง พลเอกชวลิตได้ให้เหตุผลว่า "...เป็นแต่เพียงเกิดความบกพร่องทางเอกสาร ทางหลักการธรรมดา ผมปฏิเสธในเรื่องของการเข้าไปเป็นข้าราชการการเมือง..." กล่าวอีกนัยหนึ่งก็คือ พลเอกชวลิตไม่ต้องการตกเป็นเป้าโจมตีของฝ่ายต่างๆว่าเข้ามาสู่จอร์จทางการเมืองโดยไม่ผ่านการเลือกตั้ง และจะกลายเป็นจุดอ่อนทางการเมือง ทรบใดที่ยังอยู่ร่วมรัฐบาลพล.อ.ชาติชายต่อไป ดังจะเห็นได้จาก การให้สัมภาษณ์ที่บ้านสวนพุดตาล เมื่อวันที่ 22 มิ.ย.33 ว่า "...ผมคงต้องการเลือกตั้ง แต่ว่าจะลงเมื่อไร พรรคใด ยังไม่คิดเพราะหลายพรรคชวน เช่น พรรคเอกภาพ ชาติไทย แต่ว่าต้องในเย็นๆ เพราะอย่างไรผมก็กึ่งการเมืองไม่ได้ ผมมีแนวทางและวิธีการของผม..."⁹⁵

เมื่อพิจารณาจากคำแถลงทางการเมืองของพลเอกชวลิต เห็นได้ว่าการเตรียมการเพื่อออกมามีตำแหน่งทางการเมืองเอาไว้แล้ว จากปัจจัย 3 อย่างด้วยกัน

1) การออกมาให้สัมภาษณ์ของพล.อ.อ.เกษตร โรจนนิลผ.ทพ.ว่าการที่พล.อ.ชวลิต จะลาออกจากทหารไม่เล่นการเมืองเป็นสิ่งดีที่สุดใน เพราะมีอะไรหลายอย่างที่สามารถช่วย แก้ไขปัญหาบ้านเมืองได้⁹⁶

2)การออกอากาศแสดงความคิดเห็นของรายการสยามมนุสติ ซึ่งเป็นรายการของวิทยุทหารว่าพล.อ.ชวลิตเป็นผู้มีคุณงามความดีความสามารถได้รับการยอมรับจากสังคมและระบบของงาน คือ รัฐธรรมนูญไม่ได้ห้ามคนที่ไม่ได้มาจากการเลือกตั้งเป็นรมต.⁹⁷ และ

3)การที่นายทช พล.อ.ชาติชายให้สัมภาษณ์ยืนยันเมื่อวันที่ 4 มีนาคม 2533 ว่าหากพล.อ.ชวลิต ลาออกจะขอตำแหน่ง รมว.กระทรวงกลาโหมให้⁹⁸

ผลจากความขัดแย้งระหว่างร.ต.อ.เฉลิมกับกองทัพ โดยมีพลเอกชวลิตเป็นตัวสื่อ ไม่ได้สิ้นสุดลงเพียงนั้น แต่กลับบานปลายขยายความรุนแรงมากขึ้น โดยอาจลำดับสิ่งที่เกิดขึ้นได้ ดังนี้

⁹⁵ หมายเหตุประชาชน "วันเผด็จศึกชาติชายชัชวาลิต เตรียมพร้อม 100% "มติชนสุดสัปดาห์ 10 (กรกฎาคม 2533):6.

⁹⁶ แนวหน้า(2 มิ.ค.2533)

⁹⁷ สยามรัฐ(10 มิ.ค.2533)

⁹⁸ ไทยรัฐ(5 มิ.ค.2533)

- กรณีที่รายการสยามมานุสติ สถาบันวิทยุในเครือข่ายของทหารออกอากาศวันที่ 25 ก.ค. เกี่ยวกับเรื่องราวของหมาบ้า เสียชีวิตเหตุการณ์ที่ร.ต.อ.เฉลิม รัฐมนตรีประจำสำนักนายกรัฐมนตรีชี้คำสั่งประธานสภาผู้แทนฯ ในที่ประชุมสภาฯ โดยไม่ยอมถอนคำพูดที่กล่าวหา นายเฉลิมพันธ์ ศรีวิกรม์ เลขาธิการพรรคเอกภาพเรื่องการโกงภาษี ในญัตติอภิปรายไม่ไว้วางใจคณะรัฐมนตรีทั้งคณะวันที่ 20 ก.ค.2533 ทำให้พรรคฝ่ายค้าน ยกเว้นพรรคปวงชนชาวไทย ได้เดินทางออกจากที่ประชุมเพื่อเป็นการประท้วง⁹⁹

-กรณีการเคลื่อนไหวจากผู้นำเหล่าทัพเรียกร้องให้นายกฯปลดร.ต.อ.เฉลิม อยู่บำรุง ออกจากคณะรัฐมนตรี(12ก.ย.33) ภายหลังจากลาออกของพลเอกชวลิต แต่จากการปรับคณะรัฐมนตรีในวันที่ 26 ส.ค.33 ก็ไม่มีการเปลี่ยนแปลงตามที่กองทัพต้องการแต่อย่างใด นอกจากนี้ การปรับคณะรัฐมนตรีดังกล่าว ยังเกิดขึ้นในช่วงที่ผู้นำทางทหาร คือ ผบ.ทบ.,ผบ.ทอ.และ ผบ.ทร.กำลังอยู่ต่างประเทศทั้งสิ้น¹⁰⁰

-กรณีที่ฝ่ายทหารยึดเครื่องมือสื่อสารพร้อมอุปกรณ์อิเล็กทรอนิกส์ของอ.ส.ม.ท.ซึ่งขึ้นตรงกับร.ต.อ.เฉลิม โดยพลเอกสุนทร คงสมพงษ์ ผบ.สส.ได้ใช้อำนาจ ผอ.รักษาความสงบเรียบร้อยภายในประเทศ ยึดรถติดเครื่องมือสื่อสารพร้อมอุปกรณ์อิเล็กทรอนิกส์ของ อ.ส.ม.ท.ที่จอดไว้ในวัดไร่เลียงถ.เพชรเกษม เมื่อเวลา 02.00 น. ในวันที่ 22 มิ.ย.2533 โดยได้ออกคำสั่งชี้แจงถึงการตรวจสอบรถและอุปกรณ์ดังกล่าวได้ 6 ข้อ คือ

1.ยานพาหนะซึ่งติดตั้งเครื่องมือสื่อสารพร้อมอุปกรณ์อิเล็กทรอนิกส์คันดังกล่าว ส่งกระจายเสียงได้เฉพาะภาค เอฟ-เอ็ม ความถี่ 96.5 เมกกะเฮิรตซ์

2.ได้ตรวจสอบกับกรมไปรษณีย์โทรเลขแล้ว ทราบว่าอ.ส.ม.ท.ไม่เคยได้รับอนุญาตให้มีความถี่วิทยุในย่านความถี่สูงซิงเกิลไซด์แบนด์ใช้งาน

3.จากการชี้แจงของ ผอ.อ.ส.ม.ท. เมื่อวันที่ 22 มิ.ย.สรุปได้ว่า ได้มีการทดลองเครื่องมือสื่อสาร และอุปกรณ์อิเล็กทรอนิกส์ประจำยานพาหนะรวม 2 ครั้ง ระยะเวลาไม่เกิน 5 วินาที ประกอบกับเมื่อพิจารณาถึงบริเวณที่นายยานพาหนะไปซุกซ่อนไว้ น่าจะพิจารณาได้ว่า ยังไม่ได้มีการใช้ยานพาหนะและเครื่องมือสื่อสารดังกล่าว เพื่อประโยชน์ตามภารกิจของ อสมท. อย่างแท้จริง

4.ยานพาหนะซึ่งติดตั้งเครื่องมือสื่อสารพร้อมอุปกรณ์อิเล็กทรอนิกส์ของอ.ส.ม.ท. ซึ่งนำไปจอดซุกซ่อนไว้ ณ สถานที่ดังกล่าว นั้น นอกจากจะสามารถใช้ประโยชน์ในภารกิจของอ.ส.ม.ท. แล้ว ยังเป็นประโยชน์อย่างยิ่งต่อการใช้เพื่อยึดและต่อต้านการยึดอำนาจรัฐบาลอีกด้วย

5.ผู้นำกองทัพได้แสดงจุดยืนของกองทัพให้ทราบโดยทั่วกันแล้วว่า จะสนับสนุนรัฐบาล ดังนั้นจึงไม่เป็นเหตุที่ต้องทำให้เกิดความหวาดระแวงและเตรียมการเพื่อต่อต้านหรือปราบปรามการยึดอำนาจโดยกองทัพ ซึ่งนายกรัฐมนตรีทราบเรื่องดังกล่าวนี้เป็นอย่างดี

⁹⁹ แนวหน้า(26 กรกฎาคม 2533)

¹⁰⁰ ไทยรัฐ(28 สิงหาคม 2533)

6 ด้วยเหตุผลดังที่เรียนให้ทราบแล้ว จึงพิจารณาได้ว่าการนำยานพาหนะที่ติดตั้งเครื่องมือสื่อสารและอุปกรณ์อิเล็กทรอนิกส์ไปซุกซ่อนไว้ดังกล่าว น่าจะมีได้ใช้เพื่อประโยชน์ตามภารกิจจ.ส.ม.ท. และมีใช้เพื่อต่อต้านการยึดอำนาจของรัฐบาลโดยกองทัพ¹⁰¹

จนล่วงมาถึงวันที่ 4 พ.ย. ร.ต.อ.เฉลิมได้เปิดแถลงชี้แจงถึงความเป็นมาของรถคันดังกล่าว และมีข้อความหลายช่วงที่กล่าวถึงทหาร โดยเฉพาะอย่างยิ่ง การกล่าวอ้างในทำนองชี้ให้เห็นถึงความแตกแยกระหว่างกองทัพพบกับกองบัญชาการทหารสูงสุด และการกล่าววาจาเชิงท้าทายต่อบรรดากองทหารที่ต้องการจะปลดตนออกจากตำแหน่งรมต.ให้ดับเท้าออกมา โดยก่อนหน้านี้ร.ต.อ.เฉลิมก็เคยประกาศว่าตนพร้อมจะแฉผู้อยู่เบื้องหลังกรณีนี้ด้วย ด้านทหารโดย พล.อ.สุจินดาได้ออกมากล่าวตอบว่า ทางกองทัพยินดีสนับสนุนผบ.สส.ในทุกกรณี และในกรณี นายกษไม่แก้ไขปัญหาให้ถูกต้อง ก็จะได้รับความสะดวกสบายจากทหาร หลังจากนั้นในวันที่ 8 พ.ย. ก่อนที่นายกจะเดินทางไปร่วมพระราชพิธีราชาภิเษกของจักรพรรด์ อากิ ฮิโตะ ที่ประเทศญี่ปุ่น ก็ได้ประกาศว่าหลังจากตนเดินทางกลับมาจากปรับกรม.โดยไม่มี ร.ต.อ.เฉลิม¹⁰²

ต่อมา สืบเนื่องจากการให้สัมภาษณ์สื่อมวลชนของร.ต.อ.เฉลิมเมื่อ 9 พ.ย.ว่า จะมีประชาชนจากต่างจังหวัด และในเขตพื้นที่เลือกตั้ง เข้ามาเยี่ยมให้กำลังใจตนที่ทำเนียบรัฐบาลในวันที่ 13 และในวันที่ 13 พล.อ.สุจินดาได้ออกมาเตือนว่าทหารได้ข่าวว่าจะมีการก่อม็อบเพื่อสร้างความวุ่นวายขึ้น พร้อมทั้งให้หน่วยกองกำลังรักษาพระนครเตรียมพร้อม พร้อมกันนั้นก็ได้ออกคำสั่งห้ามมีการชุมนุมกันเกิน 10 คน ในบริเวณทำเนียบและบริเวณที่กำหนด ในฐานะ ผ.อ.กองกำลังรักษาพระนคร ซึ่งส่งผลให้เกิดการเคลื่อนไหวคัดค้านจากกลุ่มต่างๆอย่างกว้างขวาง โดยเรียกการกระทำดังกล่าวอย่างทหารว่าเป็น การปฏิบัติเจียม ทว่า ในวันที่ 15 พ.ย. 2533 พล.อ.สุจินดา ก็ได้มีคำสั่งยกเลิกประกาศฯ ดังกล่าว¹⁰³

ในที่สุดเมื่อ พล.อ.ชาติชายเดินทางกลับมาจากต่างประเทศ ในวันที่ 17 พ.ย.ก็ได้ทำการปรับกรม.อีกครั้งหนึ่ง โดยมีการประกาศพระบรมราชโองการเมื่อวันที่ 22 พ.ย. แต่กลับปรากฏว่า ร.ต.อ.เฉลิมไม่ได้พ้นจากการร่วมรัฐบาลตามสัญญาสุภาพบุรุษของนายกษแต่ประการใด เพียงย้ายไปเป็นรมช.ศึกษาฯ โดยอ้างเหตุผลว่าทุกพรรคในที่ประชุมเห็นว่าไม่สมควรให้ ร.ต.อ.เฉลิมออกจากรัฐบาล เพราะจะทำให้ประชาชนเข้าใจว่าทหารบีบบังคับรัฐบาล ซึ่งถ้าเป็นเช่นนั้น ครม.ก็คงจะไม่มีใครเชื่อถืออีกต่อไป

ปฏิกิริยาต่อการปรับกรม.โดยยังคง ร.ต.อ.เฉลิมของกองทัพ พล.อ.สุนทร ผบ.สส. และ พล.อ.สุจินดา ผบ.ทบ. ได้กล่าวถึงกรณีดังกล่าวว่า เป็นการไม่รักษาสัญญาสุภาพบุรุษและ พล.อ.สุจินดา ครวประยูร ผบ.ทบ.ได้กล่าวต่อที่ประชุมผู้บังคับหน่วยขึ้นตรงของกองทัพบก (นขต.

¹⁰¹ สารสนเทศ(ก.ค.2533)

¹⁰² มติชน,แนวหน้า(31 ต.ค.- 9 พ.ย.2533)

¹⁰³ มติชน,แนวหน้า(10-17 พ.ย.2533)

ทพ.)เมื่อวันที่26 พ.ย.ถึงกรณีมีการมองกันว่าทหารบิบบินายกฯให้ปรับกรม. โดยพลตร.ต.อ.เฉลิม
ว่า"...ไม่เคยบิบบินายกฯ เรื่องนี้นายกฯเป็นผู้พูดเองว่าจะจัดการเรื่องนี้..."¹⁰⁴ ส่วนพล.อ. สุนทร คง
สมพงษ์ กล่าววันที่ 7 ธ.ค.33 ถึงความเป็นมากรณีขัดแย้งกับ ร.ต.อ.เฉลิมในเรื่องรถโมบายยูนิต
และการที่ร.ต.อ.เฉลิมแสดงกิริยาก้าวร้าวต่อผู้บังคับบัญชาของทหารและพยายามยั่วยุต่างๆ คน
ก็เลยขอร้องนายกฯว่าอย่าเอาคนนี้ไว้ในกรม.เลย¹⁰⁵ ในวันพุธที่ 28 พ.ย. ปรากฏว่าไม่มีผู้
บัญชาการ 3 เหล่าทัพ และ ผบ.สส.เข้าร่วมรับประทานอาหารเข้าที่บ้านชอยราชครูแต่อย่างใด¹⁰⁶

กรณีปัญหาาระหว่างกองทัพกับรัฐบาลได้รับการวิพากษ์วิจารณ์อย่างกว้างขวางนัก
วิชาการได้มีความเห็นแตกต่างหลากหลาย ดังนี้

รศ.เกริกเกียรติ พิพัฒน์เสรีธรรม อธิการบดีมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ กล่าวว่า"...ตอนนี้
ภาพออกมาว่าทหารกับรัฐบาลทะเลาะกัน การยื่นเงื่อนไขให้ปรับรัฐมนตรีนั้น เป็นการแสดง
ความคิดเห็นเท่านั้น ซึ่งนายกฯจะทำตามหรือไม่เป็นเรื่องของนายกรัฐมนตรีอยู่ที่พิจารณา
ของนายกรัฐมนตรี ทหารบิบบินบังคับไม่ได้ การที่ทหารแสดงบทบาทอย่างนี้ออกมาหมายความว่า
ทุกฝ่ายได้รวมขอมกันคืออยู่แล้ว ถ้าเป็นสมัยก่อนอาจจะเรียบบร้อยไปแล้วก็ได้..."¹⁰⁷

ศ.ดร.สุจิต บุญบงการ คณบดีคณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์ฯ กล่าวว่า"...สถานการณ์อย่าง
นี้มันก็ต้องปรับกรม. เพราะท่านนายกรัฐมนตรีได้ให้สัญญาแล้วว่าปรับ ซึ่งท่านให้ไว้ 2 ครั้ง
แล้ว ครั้งแรกว่ากลับจากอังกฤษจะปรับโดยจะไม่ปรับรัฐมนตรีที่มีปัญหาอยู่ร่วมในคณะรัฐมนตรีชุด
ใหม่นี้ ทางออกก็คือการปรับกรม. ซึ่งก็จะทำให้ดีขึ้นบ้างเล็กน้อย สำหรับท่าทีการแสดงบทบาท
ของกองทัพ ท่านก็ทำตามบทบาทของกองทัพ พูดถึงว่าใครเป็นคนสร้างปัญหารัฐบาลควรจะ
ปรับคนนั้น อย่างมองว่าทหารแสดงอิทธิพล รัฐบาลต้องคิด ส่วนจะปฏิบัติอย่างไรเป็นเรื่องของ
รัฐบาล การเมืองอึมครึมเพราะตัวผู้นำไม่ตัดสินใจที่แรก ของอย่างนี้ไม่ควรให้ทหารออกมา..."¹⁰⁸

รศ.สุขุม นวลสกุล อดีตอธิการบดีมหาวิทยาลัยรามคำแหง กล่าวว่า"...รัฐบาลน่าจะยุบ
สภาเพื่อให้ประชาชนตัดสินใจ ถ้ารัฐบาลเลือกวิธีปรับคณะรัฐมนตรี จะดูเหมือนว่ารัฐบาลกลัวคำขู่
ของทหาร ขณะนี้การเมืองอึมครึมเพราะกองทัพแสดงบทบาทออกมาค่อนข้างแรงไม่ว่าการยื่น
เงื่อนไขปรับรัฐมนตรี รวมทั้งเรื่องมือบของประชาชนที่จะมาชุมนุม ซึ่งไม่ได้มาสร้างความเดือด
ร้อนอะไร เขามาให้กำลังใจแล้วก็กลับ แสดงว่ารัฐบาลอยู่ภายใต้อิทธิพลของทหาร ถ้านายก
รัฐมนตรีไม่ตัดสินใจทำอะไร ความเสื่อมศรัทธาจะมากขึ้น สถานการณ์จะเลวร้ายซึ่งผลสุดท้าย
ประชาชนจะเป็นผู้รับเคราะห์..."

¹⁰⁴ แนวหน้า(27 พ.ย.2533)

¹⁰⁵ แนวหน้า(8 ธ.ค.2533)

¹⁰⁶ มติชน,แนวหน้า (18 พ.ย.2533)

¹⁰⁷ เอกกษัตริย์ (17 พ.ย.2533)

¹⁰⁸ เรื่องเดียวกัน

นอกเหนือจากความขัดแย้งระหว่างรัฐบาลที่เกิดจากร.ต.อ.เฉลิม แล้วยังมีนักการเมืองอีก 2 คน ที่เกิดการกระทบกับกองทัพ ทว่านั้นก็ไม่มีผลขยายรุนแรงแต่อย่างใด นักการเมืองดังกล่าว ได้แก่

- นายไตรรงค์ สุวรรณคีรี รมช.มหาดไทย ส.ส.สงขลา พรรคประชาธิปัตย์ กล่าวปราศรัย ณ หาดสมิหลา จ.สงขลา เมื่อวันที่ 1 ก.ย. ตอนหนึ่งว่า "...ถ้าหากคนได้เป็นรอมว.กลาโหมจะขอลดนายพลสัก 7-8 คน..." ซึ่งจากคำพูดดังกล่าว ก่อให้เกิดความไม่พอใจขึ้นอย่างกว้างขวางในกองทัพ แม้กระทั่งพล.อ.ชาติชาย นายกษัตริย์กับแสดงตนไม่พอใจออกมาทันทีที่ทราบข่าว โดยกล่าวว่า "...นโยบายของตนไม่ต้องการให้ทหารมายุ่งเกี่ยวกับการเมืองและในขณะเดียวกันก็ไม่ต้องการให้นักการเมืองไปยุ่งเกี่ยวกับทหาร..."¹⁰⁹

อย่างไรก็ตาม เรื่องยุติลงโดยนายชวน หลีกภัย หน.พรรคประชาธิปัตย์ พล.ต.สนั่น ขจรประศาสน์ เลขาธิการพรรคฯ ได้ออกมากล่าวเตือนนายไตรรงค์ และนายไตรรงค์ก็ได้ขอโทษต่อ ส.ส.พรรคทุกคน อีกทั้งพรรคประชาธิปัตย์และกองทัพก็ได้ทำความเข้าใจกันอีกด้วย

- นายสัมพันธ์ ทองสมัคร ส.ส.นครศรีธรรมราช พรรคประชาธิปัตย์ ได้กล่าวพาดพิงถึง พล.อ.ชวลิต เมื่อวันที่ 13 ก.ย.ว่า สมัยเป็น ผบ.ทบ.ยังรบแพ้ลาว ขอล่าได้มาทำสงครามการเมืองที่ภาคใต้ เพราะจะไม่ได้ส.ส.กลับมาแม้แต่คนเดียว. ส่งผลให้เกิดความไม่พอใจต่อกองทัพ โดยพล.ต.อนุสรณ์ กฤษณะเศรษฐินเลขาธิการกองทัพบก ได้แถลงว่า "...พรรคประชาธิปัตย์ได้เปลี่ยนคนมาโจมตีกองทัพ และการพูดเช่นนั้นถือว่า ไม่มีความรับผิดชอบต่อบ้านเมือง และเป็นการทำลายความรู้สึกต่อทหารในกองทัพ โดยเฉพาะทหารที่มีลูกเมียไปรบที่บ้านร่มเกล้าจนเสียชีวิต รวมทั้งขอร้องว่านักการเมืองอย่าทำอย่างนี้อีก..."

กระนั้นก็ดี นายสัมพันธ์ได้ตอบได้ว่า ในการเลือกตั้งครั้งต่อไป ตนก็จะทำอย่างนี้ และการกล่าวเช่นนี้ต่อพลเอกชวลิตในฐานะนักการเมือง ทว่า เรื่องก็สิ้นสุดลงเพียงนั้น ไม่ขยายผลรุนแรงต่อไปอีกแต่อย่างใด¹¹⁰

ประเด็นความขัดแย้งระหว่างกองทัพกับรัฐบาล มิได้สิ้นสุดลงเพียงนี้ ทว่า ยังเป็นปัจจัยอันหนึ่งที่ทำให้พล.อ.ชาติชายลาออกจากตำแหน่งนายกษ.เมื่อวันที่ 8 ธ.ค.2533 และรัฐบาลชาติชายถูกรัฐประหารเมื่อวันที่ 23 ก.พ.2534 ดังจะได้กล่าวต่อไป

¹⁰⁹ มติชน(1 กันยายน 2533)และไทยรัฐ(4 กันยายน 2533)

¹¹⁰ ไทยรัฐ(14,18,19 ก.ย.2533)

4.5 การรัฐประหารของคณะรักษาความสงบเรียบร้อยแห่งชาติ

4.5.1 สภาพทางการเมืองโดยทั่วไป

การจัดตั้งรัฐบาลชาติชายเมื่อเดือนกรกฎาคม-สิงหาคม พ.ศ.2531 อันประกอบด้วย พรรคชาติไทย กิจสังคม ประชาธิปัตย์ ราษฎร มวลชน สหประชาชาติไทย ด้วยคะแนนเสียงรวมทั้งหมด 220 คะแนน หลังจากการเลือกตั้งทั่วไปเมื่อวันที่ 27 กรกฎาคม 2531 ภายหลังจากที่พลเอกเปรม ติณสูลานนท์ไม่รับตำแหน่งนายกรัฐมนตรี ทำให้พลเอกชาติ ชุณหะวัณได้เข้ามาเป็นนายกรัฐมนตรีและเริ่มการประชุมสภาผู้แทนราษฎรนัดแรกวันที่ 3 สิงหาคม 2531 ประชุมคณะรัฐมนตรีนัดแรกเมื่อวันที่ 30 สิงหาคม 2531

รัฐบาลพลเอกชาติชาย ชุณหะวัณ ในระยะแรกถูกวิพากษ์วิจารณ์อย่างหนักเกี่ยวกับความศรัทธาต่อบุคคลบางคน ที่เข้ามาดำรงตำแหน่งรัฐมนตรี โดยเฉพาะ ร.ต.อ.เฉลิม อยู่บำรุง อดีตฝ่ายค้านคนสำคัญ และนายวัฒนา อัศวเหม รองหัวหน้าพรรคราษฎร ฯลฯ

หลังจากสถานการณ์วิกฤติการณ์เสื่อมความศรัทธาของรัฐบาลชาติชายค่อยคลี่คลายลง รัฐบาลก็ถูกยื่นญัตติเปิดอภิปรายไม่ไว้วางใจ โดยนายสันติ ชัยวิรัตนะ รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงมหาดไทย ถูกกล่าวหาในเรื่องการขูดเจาะปอบาดาล ผลการลงมติ ปรากฏว่าฝ่ายรัฐบาลสามารถช่วยให้นายสันติพ้นจากข้อกล่าวดังกล่าวด้วยคะแนนเสียง 206 คะแนน ต่อ 142 คะแนน แต่นายสันติก็ได้ถูกโจมตีอย่างหนักในระยะเวลาต่อมา เนื่องจากตอบข้อกล่าวหาในสภาฯไม่ชัดเจน

ภายหลังการนัดประชุมสภามัยสามัญในปี 2532 ก็มีการเคลื่อนไหวเพื่อยื่นญัตติเปิดอภิปรายไม่ไว้วางใจรัฐมนตรีเป็นรายบุคคล โดยฝ่ายค้านได้รวบรวมประเด็นต่าง ๆ เรื่อยมาตั้งแต่ช่วงปิดสมัยประชุม และมีการยื่นอภิปรายไม่ไว้วางใจรัฐมนตรี 4 คน ได้แก่ พล.ต.สนั่น ขจรประศาสน์ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ นายสุปิน ปิ่นขยัน รัฐมนตรีว่าการกระทรวงพาณิชย์ นายประจวบ ไชยสาส์น รัฐมนตรีว่าการกระทรวงวิทยาศาสตร์เทคโนโลยีและการพลังงาน และ ร.ต.อ.เฉลิม อยู่บำรุง รัฐมนตรีประจำสำนักนายกรัฐมนตรี

การอภิปรายซึ่งมีขึ้นในวันที่ 19 กรกฎาคม ประเด็นส่วนใหญ่ที่ฝ่ายค้านใช้โจมตีรัฐบาลเกี่ยวกับพฤติกรรมในการบริหารของรัฐมนตรีที่สื่อแสดงไปในทางไม่โปร่งใสและไม่น่าไว้วางใจ ทว่ารัฐบาลก็สามารถประคองตัวต่อไปได้ โดยผลการลงมติปรากฏว่า พล.ต.สนั่นได้รับคะแนนเสียง 186 คะแนนต่อ 89 คะแนน นายสุปินได้คะแนน 209 คะแนนต่อ 70 คะแนน นายประจวบได้คะแนนเสียง 206 คะแนนต่อ 88 คะแนน และ ร.ต.อ.เฉลิมได้คะแนนเสียง 210 คะแนน ประเด็นที่ฝ่ายค้านโจมตีมากที่สุดก็คือ กรณี พล.ต.สนั่น ขจรประศาสน์ เรื่องการจัดซื้อปุ๋ยที่มีความไม่โปร่งใส จนนำไปสู่กรณี การหักหลังระหว่างกลุ่มส.ส.ของพรรคร่วมรัฐบาลในที่สุด

ต่อมาเกิดปัญหาความขัดแย้งกันระหว่างพล.อ.ชวลิต ยงใจยุทธ ผู้บัญชาการทหารบก และรักษาการผู้บัญชาการทหารสูงสุดกับม.ร.ว.สุขุมพันธุ์ ที่ปรึกษานโยบายนายกรัฐมนตรี เกี่ยวกับการวิจารณ์ปัญหาการทุจริตคอร์รัปชันในคณะรัฐบาลและในกองทัพ จนทำให้นายทหารระดับคุมกองกำลังในกองทัพเกิดความไม่พอใจ ถึงกับมีการชุมนุมกันเพื่อแสดงพลังครั้งใหญ่ที่โรงแรมไฮแอท เซ็นทรัลลาดพร้าว จนพลเอกชาติชาย ชุณหะวัณ ดัดสันใจให้ม.ร.ว.สุขุมพันธุ์ ลาออกจากตำแหน่งที่ปรึกษาฯ เพื่อสร้างบรรยากาศของรัฐบาลให้ดีขึ้นในช่วงเดือนสิงหาคม

ปัญหาความขัดแย้งในเรื่องต่างๆของรัฐบาลชาติชาย ปรากฏให้เห็นเป็นระยะๆ โดยเฉพาะความขัดแย้งระหว่างที่ปรึกษากันพิชฌุโลกกับกระทรวงต่างประเทศ จนในที่สุด เรื่องสิ้นสุดลงเมื่อพล.อ.อ. สิทธิ เศวตศิลา รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศ ประกาศนโยบายชัดเจนให้ผู้นำรัฐบาลเป็นผู้ดำเนินนโยบายต่างประเทศเป็นหลัก

การปรับปรุงคณะรัฐมนตรีในเดือนมกราคม 2533 มีเพียงการสับเปลี่ยนตำแหน่ง พล.ต. อ.ประมาณ อติเรกสาร รัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย กับนายบรรหาร ศิลปอาชา รัฐมนตรีว่าการกระทรวงอุตสาหกรรมเท่านั้น ต่อมาเกิดการเคลื่อนไหวเพื่อผลักดันให้พล.อ. ชวลิต เข้าร่วมรัฐบาล โดยมีการเจรจาระหว่างพล.อ.ชาติชายกับพล.อ.ชวลิตโดยตรง ในช่วงวันที่ 4-5 มีนาคม 2533 กระทั่งวันที่ 27 มีนาคม 2533 พล.อ.ชวลิต จึงได้ประกาศอำลากองทัพพร้อมกับเข้ารับตำแหน่งรัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหม และรองนายกรัฐมนตรี ในวันที่ 28 มีนาคม 2533 เขาได้แสดงบทบาท สนับสนุน และวิจารณ์จุดอ่อนของรัฐบาล เพื่อกดดันให้ พล.อ.ชาติชายแก้ไขโดยเร็ว โดยเฉพาะภาพพจน์ความทุจริตของรัฐมนตรีร่วมรัฐบาล

ภายหลังเปิดสภามัยสามัญในเดือนพฤษภาคม 2533 ฝ่ายค้านที่รวบรวมรายชื่อกันมาตั้งแต่ปิดสมัยประชุม สามารถยื่นญัตติเปิดอภิปรายไม่ไว้วางใจรัฐบาลทั้งคณะสำเร็จ โดยมีการอภิปรายขึ้นในวันที่ 18-20 ก.ค. 2533 ประเด็นการอภิปรายยังคงเน้นในเรื่องพฤติกรรมที่สื่อความทุจริตของรัฐมนตรีร่วมรัฐบาลอยู่เช่นเดิมโดยเฉพาะนายสันติ ชัยวิรัตนะ รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงมหาดไทย นายภิญญา ช่วยปลอด รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงพาณิชย์ และในการลงมติเมื่อวันที่ 21 กรกฎาคม ฝ่ายรัฐบาลชนะด้วยคะแนนเสียง 220 ต่อ 38 เสียง

ก่อนที่ญัตติเปิดอภิปรายไม่ไว้วางใจทั้งคณะจะเข้าสู่การประชุม ได้เกิดปัญหาความขัดแย้งกันระหว่างพล.อ.ชวลิต ยงใจยุทธกับ ร.ต.อ.เฉลิม อยู่บำรุง ส่งผลให้เกิดการแสดงพลังของฝ่ายทหารที่ไม่พอใจร.ต.อ.เฉลิม อยู่บำรุงและ พล.อ.ชาติชาย ชุณหะวัณ ในที่สุดพล.อ.ชวลิต ยงใจยุทธ ได้ตัดสินใจลาออกจากตำแหน่งเมื่อวันที่ 11 มิถุนายน 2533 วันเดียวกับที่พล.อ. ชาติชายเดินทางไปเยือนสหรัฐอเมริกา และกลับมาแก้ไขสถานการณ์ได้สำเร็จ จนผ่านการเปิดอภิปรายไม่ไว้วางใจทั้งคณะไปได้ อย่างไรก็ตาม แรงกดดันต่อพรรคฝ่ายค้านและกลุ่มพลังภายนอกทำให้พล.อ.ชาติชาย ชุณหะวัณตัดสินใจปลดนายสันติ ชัยวิรัตนะ เมื่อวันที่ 15 สิงหาคม และนายภิญญา ช่วยปลอดในเวลาต่อมา การปลดนายสันติ ออกจากตำแหน่งรัฐมนตรีร่วมรัฐบาล ได้นำไปสู่การเปิดโปงผู้นำพรรคกิจสังคมอย่างหนัก ในเรื่องการส่งเสริมให้หาเงินเข้า

พรรค รวมทั้งโครงการโทรศัพท์ 3 ล้านเลขหมาย จนกลายเป็นความขัดแย้งที่ก่อตัวภายในพรรคชาติไทย ในฐานะพรรคแกนนำ โดยมีส.ส.ส่วนหนึ่งกดดันให้พลเอกชาติชายปลดพรรคกิจสังคมออกจากพรรคร่วมรัฐบาล และดึงเอาพรรคเอกภาพเข้ามาแทนที่ แต่พล.อ.ชาติชายยืนยันความคิดเดิมไม่ตัดพรรคกิจสังคมออก พร้อมกันนั้นได้ดึงเอาพรรคปวงชนชาวไทยเข้ามาเสริมในการปรับคณะรัฐมนตรีครั้งที่ 2 เมื่อวันที่ 27 สิงหาคม 2533 ทำให้คะแนนเสียงของรัฐบาลเพิ่มจาก 229 เสียงเป็น 246 เสียง ทว่า ก็ไม่อาจคลี่คลายความตึงเครียดลงได้ ขณะเดียวกันการเคลื่อนไหวภายในพรรคกิจสังคม ทำให้พล.อ.สิทธิ เศรษฐศิลา ต้องลาออกจากหัวหน้าพรรค เมื่อวันที่ 14 กันยายน 2533 และพล.อ.ชาติชายได้ผลักดันให้พล.ต.ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ปราโมช กลับเข้ามารับตำแหน่งหัวหน้าพรรคกิจสังคมอีกวาระหนึ่ง ทั้งนี้ เพื่อแก้ไขสถานการณ์วิกฤตภายในพรรคกิจสังคมจากการเปิดโปงของนายสันติ และการกดดันของฝ่ายกองทัพ

จากการปรับค.ร.ม.ครั้งที่ 2 ซึ่งยังไม่มีมีการปลดร.ต.อ.เฉลิม อยู่บำรุงออกจากรัฐบาล ยังผลให้มีการเคลื่อนไหวกดดันพล.อ.ชาติชาย จากฝ่ายทหาร ที่ดำเนินมาอย่างต่อเนื่อง โดยเฉพาะการเสนอที่กลายเป็นสัญญาสุภาพบุรุษระหว่างผู้นำรัฐบาลและผู้นำกองทัพที่ให้ไว้ต่อกันอย่างชัดเจน เมื่อต้านทานแรงกดดันทั้งภายนอกและภายในรัฐบาลต่อไปไม่ไหว พล.อ.ชาติชาย ชุณหะวัณ ตัดสินใจปรับคณะรัฐมนตรีอีกวาระหนึ่งเป็นหนที่ 3 ในวันที่ 22 พ.ย.2533 โดยได้ย้ายร.ต.อ.เฉลิม อยู่บำรุง จากตำแหน่งรัฐมนตรีประจำสำนักนายกรัฐมนตรีไปเป็นรัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงศึกษาธิการ สลับกันกับนายสรอรรถ กลิ่นประทุม แต่ก็ไม่สามารถสร้างความพอใจและการยอมรับจากฝ่ายต่างๆได้ โดยเฉพาะจากกองทัพและพรรคฝ่ายค้าน ซึ่งต่างพากันโจมตีพล.อ.ชาติชาย ชุณหะวัณอย่างหนัก ที่ไม่รักษาสัญญา ผิดคำพูด ไม่ยึดมั่นในสัจจะ กระทั่งพล.อ.ชาติชาย ต้องตัดสินใจด้วยการลาออกจากตำแหน่งนายกรัฐมนตรี ในวันที่ 8 ธันวาคม 2533

การจัดตั้งรัฐบาล"ชาติชาย 2" ภายใต้การผสมใหม่ของ 5 พรรคการเมือง อันประกอบไปด้วยพรรคชาติไทย 96 เสียง พรรคเอกภาพ 62 เสียง พรรคประชากรไทย 31 เสียง พรรคราษฎร 21 เสียง พรรคปวงชนชาวไทย 17 เสียง รวมคะแนนเสียงเบ็ดเสร็จ 227 เสียง เมื่อวันที่ 14 ธันวาคม 2533 พล.อ.ชาติชาย ชุณหะวัณได้กลับมาเป็นนายกรัฐมนตรีอีกครั้งหนึ่ง ส่วนพรรคขฝ่ายค้านมีเสียงเพียง 130 เสียง

ความเคลื่อนไหวของสถานการณ์ทางการเมืองที่ดำเนินมาตามลำดับ นับตั้งแต่พล.อ.ชาติชายขึ้นมาดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรี จนกระทั่งต้องตัดสินใจลาออก แล้วกลับมารับตำแหน่งใหม่ได้ก่อให้เกิดปัญหากระทบกระเทือนเสถียรภาพของรัฐบาลอย่างต่อเนื่อง โดยมีสาเหตุสำคัญจากพฤติกรรมในทางการบริหารงานของรัฐมนตรีบางคนไม่เป็นที่ไว้วางใจ และทำให้เกิดความเคลือบแคลงสงสัยในทัศนคติของกลุ่มพลังต่างๆในสังคม ตลอดจนจนภาพพจน์ของพรรคการเมืองร่วมรัฐบาลอื่น ก็พบว่าเผชิญกับปัญหาความขัดแย้งอย่างเห็นได้ชัด อันทำให้เกิดผล

กระทบต่อรัฐบาลโดยส่วนรวมด้วย ประเด็นปัญหาภาพพจน์และความขัดแย้งดังกล่าวส่งผลให้เกิดกระแสกดดันจากกลุ่มพลังต่างๆ ทั้งจากกองทัพและกลุ่มพลังนอกรัฐอื่นๆ¹¹¹

ต่อมา ได้มีการรื้อฟื้นคดี "วันลอบสังหาร" ขึ้นมาอีกครั้ง โดยมีความพยายามที่จะยกประเด็นที่เกี่ยวพันกับ "สถาบันพระมหากษัตริย์" และขยายวงออกไปเป็นประเด็นทางการเมืองว่าเกี่ยวข้องกับคนใกล้ชิดของพล.อ.ชาติชาย ทำให้เกิดความเปราะบางในรัฐบาลชาติชาย ขึ้นทันที¹¹² ห้ามกลางกระแสข่าวว่าจะมีการปลดผู้บัญชาการทหารบก และผู้บัญชาการทหารสูงสุดออกจากตำแหน่ง

ปรากฏการณ์ทางการเมืองทั้งหมดเหล่านี้ เป็นลำดับความตึงเครียดทางการเมือง ซึ่งก่อให้เกิดวิกฤตความชอบธรรมในรัฐบาลพล.อ.ชาติชาย ชุณหะวัณ จนนำมาสู่การรัฐประหารของคณะร.ส.ช.เมื่อวันที่ 23 กุมภาพันธ์ 2534

4.5.2 เหตุการณ์สำคัญที่เกี่ยวข้องเนื่องในการทำรัฐประหาร มีดังต่อไปนี้

วันที่ 1-23 กุมภาพันธ์ 2534 มีกระแสข่าวว่าพล.อ.ชาติชาย ได้สั่งการให้มีการเร่งคำสั่งปลด พล.อ.สุนทร คงสมพงษ์ และ พล.อ.สุจินดา คราประยูร ออกจากตำแหน่งทางกองทัพ โดยได้ลงนามเรียบริบร้อย และเตรียมที่จะนำเข้าทูลเกล้าในระหว่างที่จะนำพล.อ.อาทิตย์เข้าเฝ้าถวายสัตย์ปฏิญาณต่อพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ณ พระตำหนักภูพิงศ์ราชนิเวศน์จ.เชียงใหม่ในวันที่ 23 กุมภาพันธ์ 2534 เพื่อรับตำแหน่งรัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงกลาโหม ทั้งนี้ โดยคำสั่งทั้งหมดดำเนินการเสร็จเรียบริบร้อย ในเวลา 20.30 น. ของวันที่ 22 กุมภาพันธ์ 2534¹¹³ กระแสข่าวดังกล่าว ได้ก่อให้เกิดความวิตกกังวลใจให้กับนายทหารระดับสูงหลายคน ทำให้เกิดการเคลื่อนไหวทางการเมือง¹¹⁴ ดังนี้

วันที่ 22 กุมภาพันธ์ 2534

คืนวันที่ 22 กุมภาพันธ์ 2534 นายทหารระดับผู้บังคับบัญชากองพันจำนวนหนึ่งเข้าพบ พล.อ.ชาติชาย ชุณหะวัณที่บ้านราชครูพร้อมกับเชิญให้นายกฯไปคุยกันนอกบ้าน แต่พล.อ. ชาติชายปฏิเสธคำเชิญดังกล่าว และได้สั่งการให้จัดกำลังตำรวจเข้ามาเสริมที่บริเวณทางเข้าบ้านพักทุกด้าน โดยเมื่อเวลาประมาณ 24.00 น. วันที่ 22 กุมภาพันธ์ 2534 มีเจ้าหน้าที่ตำรวจจากกองบังคับการสายตรวจและปฏิบัติการพิเศษ(หน่วย 191)จำนวนประมาณ 20 นาย พร้อมกับรถสายตรวจ 191 จำนวน 9 คัน ได้ตั้งด่านที่ซอยราชครูโดยแบ่งกำลังเป็นสองจุด จุดแรกบริเวณก่อนถึงหลังบ้านนายกรัฐมนตรี โดยด่านตรวจทั้งสองได้สอบถามรถยนต์ที่จะเข้าไปในบริเวณดังกล่าว

¹¹¹ "ต้นสัปดาห์กับมติชนสุดสัปดาห์", มติชนสุดสัปดาห์ 11 (6 มกราคม 2534), น.8-13.

¹¹² "จากคดีลอบสังหาร"ปลด"บิ๊กสุ"-ซูบักเต้", สยามรัฐสัปดาห์วิจารณ์ 37 (24 กุมภาพันธ์-2 มีนาคม 2534), น.9.

¹¹³ เรื่องเดียวกัน, น.17.

¹¹⁴ "ปฏิวัติ," มติชน (24 กุมภาพันธ์ 2534), น.8.

ซึ่งรถยนต์เหล่านั้นเป็นของผู้พักอาศัยใกล้เคียงบ้านนายกรัฐมนตรี การตั้งด่านตรวจนี้เป็นที่สนใจของบรรดาผู้สื่อข่าว ซึ่งได้มาสังเกตการณ์จำนวนมาก

ความเคลื่อนไหวด้านกองกำลัง อันผิดปกตินี้ ดำเนินไปในคืนวันที่ 22 ต่อเนื่องถึงเช้าวันที่ 23 กุมภาพันธ์ 2534 และเมื่อเวลาเกือบเที่ยงคืนของวันที่ 22 กุมภาพันธ์ 2534 พล.ต. อ.สวัสดิ์ อมรวิวัฒน์ อธิบดีกรมตำรวจได้ติดต่อกับนายตำรวจระดับสูง แจ้งว่ามีข่าวคราวความเคลื่อนไหวที่ผิดปกติ ซึ่งสอดคล้องกับข่าวเมื่อกลางวันของวันที่ 22 กุมภาพันธ์ 2534 ว่า มีรถถังจำนวนหนึ่งวิ่งออกไปเติมน้ำมัน และเวลาเดียวกัน ก็มีรายงานข่าวว่าทหารกลุ่มหนึ่ง คาดว่าเป็นทหารราบได้เคลื่อนกำลังแต่ไม่ทราบจุดหมาย มีการคาดว่าจะออกไปตั้งกำลังอยู่ชานกรุง โดยอาจเป็นกองกำลังฝ่ายทหารที่ไม่เห็นด้วยกับการก่อการเคลื่อนไหวที่ออกมาสกัดกองกำลังของอีกฝ่ายหนึ่งที่มาจากต่างจังหวัด

ทางด้านความเคลื่อนไหวในกองปราบปราม ของกรมตำรวจ เมื่อเวลา 02.00 นาฬิกา วันที่ 23 กุมภาพันธ์ 2534 พล.ต.ต.เสรี เตมีย์เวส ผู้บังคับการกองปราบปรามได้เข้าไปที่กองปราบปรามสามยอด เพื่อตรวจสอบข่าวและให้เจ้าหน้าที่ตำรวจระดับสูงจำนวนหนึ่งอยู่ประจำในสำนักงานผู้บังคับการกองปราบปราม นอกจากนี้ ได้สั่งการให้จัดกำลังส่วนหนึ่งเตรียมพร้อมอยู่ในลานบริเวณกองปราบปราม¹¹⁵

วันที่ 23 กุมภาพันธ์ 2534

เมื่อ 11.00 น. พล.อ.ชาติชาย ชุณหะวัณและคณะประกอบด้วยพล.อ.อาทิตย์ กำลังเอก รองนายกรัฐมนตรี พ.ต.ต.ยงยุทธ สารสมบัติ เลขาธิการคณะรัฐมนตรี นายสุรเกียรติ์ เสถียรไทย ที่ปรึกษานายกรัฐมนตรี และนายบรรศักดิ์ อุวรรณโณ ที่ปรึกษานายกรัฐมนตรี จะได้เดินทางไปเข้าเฝ้าฯพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ที่จ.เชียงใหม่ ก่อนขึ้นเครื่องบิน พล.อ. สุนทร คงสมพงษ์ ผู้บัญชาการทหารสูงสุดที่เดินทางไปส่งพล.อ.ชาติชายที่สนามบินบ.น.6 ได้พยายามเจรจาคความกับพล.อ.ชาติชายอยู่เป็นเวลาประมาณ 10 นาที ขณะที่เครื่องบินกำลังแล่นอยู่บนรันเวย์นั้น นายทหารนอกเครื่องแบบ 7 นาย ซึ่งนั่งปะปนอยู่บนเครื่องบินได้แสดงตัวออกมาขอควบคุมคณะพล.อ.ชาติชาย โดยพล.อ.วีระศักดิ์ สิงห์เสนีได้เชิญตัวพล.อ.ชาติชายขึ้นรถแยกออกไป ทหารอีกกลุ่มหนึ่งได้นำตัวพล.อ.อาทิตย์ไปอีกทางหนึ่ง ที่เหลือถูกควบคุมไปไว้ที่ห้องประชุมกรมอากาศโยธิน ต่อมาเสนาธิการกองทัพอากาศได้มาชี้แจงกับสื่อมวลชนที่ถูกคุมตัวว่า ไม่ได้มีเจตนาร้าย แต่ต้องทำเพราะเกรงจะเสียแผน และได้ปล่อยตัวสื่อมวลชนเมื่อเวลา 16.00 น. แต่ยังคงคุมตัวบรรดาที่ปรึกษา เลขาธิการ กรม. และปลัดกระทรวงมหาดไทยเอาไว้¹¹⁶

¹¹⁵ เรื่องเดียวกัน, น.8.

¹¹⁶ เรื่องเดียวกัน, น.21.

4.5.3 ทิศนะฝ่ายรัฐบาลต่อการรัฐประหาร

จากการที่การตัดสินใจในทางการเมืองของพลเอกชาติชาย ส่วนหนึ่งมาจากแนวความคิดของคณะที่ปรึกษาด้านนโยบาย หรือที่เรียกกันว่า“บ้านพิษณุโลก” ดังนั้น การทำความเข้าใจต่อแนวความคิดเห็นของกลุ่มดังกล่าว จะทำให้การศึกษาปรากฏการณ์ทางการเมืองต่างๆ ในระหว่างนั้นชัดเจนมากยิ่งขึ้น

ในกรณีของการเคลื่อนไหวทางการเมืองของกองทัพ โดยเฉพาะช่วงระหว่างปลายปี 2533 ท่ามกลางกระแสข่าวลือเกี่ยวกับการรัฐประหาร และกระแสความไม่พอใจต่อข่าวการคอร์รัปชันของรัฐบาลของประชาชน ในทัศนะของคณะที่ปรึกษาแห่งบ้านพิษณุโลก มีความเห็นและประเมินว่าทหารจะไม่ทำรัฐประหารด้วยเหตุผลหลายประการประกอบกัน คือ

ประการที่หนึ่ง เชื่อว่าการปฏิวัติรัฐประหารเป็นเรื่องลำสมัย หากกระทำขึ้นย่อมจะถูกต่อต้านจากนานาชาติ และเป็นผลเสียต่อเศรษฐกิจและการเมืองอย่างลึกซึ้ง

ประการที่สอง เชื่อว่าการพัฒนาของทุนนิยม ได้อยู่ในฐานะครอบงำเหนือสังคมไทย โดยพิจารณาจากปัจจัยแห่งการเติบโตขยายตัวอย่างรวดเร็วของทุนในภาคเอกชน และที่เป็นจุดเด่นอย่างมาก ก็คือ ความเข้มแข็งเป็นลำดับของพรรคการเมืองอันถือตามทฤษฎีว่าเป็นตัวแทนผลประโยชน์แห่งระบอบทุนนิยม

ประการที่สาม เชื่อว่าภายในกองทัพไม่มีเอกภาพอย่างเพียงพอที่จะกระทำการยึดอำนาจได้อย่างเบ็ดเสร็จ เนื่องจากมีความมั่นใจในศักยภาพของพล.ต.มนูญ รูปขจรและผู้บัญชาการทหารสูงสุดว่ายังมีบารมีมากพอ ที่จะทำให้ผู้นำเหล่าทัพไม่กล้ากระทำการหรือกระทำการก็จะพบกระแสการต่อต้าน

จากเหตุผลและความเชื่อนี้ ได้นำไปสู่การหยั่งเชิงและท้าทายกองทัพ โดยไม่ยอมทำตาม“สัญญาสุภาพบุรุษ” ขณะเดียวกันกลับล่าแดนเข้าไปในกองทัพถึงขนาดเตรียมแต่งตั้ง พล.อ.อาทิตย์ กำลังเอกเป็นรัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงกลาโหม แต่ในที่สุด ปรากฏว่าคณะที่ปรึกษาแห่งบ้านพิษณุโลก ได้วิเคราะห์และประเมินสถานการณ์ผิดพลาด ผลที่เกิดขึ้นก็คือ กองทัพซึ่งเป็นผู้รับผิดชอบโดยตรงจากการรุกของรัฐบาล ภายใต้การนำของนายทหารตัดสินใจทำรัฐประหารเมื่อวันที่ 23 กุมภาพันธ์¹¹⁷

กล่าวได้ว่า รัฐประหารเดือนกุมภาพันธ์ 2534 เกิดขึ้นแบบสวนทางกับการวิเคราะห์ของนักทฤษฎีและนักวิชาการผู้เชี่ยวชาญในการวิเคราะห์สังคมไทย โดยเฉพาะในแง่ของ“การพัฒนาทุนนิยม” “การพัฒนาทางสังคม” หรือการขยายตัวของสิ่งที่นักวิชาการเรียกว่า “พลังการตลาด” ไม่อาจป้องกันหรือหัตทานกำลังทหารเพียงไม่กี่ร้อยคนที่ดำเนินการรัฐประหารแบบ “ไม่รู้ขีด

¹¹⁷“สุจินดา”เป็นนายกฯความเป็นจริงทางการเมืองในยุคแห่ง“รชช.”ที่“สุจินดา” ก็อยากจะปฏิเสฐ, มติชนสุดสัปดาห์ 12,603 (13 มีนาคม 2535),น.9.

ขวาง"¹¹⁸ และสามารถทำการรัฐประหารได้สำเร็จ โดยอาศัยสภาพการณ์ต่างๆไปที่กล่าวแล้วข้างต้น

4.5.4 ปัจจัยที่คณะร.ส.ช. รัฐประหารกับเหตุผลห้าข้อ

: ข้ออ้างรัฐประหาร

นับตั้งแต่ พ.ศ.2475- พ.ศ.2535 ได้มีการปฏิวัติรัฐประหารประสบความสำเร็จ 10 ครั้ง และความพยายามในการทำการรัฐประหารที่ล้มเหลวอีก 7 ครั้ง รวมเป็นจำนวนการแทรกแซงในทางการเมือง 17 ครั้ง ภายในระยะเวลา 60 ปี ดังนั้น โดยเฉลี่ยแล้วในระยะเวลา 3 ปี 6 เดือน จะมีการแทรกแซงของทหาร 1 ครั้ง

ปัญหาที่เกิดขึ้นกับประเทศที่ไม่มีเสถียรภาพทางการเมืองมักจะมีการเปลี่ยนรัฐบาลหรือผู้ปกครองประเทศ ไม่เป็นไปตามกติกาหรือระเบียบแบบแผนโดยสันติวิธี แต่กลับใช้ความรุนแรงและไม่ถูกต้องตามกฎหมาย ซึ่งในการทำการรัฐประหารยึดอำนาจทางการเมืองแทบทุกครั้ง สถาบันทหารมักอ้างเงื่อนไขและสถานการณ์ทางโครงสร้างทางการเมือง เศรษฐกิจ สังคม เป็นเหตุผลในการเข้ามาทำการรัฐประหารของสถาบันทหารแทบทุกครั้ง มีทั้งกระทำการได้สำเร็จและล้มเหลว

การทำการรัฐประหารเมื่อวันที่ 23 กุมภาพันธ์ 2534 กองทัพได้เข้ามาแทรกแซงทางการเมือง โดยการใช้กำลังเข้ายึดอำนาจทางการเมืองของรัฐบาลพล.อ.ชาติชาย ชุณหะวัณ โดยกลุ่มที่เรียกตัวเองว่าคณะร.ส.ช. ใช้เหตุผล 5 ประการเป็นข้ออ้างในการทำการรัฐประหารครั้งนี้ ได้แก่

1. พฤติการณ์การฉ้อราษฎร์บังหลวงของคณะผู้บริหารประเทศ
2. ข้าราชการการเมืองใช้อำนาจกดขี่ข่มเหงข้าราชการประจำ
3. รัฐบาลเป็นเผด็จการทางรัฐสภา
4. การทำลายสถาบันทหาร
5. การบิดเบือนคดีล้มล้างสถาบันพระมหากษัตริย์

จากเหตุผล 5 ประการ ที่คณะ ร.ส.ช. แฉลงการณ์ใช้เป็นข้ออ้างในการรัฐประหาร เมื่อวันที่ 23 กุมภาพันธ์ 2534 สามารถวิเคราะห์ได้ดังนี้

ประการแรก พฤติกรรมการเมืองการฉ้อราษฎร์บังหลวงของคณะผู้บริหารประเทศ กล่าวได้ว่า ทัศนคติของกลุ่มต่างๆในสังคม โดยเฉพาะในช่วงปลายปี 2534 เป็นต้นมา เห็นว่านักการเมืองอาศัยอำนาจตามตำแหน่งหน้าที่ทางการเมืองแสวงหาผลประโยชน์ให้กับตนเอง และพรรคพวกอย่างรุนแรงอย่างไม่เคยมีมาก่อน โดยอ้างถึงประโยชน์ที่ประชาชนจะได้รับ แต่แท้จริงแล้วเป็นการอำพรางการแสวงหาผลประโยชน์ในรูปแบบต่างๆ มีการคอร์รัปชันกันอย่างกว้างขวางในหมู่นักการเมือง รัฐมนตรี ข้าราชการและพนักงานรัฐวิสาหกิจ ด้านนายภักก็ไม่ได้เอาใจใส่ที่จะแก้ไขปัญหาย่างจริงจัง ทั้งยังให้เหตุผลแสดงความบริสุทธิ์ของผู้ถูกกล่าวหา ด้วยการยืนยันว่าหากผู้ใดประพฤติดีมิชอบ ให้นำใบเสร็จมายืนยัน การคอร์รัปชันได้เติบโตอย่างรวดเร็ว

¹¹⁸ วิเคราะห์การเมืองไทยก่อน ..กลียุค," ข่าวพิเศษ (24 ธ.ค.34), น.11.

เร็วและรุนแรง จนไม่สามารถจะหยุดยั้งได้ ปรากฏการณ์ทางการเมืองต่างๆ เช่น กรณีการกล่าวหา พล.ต.สนั่น ขจรประศาสน์ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ของพรรคฝ่ายค้าน ซึ่งเปิดอภิปรายไม่ไว้วางใจเกี่ยวกับการจัดซื้อปุ๋ยวิเศษจากบริษัทเกษตรรุ่งเรืองพืชผล / กรณี ร.ต.อ.เฉลิม อยู่บำรุง รัฐมนตรีประจำสำนักนายกรัฐมนตรี ถูกข้อกล่าวหาเกี่ยวกับการทำสัญญาเช่าเวลา และเลิกสัญญาระหว่างบริษัทผลิตเต็ลด์กับช่อง 9 อ.ส.ม.ท. ทำให้สูญเสียผลประโยชน์อันพึงได้ไปจำนวนมาก / กรณีการเปิดโปงของนายสันติ ชัยวิรัตนะ เกี่ยวกับผู้ใหญ่ในพรรคกิจสังคมที่สั่งให้หาเงินเข้าพรรค 500 ล้านบาท / กรณี โครงการขยายเลขหมายโทรศัพท์ 3 ล้านเลขหมาย ซึ่งมีมูลค่าถึง 150,000 ล้านบาทของนายมนตรี พงษ์พาณิชย์ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงคมนาคม ว่าคณะรัฐมนตรีผ่านโครงการนี้ง่ายไปควรนำมาทบทวนกันใหม่ และกรณี รถไฟฟ้า บริษัทลาวาลิน มูลค่า 45,000 ล้านบาท เสนอโดยนายบรรหาร ศิลปอาชา เป็นสิ่งที่ตอกย้ำความเชื่อในความไม่โปร่งใสของรัฐบาลชาติชายได้เป็นอย่างดี

ประเด็นการคอร์รัปชัน ถือได้ว่า เป็นสาเหตุสำคัญที่คณะรักษาความสงบเรียบร้อยแห่งชาติขึ้นมาอ้าง เพื่อสร้างความชอบธรรมในการยึดอำนาจโค่นรัฐบาลพล.อ.ชาติชาย ทั้งๆที่รัฐบาลเกือบทุกยุคสมัยก็ปรากฏว่ามีการคอร์รัปชันทั้งสิ้น แต่ประเด็นสำคัญอยู่ที่ว่า ชาวการคอร์รัปชันของรัฐบาลชาติชาย มีระดับของความรุนแรงสูง และขณะนั้นเกิดกระแสความไม่พอใจและการวิพากษ์วิจารณ์รัฐบาลขึ้นทั่วทั้งสังคม ทำให้คณะร.ส.ช.สามารถยกขึ้นมาเป็นข้ออ้างสอดคล้องกับกระแสสังคมในขณะนั้นอย่างเหมาะสมทีเดียว

ทั้งนี้ โดยจะเห็นว่า ในภายหลัง คณะกรรมการตรวจสอบทรัพย์สินที่มีพล.อ.สิทธิ จิรโรจน์ เป็นประธาน ซึ่งร.ส.ช.ตั้งขึ้นมาอายัดทรัพย์สินและยึดทรัพย์บุคคลต่าง ๆ นั้น ไม่ได้เป็นไปตามกระบวนการยุติธรรม หรือมีกฎหมายมารับรองแต่อย่างใด นอกจากอำนาจของคณะร.ส.ช.¹¹⁹ การสั่งยึดทรัพย์สิน อดีตรัฐมนตรีหลายคน ก็เป็นแต่เพียงการอายัดทรัพย์สินอดีตรัฐมนตรี ยังไม่ปรากฏว่ามีการอายัดทรัพย์สินของข้าราชการและพนักงานรัฐวิสาหกิจระดับสูงตามคำชี้แจงประการแรกของร.ส.ช.เลย เพราะเป็นที่เข้าใจว่า ถ้าปราศจากความร่วมมือของข้าราชการประจำ และพนักงานประจำแล้ว นักการเมืองไม่มีทางที่จะคอร์รัปชัน กอบโกยผลประโยชน์ได้ ซึ่งไม่เหมือนกับข้าราชการประจำซึ่งสามารถทำได้ตลอดเวลา¹²⁰

ยิ่งกว่านั้นหลังจากการยึดอำนาจ บุคคลสำคัญของร.ส.ช.คือพลเอกสุจินดา คราประยูร รองประธานสภาร.ส.ช.ยังได้เรียกร้องให้มีการออกกฎหมายหรือแก้ไขกฎหมายเกี่ยวกับการป้องกันและปราบปรามการทุจริตประพฤติมิชอบในวงราชการและการเมืองสมัยใหม่ เพื่อให้การป้องกันและปราบปรามการคอร์รัปชันมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น สมกับเจตนารมณ์ของร.ส.ช. ทว่า

¹¹⁹ ส.ศิวรักษ์, วิพากษ์รสช. ลอกกราบนายอานันท์ ปันยารชุน (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์สมาพันธ์, 2535), น.32.

¹²⁰ ปราโมทย์ นาคทรพรพ, จดหมายถึงนายเข้ม เย็นยิ่ง: ปรทศน์การเมืองไทย, น.111.

จากวันนั้นถึงวันที่พลเอกสุจินดา คราประยูรได้ขึ้นมาเป็นนายกรัฐมนตรี ก็ไม่ได้ดำเนินการแต่อย่างใด ในอันที่จะป้องกันและปราบปรามการคอร์รัปชัน ซึ่งตนเองเคยแสดงความรังเกียจอย่างจริงจัง คงปล่อยให้ดำเนินไปตามที่เคยถือปฏิบัติกันมา ดังนั้น จึงพิสูจน์ได้ว่า ร.ส.ช. ไม่ได้หวังผลในการป้องกันและปราบปรามการคอร์รัปชันตามที่ให้เหตุผลเอาไว้ ขณะเดียวกันกลับนำบุคคลที่ต้องสงสัยในความสุจริตและเคยถูกคณะกรรมการของ ร.ส.ช. สอบสวนความร่ำรวยมาแล้ว เช่น นายมนตรี พงษ์พานิช นายเสนาะ เทียนทอง นายสันติ ชัยวิรัตน์ นายวัฒนา อัครเวม นายบรรหาร ศิลปอาชา และนายสมักร สุนทรเวช เข้าร่วมในคณะรัฐมนตรีอีกด้วย¹²¹

จากเหตุผลเหล่านี้ ชี้ให้เห็นว่าประเด็นปัญหาการคอร์รัปชันเป็นข้ออ้าง เพื่อสร้างความชอบธรรมให้กับตนเองในการเข้ามายึดอำนาจของ ร.ส.ช.

ประการที่สอง ข้าราชการการเมืองใช้อำนาจกดขี่ข่มเหงราชการประจำ

จากข้อกล่าวหาที่ว่า การที่ข้าราชการการเมืองได้เข้าไปมีบทบาทและอำนาจสูงสุดในแต่ละส่วนราชการ ได้ถือโอกาสสร้างบารมีทางการเมือง โดยการหาสมัครพรรคพวกเพื่อแสวงหาประโยชน์ให้ตนเองและพรรคพวก ทำให้ข้าราชการประจำถูกข่มเหงรังแก นับได้ว่า เป็นการทำลายขวัญกำลังใจ และขนบธรรมเนียมประเพณีข้าราชการอย่างไม่เคยมีมาก่อน ทว่า เมื่อคณะ ร.ส.ช. เข้ามายึดอำนาจทางการเมือง กลับกระทำการทางการเมือง อันแสดงถึงการเล่นพรรคเล่นพวกเช่นกัน ดังจะเห็นได้จากกรณีการย้ายนายศรีภูมิ สุขเนตร ให้ไปประจำสำนักนายกรัฐมนตรี และได้แต่งตั้งนายมหิตล จันทรางกูร อดีตรองปลัดกระทรวงคมนาคม มาเป็นปลัดกระทรวงคมนาคม กรณีคณะรักษาความสงบเรียบร้อยแห่งชาติ มีคำสั่งให้พลตำรวจเอกสนอง วัฒนารางกูร รองอธิบดีกรมตำรวจไปสำรวจราชการที่สำนักนายกรัฐมนตรี ขณะเดียวกัน มีคำสั่งย้าย พล.ต.เสรี เตมียเวส ผู้บังคับการกองปราบปรามไปช่วยราชการที่กองบัญชาการตำรวจภูธร 2 การกระทำเหล่านี้ ล้วนเป็นการสวนทางกับความรู้สึกของประชาชน และไม่รักษาสัจจะวาจาที่คณะรักษาความสงบเรียบร้อยแห่งชาติที่แถลงการณ์เอาไว้ ในด้านหนึ่งกลับเป็นการลิดลอนของชอบธรรมของตน อีกทั้งยังสะท้อนถึงการใช้ประเด็นดังกล่าวมาเป็นข้ออ้างในการรัฐประหารอีกด้วย

ประการที่สาม รัฐบาลเป็นเผด็จการทางรัฐสภา

ประเด็นที่คณะ ร.ส.ช. กล่าวหา ก็คือ นายกษ.ในฐานะหัวหน้ารัฐบาลร่วมมือกับพรรคการเมืองร่วมรัฐบาล รวมทั้งคณะที่ปรึกษานายกรัฐมนตรีบ้านพิษณุโลก พยายามสร้างภาพว่าประเทศมีการปกครองแบบประชาธิปไตย แต่ความจริงกลับเป็นการรวมอำนาจการปกครอง และนำประเทศไปสู่การปกครองในรูปแบบเผด็จการรัฐสภา ทั้งนี้ก็เพื่อให้ผลประโยชน์ตกไปอยู่กับพรรคพวกของตนเองทั้งสิ้น ดังจะเห็นว่า การจัดตั้งรัฐบาลชาติชาย 1 ประกอบด้วย 6 พรรค ได้แก่ พรรคชาติไทย พรรคกิจสังคม พรรคประชาธิปไตย พรรคราษฎร พรรคมวลชน พรรคสหประชาธิปไตย ต่อมา มีการดึงพรรคปวงชนชาวไทยเข้ามาเพิ่ม ทำให้มีเสียงเพิ่มเป็น 246 เสียง

¹²¹ "ผลประโยชน์ที่ขัดกัน," ไทยรัฐ (วันเสาร์ที่ 2 พฤษภาคม 2535), น.3.

และรัฐบาลชาติชาย 2 ประกอบด้วย 5 พรรค ได้แก่ พรรคชาติไทย พรรคเอกภาพ พรรคประชากรไทย พรรคราษฎร พรรคปวงชนชาวไทย รวมเสียง 227 คะแนนเสียง ซึ่งเป็นสภาวะที่รัฐบาลมีคะแนนเสียงมากเกินไป นำไปสู่สภาวะเผด็จการทางรัฐสภา

ในการปกครองระบอบประชาธิปไตยระบบรัฐสภา การจัดตั้งรัฐบาลนั้น มีหลักการอยู่ว่า ต้องอาศัยการมีเสียงข้างมากในสภาผู้แทนราษฎรเป็นพื้นฐาน ซึ่งอาจจะเป็นพรรคเดียวจัดตั้งรัฐบาลดังเช่น อังกฤษ หรือ กรณีไม่มีพรรคใดมีเสียงข้างมากเด็ดขาด ก็สามารถจัดตั้งรัฐบาลผสม โดยการรวมหลายพรรคเข้าด้วยกัน เพื่อให้มีคะแนนเสียงเกินกว่าครึ่งในสภาผู้แทนราษฎร ทั้งนี้ โดยมีเหตุผลที่ว่าต้องการให้รัฐบาลมีความมั่นคง และเสถียรภาพ บนพื้นฐานของการยอมรับระบบเสียงข้างมากตามระบอบประชาธิปไตย ทั้งนี้ โดยการให้ความเคารพ และยอมรับฟังเสียงข้างน้อยด้วย

ส่วนเผด็จการรัฐสภานั้น มีตัวอย่างให้เห็นในการปกครอง โดยระบบการแยกอำนาจฝ่ายบริหารกับฝ่ายนิติบัญญัติอย่างเด็ดขาด เช่น สหรัฐอเมริกา ที่ปล่อยให้ฝ่ายนิติบัญญัติขัดขวางบริหาร ดังเช่น การไม่อนุมัติกรณีงบประมาณ การแต่งตั้งผู้พิพากษา การแต่งตั้งรัฐมนตรี เป็นต้น¹²²

ดังนั้น การที่คณะร.ส.ช.กล่าวอ้างว่ารัฐบาลชาติชายเป็นเผด็จการทางรัฐสภา จึงเห็นได้ชัดว่าเป็นเพียงข้ออ้างในการดำเนินการทางการเมืองเท่านั้น

ประเด็นที่สี่ การทำลายสถาบันทหาร

ปรากฏการณ์ความขัดแย้งทางการเมืองระหว่างรัฐบาลกับกองทัพ ไม่ว่าจะเป็นกรณีลิตเติ้ลดิก รถวิทยุสื่อสารเคลื่อนที่ การไม่ปลดร้อยตำรวจเอกเฉลิม อยู่บำรุง กล่าวได้ว่าเป็นความขัดแย้งระหว่างตัวบุคคล โดยคู่กรณีก็คือ พลเอกสุนทร คงสมพงษ์กับร้อยตำรวจเอกเฉลิม อยู่บำรุง และผู้นำกองทัพกับพลเอกชาติชาย แต่ประเด็นที่สำคัญก็คือ การจะปลดผู้นำของกองทัพขณะนั้น คือ พลเอกสุนทร คงสมพงษ์ และพลเอกสุจินดาคราประยูร เห็นได้ชัดว่าเป็นการทำลายผลประโยชน์เฉพาะผู้นำกองทัพ ซึ่งเป็นสาเหตุสำคัญของการรัฐประหารเท่านั้น ดังนั้น การชูประเด็นการทำลายสถาบันทหาร จึงเป็นเพียงข้ออ้างในการทำรัฐประหาร ทั้งนี้ก็เพื่อสร้างความรู้สึกอันหนึ่งอันเดียวกันให้เกิดขึ้นแก่บรรดาเหล่าทหาร อย่างไรก็ตาม หากจะนับว่าคำพูดของร.ต.อ.เฉลิม และการไม่ปลดของพลเอกชาติชาย เป็นการดูหมิ่นกองทัพแล้ว ก็นับว่าเป็นแต่เพียงปลายเหตุของการรัฐประหารเท่านั้น

อย่างไรก็ตามประเด็นที่น่าสนใจ ก็คือ การพัฒนาประเทศไปสู่ระบอบประชาธิปไตยนั้น ทหารจำเป็นต้องมีระเบียบวินัยที่เข้มงวดกวดขัน เชื่อฟัง และปฏิบัติตามคำสั่งของผู้บังคับบัญชาอย่างเคร่งครัด โดยต้องยึดหลักการที่ว่า "ศักดิ์ศรีของทหารอยู่ที่วินัย เพราะวินัยเป็นกำลังสำคัญ

¹²² เรื่องเดียวกัน, น.108.

ของกองทัพ แต่การที่กองทัพประกาศว่า “ศักดิ์ศรีอยู่เหนือวินัย” จึงไม่ถูกต้องและไม่สอดคล้องกับสังคมประชาธิปไตย¹²³

ประการที่ห้า การบิดเบือนคติลัทธิสถาบันพระมหากษัตริย์

สาระสำคัญที่คณะร.ส.ช.กล่าวหาประเด็นนี้ ก็คือ เมื่อปี 2525 พล.ต.มณูญ รูปขจรและพรรคพวกได้วางแผนทำลายล้างราชวงศ์จักรี เพื่อล้มล้างสถาบันพระมหากษัตริย์และเปลี่ยนแปลงการปกครองประเทศไปสู่แบบที่ตนเองและคณะกำหนดไว้ กล่าวคือ มีการลอบสังหารพล.อ.เปรม และพล.อ.อาทิตย์ และการเตรียมการลอบปลงพระชนม์สมเด็จพระนางเจ้าพระบรมราชินีนาถ รวมทั้งสิ้น 9 ครั้ง แต่กระทำการไม่สำเร็จ ในที่สุดพล.ต.มณูญและพรรคพวกจำนวนถึง 43 คนถูกจับกุม จากนั้น ได้รับการช่วยเหลือจากกลุ่มบุคคลผู้มีอิทธิพลทางการเมืองให้ได้รับการประกัน โดยการอุ้มชูของพล.อ.ชาติชาย โดยเฉพาะความโยงโยนของคติลัทธิสถาบันพระมหากษัตริย์ ที่เกี่ยวพันไปถึงคนใกล้ชิดของพล.อ.ชาติชาย คือนายไกรศักดิ์ ชุณหะวัณ จึงมีความพยายามที่จะเบี่ยงเบนความเป็นจริงและโยนความผิดให้ผู้อื่น สร้างความไม่พอใจให้กับประชาชนผู้จงรักภักดีต่อสถาบันพระมหากษัตริย์ ที่สำคัญอย่างยิ่งก็คือ การกระทำที่แสดงถึงความไม่จงรักภักดีเช่นนี้ เป็นเรื่องสำคัญที่เหล่าทหารไม่สามารถจะอดทนได้ต่อไป ยังผลให้ทหารเข้าควบคุมอำนาจการปกครองประเทศ

เมื่อพิจารณาถึงประเด็นคดีวันลอบสังหารเกิดขึ้นรวมระยะเวลาถึง 9 ปีเศษ ตั้งแต่สมัยที่ พล.อ.เปรมเป็นนายกรัฐมนตรี จะพบว่าเป็นคดีที่ซับซ้อน สิ่งที่น่าสังเกต ก็คือ การลอบสังหารบุคคลระดับสูงดังกล่าว ถือว่าเป็นการกระทำผิดคดีอาญาร้ายแรง ซึ่งสามารถดำเนินการส่งตัวผู้ร้ายข้ามแดนเพื่อมารับโทษได้ แต่ร.ส.ช.กลับประกาศว่าเป็นคดีล้มล้างสถาบันพระมหากษัตริย์ และพยายามเปลี่ยนแปลงการปกครอง คดีจึงเปลี่ยนรูปเป็นคดีการเมือง ทำให้ผลประโยชน์ตกอยู่กับพล.ต.มณูญ รูปขจร ซึ่งได้รับการคุ้มครองจากกฎหมายของทุกอารยประเทศ

นอกจากนี้ การกระทำผิดในคดีลอบสังหารบุคคลสำคัญได้ดำเนินการตั้งแต่ปี 2525 และได้ยุติลงก่อนที่พล.อ.ชาติชายจะเข้ารับตำแหน่งนายกรัฐมนตรีถึง 2 ปีกว่า การกล่าวหาว่า พล.อ.ชาติชายอุ้มชู พล.ต.มณูญ รูปขจร จึงยังไม่มีความจริงแต่อย่างใด การเบี่ยงเบนความจริงและโยนความผิดให้ผู้อื่นจึงดูไม่มีน้ำหนักน่าเชื่อถือ ดังนั้น จึงเป็นข้ออ้างในการแทรกแซงทางการเมืองของคณะร.ส.ช.¹²⁴

อย่างไรก็ดี กรณีการเข้ามาแทรกแซงทางการเมือง โดยอ้าง “สถาบันพระมหากษัตริย์ ถูกกระทบกระเทือน” น่าสนใจโดยเหตุที่ว่าสถาบันกษัตริย์เป็นสถาบันที่มีวิวัฒนาการทางประวัติศาสตร์ของสังคมไทยมาเป็นเวลาหลายศตวรรษ และได้รับการเคารพยกย่องเทิดทูนจากคนไทยมานานหลายชั่วอายุคน จนกล่าวได้ว่าสถาบันกษัตริย์เป็นเอกลักษณ์อันสำคัญของสังคม

¹²³ปราโมทย์ นาคทรรพ, จดหมายถึงนายเข้ม เย็นยิ่ง : ปรัชญาการเมืองไทย, น.106.

¹²⁴ เรื่องเดียวกัน, น.104-105.

ไทย และเป็นสถาบันที่ประชาชนชาวไทยมีความรู้สึกว่าเป็นสถาบันนี้จะสว่างละเมิดไม่ได้ ดังได้บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญเกือบทุกฉบับ ดังนั้น ถึงแม้ว่าจะไม่มีทฤษฎีใดๆ ที่กล่าวถึงความสำคัญของพระมหากษัตริย์กับเสถียรภาพทางการเมืองไว้อย่างชัดเจน แต่ในประเด็นนี้ก็น่าสนใจที่จะนำมาใช้วิเคราะห์ความไว้เสถียรภาพทางการเมืองของไทย เนื่องจากสาเหตุซึ่งทำให้ทหารที่มีความอนุรักษนิยมสูงรัฐประหารรัฐบาล ก็เพื่อที่จะปกป้องพระมหากษัตริย์นั่นเอง

จากเหตุผลประเด็นต่างๆ ทั้ง 5 ประการดังกล่าวข้างต้น ซึ่งให้เห็นว่าคณะ ร.ส.ช. ได้นำเหตุการณ์ทางการเมืองที่ส่งผลกระทบต่อความชอบธรรมของรัฐบาล โดยเฉพาะอย่างยิ่งปัญหาการคอร์รัปชัน มาเป็นเครื่องมือในการรัฐประหาร นัยหนึ่ง จากการที่ประชาชนไม่ให้การสนับสนุนแก่รัฐบาลอีกต่อไป ทหารจึงสามารถเข้าทำการยึดอำนาจ โดยไม่มีความเกรงต่อการต่อต้านจากกลุ่มพลังต่างๆ ได้อย่างใด

ทว่า หากเหตุผลห้าข้อเป็นเพียงข้ออ้างในการรัฐประหาร แล้วปัจจัยที่แท้จริงที่นำไปสู่การรัฐประหารดังกล่าว คืออะไร

4.5.4 เหตุผลรัฐประหาร

คำชี้แจงที่คณะรักษาความสงบเรียบร้อยแห่งชาติ ใช้เป็นเหตุผลและความจำเป็นในการเข้ายึดอำนาจทางการเมือง ผู้ศึกษาได้วิเคราะห์ให้เห็นแล้วว่าคำชี้แจงเหล่านี้เป็นเพียงข้ออ้างที่คณะ ร.ส.ช. สร้างที่ยังไม่สมเหตุสมผลพอ ดังนั้น เหตุผลในการเข้ายึดอำนาจการปกครองอย่างแท้จริง มีประเด็น ดังนี้

1. การปลดผู้นำกองทัพคนสำคัญ จากการที่กองทัพก็คล้ายกับกลุ่มผลประโยชน์ทางการเมืองอื่นๆ นั่นคือ มีความรู้สึกในการที่จะปกป้องผลประโยชน์ร่วมของตน เช่น งบประมาณความเป็นอิสระในการดำเนินการภายในกองทัพปราศจากการแทรกแซงจากสถาบันอื่นๆ ตลอดจนการแต่งตั้ง และโยกย้ายตำแหน่งภายในกองทัพ ดังนั้น เมื่อผลประโยชน์เหล่านี้ถูกกระทบกระเทือน อาจทำให้การเข้าแทรกแซงทางการเมืองของทหารเป็นไปได้โดยง่าย นอกจากนี้ความพยายามของผู้นำทางการเมืองที่จะเปลี่ยนแปลงนโยบายภายในกองทัพ หรือมีความคิดเห็นขัดแย้งต่อคำแนะนำของฝ่ายทหาร ย่อมส่งผลให้ความสัมพันธ์ระหว่างทหารกับพลเรือนตึงเครียด เป็นสาเหตุให้ทหารทำการปฏิวัติรัฐประหารได้อีกด้วย

ดังนั้น จากการที่มีกระแสข่าวว่าจะมีการปลดผู้นำกองทัพคือ พล.อ.สุนทร คงสมพงษ์ และพล.อ.สุจินดา คราประยูร ออกจากตำแหน่ง ซึ่งมีการลงนามเรียบร้อยแล้วและเตรียมนำเข้าทูลเกล้าในระหว่างที่จะนำพล.อ.อาทิตย์ กำลังเอกเข้าเฝ้าถวายสัตย์ปฏิญาณที่พระตำหนักภูพิงศ์ราชนิเวศน์ เพื่อเข้ารับตำแหน่งรัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงกลาโหม อันถือว่าเป็นสิ่งที่จะนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงครั้งใหญ่ในกองทัพ ทำให้พล.อ.สุนทร คงสมพงษ์ และพล.อ.สุจินดา คราประยูรรู้สึกว่าจะถูกปลดหรือย้ายออกจากตำแหน่ง ซึ่งจะเป็นการสูญเสียผลประโยชน์ส่วนตัว เหตุผลนี้เป็นส่วนสำคัญที่นำไปสู่การยึดอำนาจการปกครองของคณะ ร.ส.ช.

2. ความรู้สึกในบทบาทผู้นำของกองทัพ ในสังคมกำลังพัฒนา องค์กรทหารจะเป็นผู้นำในการเปลี่ยนแปลงสังคมให้ทันสมัยและเป็นผู้รักษาภาวะเบียบในสังคม ในขณะที่รัฐบาลมีความสลับซับซ้อนมากขึ้น และการขยายการมีส่วนร่วมของประชาชนเพิ่มมากขึ้น องค์กรทหารจำเป็นต้องพัฒนาองค์กรของตนด้วยการขยายภารกิจของตนครอบคลุมส่วนต่างๆของสังคม และการแทรกแซงดังกล่าว ก็เพื่อคงความได้เปรียบและเหนือกว่าส่วนต่างๆ ในสังคม นอกเหนือจากนี้ องค์กรทหารยังมีอุดมการณ์ที่แสดงความคิดเห็นว่ามีความรักชาติ และเอกลักษณ์ของชาติ ดังสะท้อนจากอุดมการณ์ทางการเมืองของทหารไทยประการหนึ่งคือ "การเมืองการปกครองของประเทศจะขาดทหารเสียมิได้" กล่าวคือ ตลอดระยะเวลาอันยาวนานในประวัติศาสตร์การเมืองไทย การเมืองถูกครอบงำโดยราชการ แม้กระทั่งภายหลังเปลี่ยนแปลงการปกครอง 2475 ข้าราชการก็ยังมีบทบาทและอิทธิพลครอบงำการเมืองไทยตลอดมา และจากการที่ทหารรับใช้กษัตริย์มายาวนานในประวัติศาสตร์ ยังทำให้ทหารมีความภาคภูมิใจว่าตนเป็นส่วนสำคัญอันขาดเสียมิได้ของชาติ ดังนั้น แนวความคิดนี้จึงได้รับการถ่ายทอดมายังการเมืองไทยจนถึงปัจจุบัน แสดงให้เห็นถึงความภูมิใจในบทบาทและศักดิ์ศรีของทหาร

ดังนั้น กรณีความขัดแย้งระหว่างรัฐบาลและกองทัพ โดยเฉพาะกรณีลิตเติ้ลดิก กรณีรถวิทยุสื่อสารเคลื่อนที่ กรณีไม่ปลด ร.ต.อ.เฉลิม อยู่บำรุง จากการเป็นรัฐมนตรีตามสัญญาสุภาพบุรุษ ทำให้ผู้นำทางทหารเกิดความรู้สึกว่าถูกดูหมิ่นเกียรติภูมิ จึงต้องดำรงศักดิ์ศรีและความเป็นใหญ่ของทหารในวงการเมืองเอาไว้ จากเหตุผลดังกล่าว จึงเป็นสาเหตุหนึ่งที่น่าไปสู่การยึดอำนาจทางการเมือง

จากสภาพการณ์ทางการเมืองต่างๆในห้วงรัฐบาลชาติชายดังกล่าวข้างต้น ได้นำไปสู่ข้ออ้างของคณะรักษาความสงบเรียบร้อยแห่งชาติ ใช้เป็นเหตุผลแสดงความจำเป็นในการเข้ามายึดอำนาจทางการเมืองปกครองเมื่อวันที่ 23 กุมภาพันธ์ 2534 ได้สำเร็จ

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย